

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ : ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ανταγωνισμός Ρωσίας - Δύσης στην κρίση της Ουκρανίας μέσω της Θεωρίας Παιγνίων

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Υπεύθυνος Καθηγητής: Ηλίας Κουσκουβέλης

ΜΑΙΟΣ 2019

*Στον πατέρα μου Γιώργο και στη μητέρα μου
Σωτηρία, διότι χωρίς την πολύτιμη βοήθεια τους
δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση των
μεταπτυχιακών μου σπουδών.*

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014 με αποκορύφωμα την προσάρτηση της Κριμαίας αποτελεί ορόσημο για την μετά-ψυχροπολεμική ευρωπαϊκή ασφάλεια. Η Ουκρανική κρίση η οποία ξέσπασε το Νοέμβριο του 2013 αποτελεί την πρώτη κρίση μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου όπου η αντιπαράθεση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, Ρωσίας και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής έφτασε σε ένα υψηλό επίπεδο.

Στόχος της εργασίας είναι η μελέτη του ανταγωνισμού και της συμπεριφοράς της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Δύσης (ΗΠΑ, ΕΕ, NATO), στο πλαίσιο της Ουκρανικής κρίσης του 2014. Θα εξεταστούν η απόφαση και τα κίνητρα που ώθησαν τη Ρωσία να επέμβει στη Ουκρανία και να προσαρτήσει την Κριμαία και την αντίστοιχη αντίδραση της Δύσης στις κινήσεις της Ρωσίας όπως επίσης και τη λογική της επιλογής των συγκεκριμένων κινήσεων από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Αυτό θα γίνει μέσω της θεωρίας παιγνίων, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο ανάλυσης των Διεθνών Σχέσεων, αλλά και υπό το πρίσμα της κυρίαρχης θεώρησης των Διεθνών Σχέσεων του Ρεαλισμού.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται το νομικό καθεστώς της Κριμαίας, οι σχέσεις Ρωσίας – Ουκρανίας και το χρονικό της κρίσης. Στο επόμενο αναλύονται το διεθνές σύστημα, και η απόφαση της Ρωσίας να επέμβει, σύμφωνα με τη θεώρηση του ρεαλισμού. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή στη θεωρία και στα μοντέλα παιγνίων. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα μοντέλα παιγνίων, τα οποία εξηγούν τις στρατηγικές επιλογές Ρωσίας και Δύσης.

Λέξεις κλειδιά: Θεωργία παιγνίων, διεθνείς σχέσεις, ανταγωνισμός, ρεαλισμός, ΗΠΑ, ΕΕ, NATO, Ρωσία, Ουκρανία, Κριμαία

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. Νομικό καθεστώς Κριμαίας.....	7
2. Σχέσεις Ρωσίας – Ουκρανίας	
2.1 Μέτα-Σοβιετική Εποχή.....	8
2.2 Προεδρικές εκλογές και η Πορτοκαλί Επανάσταση του 2004.....	10
2.3 Περίοδος 2004 -2010.....	13
2.4 Περίοδος 2010 – 2013.....	14
3. Το χρονικό της κρίσης	
3.1 Το κίνημα της ευρωπαιτείας.....	16
3.2 Προσάρτηση της Κριμαίας.....	17
3.3 Η μάχη στην Ανατολική Ουκρανία.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

1. Το Διεθνές Σύστημα.....	27
2. Η Ρεαλιστική θεώρηση	
2.1 Πολιτικός ρεαλισμός.....	28
2.2 Δομικός ρεαλισμός.....	29
2.3 Αμυντικός και επιθετικός ρεαλισμός.....	30
3. Ρεαλισμός και ρωσική πολιτική.....	31
4. Απειλές για τη ρωσική εθνική ασφάλεια.....	34
4.1 Διεύρυνση του ΝΑΤΟ.....	34
4.2 Σύστημα πυραυλικής άμυνας του ΝΑΤΟ.....	37
4.3 Έγχρωμες επαναστάσεις.....	38
5. Στρατηγικά κέρδη Ρωσίας.....	40
5.1 Το λιμάνι της Σεβαστούπολης.....	40
5.2 Τα κοιτάσματα της Μαύρης Θάλασσας.....	41

5.3	Ελαχιστοποιώντας την προοπτική εισόδου στο ΝΑΤΟ.....	43
6.	Η σύγκρουση των πολιτισμών.....	42
7.	Η απόφαση για επέμβαση.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

1.	Θεωρία παιγνίων.....	47
2.	Μοντέλα παιγνίων.....	49
2.1	Κανονική μορφή παιγνίου.....	51
2.2	Εκτεταμένη μορφή παιγνίου.....	52
3.	Παίγνια μεικτών συμφερόντων	
3.1	Το δίλημμα των φυλακισμένων.....	53
3.2	Το παίγνιο της κότας.....	54
4.	Αξιολόγηση παιγνίων 2x2.....	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

1.	1 ^ο Παίγνιο – Προσάρτηση της Κριμαίας	
1.1	Το παίγνιο της κότας.....	59
1.2	Το παίγνιο της μπλόφας.....	62
2.	2 ^ο Παίγνιο – Ανατολική Ουκρανία.....	63
3.	Οικονομικές κυρώσεις.....	66
4.	Ανάλυση παιγνίων.....	69

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	73
----------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	77
-------------------------------------	-----------

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ – ΠΙΝΑΚΩΝ - ΣΧΗΜΑΤΩΝ

1.	Εικόνα 1: Γλωσσική Διαίρεση της Ουκρανίας.....	11
2.	Εικόνα 2: Αποτελέσματα Προεδρικών Εκλογών 2004.....	11
3.	Πίνακας 1: Τιμές πώλησης φυσικού αερίου.....	14
3.	Εικόνα 3: Γεωγραφική θέση της Χερσονήσου της Κριμαίας.....	20
4.	Εικόνα 5: Στρατιωτική Κατάσταση στην Ανατολική Ουκρανία την 01 Ιαν 2019.....	25
5.	Εικόνα 6: Διεύρυνση του ΝΑΤΟ.....	35
6.	Εικόνα 7: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κριμαίας.....	41
8.	Σχήμα 1: Γενική Μορφή Ανταγωνιστικού Παιγνίου.....	51
9.	Σχήμα 2: Πίνακας Αποδόσεων της Γενικής Μορφής Παιγνίου.....	52
10.	Σχήμα 3: Εκτεταμένη Μορφή Ανταγωνιστικού Παιγνίου.....	53
11.	Σχήμα 4: Πίνακας Αποδόσεων του Διλήμματος των Φυλακισμένων.....	53
12.	Σχήμα 5: Πίνακας Αποδόσεων του Παιγνίου της Κότας.....	55
13.	Σχημά 6: Συμμετρικά Παίγνια Μεικτών Συμφερόντων.....	56
14.	Σχήμα 7: 1 ^ο Παίγνιο – Προσάρτηση της Κριμαίας.....	59
15.	Σχήμα 8: 2 ^ο Παίγνιο – Ανατολική Ουκρανία	64
16.	Εικόνα 8: Διεθνή Συναλλαγματικά Αποθέματα της Ρωσικής Ομοσπονδίας.....	67
17.	Εικόνα 9: Σύγκριση Εξωτερικού Χρέους Ρωσικής Ομοσπονδίας – ΗΠΑ.....	69

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το τέλος του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δεν υπήρξε τέτοια ένταση στις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Δύσης όση υπήρξε κατά τη διάρκεια της Ουκρανικής κρίσης, η οποία ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2013, και είχε ως αποτέλεσμα την προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία και την αποσταθεροποίηση της Ουκρανίας με την κατάσταση στην Ανατολική Ουκρανία να έχει εξελιχθεί σε μία «παγωμένη σύγκρουση» (frozen conflict) μέχρι σήμερα.

Από τη διάλυση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών το 1991, η Ρωσία, ως διάδοχο κράτος (successor state) της Σοβιετικής Ένωσης, είχε δείξει σημάδια συνεργασίας με τη Δύση. Στις 20 Δεκεμβρίου 1991 εγκαθιδρύθηκε το Συμβούλιο Βορειοατλαντικής Συνεργασίας (North Atlantic Cooperation Council - NACC) ως ένα φόρουμ διαλόγου και συνεργασίας του NATO με τις πρώην χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας.¹ Το 1994 η Ρωσία ήταν η πρώτη χώρα η οποία συμμετείχε στο πρόγραμμα του NATO, Συνεργασία για την Ειρήνη (Partnership for Peace – PfP), ένα πρόγραμμα διμερούς συνεργασίας με τις συμμετέχουσες χώρες.² Στις 27 Μαΐου 1997 οι ηγέτες του NATO και ο Πρόεδρος της Ρωσίας Boris Yeltsin, υπογράφουν την Ιδρυτική Πράξη NATO - Ρωσίας (NATO – Russia Founding Act) εκφράζοντας την πεποίθησή τους να: «οικοδομήσουν μαζί διαρκή ειρήνη που θα περιλαμβάνει την Ευρώ-Ατλαντική περιοχή βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας και της συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας».³ Ο διάλογος και η συνεργασία ενδυναμώθηκε όταν στις 28 Μαΐου 2002, ο Vladimir Putin και οι ηγέτες του NATO υπέγραψαν τη διακήρυξη της Ρώμης η οποία οδήγησε στην ίδρυση του Συμβουλίου NATO – Ρωσίας (NATO – Russia Council - NRC).⁴

Όμως μετά την επέμβαση της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008, οι σχέσεις της Ρωσίας με το NATO και κατ' επέκταση με τη Δύση επιδεινώθηκαν με αποκορύφωμα την Ουκρανική κρίση, όπου η Ρωσία με έναν «υβριδικό πόλεμο» (hybrid warfare) προσάρτησε την Κριμαία θέτοντας σε αμφισβήτηση την Βεσφαλιανή τάξη πραγμάτων⁵ και την αρχή της κρατικής κυριαρχίας η οποία αποτελεί θεμελιώδη αρχή και διατυπώνεται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.⁶ Η Ρωσία

¹ NATO, "North Atlantic Cooperation Council (NACC) (Archived)," NATO, January 30, 2017.

² NATO, "Relations with Russia," NATO, February 4, 2019.

³ NATO, "Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation Signed in Paris, France," NATO.

⁴ NATO, "Relations with Russia," NATO, February 4, 2019.

⁵ Η Ειρήνη της Βεσφαλίας το 1648, η οποία αναφέρεται στις συνθήκες που υπογράφηκαν στις πόλεις του Μύνστερ και του Όσναμπρυκ με τις οποίες έληξε ο Τριακονταετής Πόλεμος (1618-1648), έθεσε τα θεμέλια για το σύγχρονο σύστημα κρατών. «Το σύστημα της Βεσφαλίας καθιέρωσε γενικές αρχές που καθοδηγούν μέχρι σήμερα τις διεθνείς σχέσεις. Πρόκειται για την αναγνώριση της αρχής κυριαρχίας του κράτους και της μη επέμβασης, την αναγνώριση της τυπικής ισότητας των δρώντων του διεθνούς συστήματος, την κωδικοποίηση των διεθνών σχέσεων με την εισαγωγή των πρώτων αρχών του διεθνούς δικαίου και τέλος την αναγνώριση της διπλωματίας και την εγκαθίδρυση του μηχανισμού ισορροπίας δυνάμεων ως ρυθμιστικής αρχής του διεθνούς συστήματος». Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις Ρεαλιστική Προσέγγιση - Θεωρία και πράξη* (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), 198.

⁶ Κεφάλαιο I, Άρθρο 2 §1. "Charter of the United Nations," United Nations.

με τις ενέργειες της αυτές αντιμετώπισε σημαντικές οικονομικές κυρώσεις και διεθνή κατακραυγή. Εύλογα κάποιος θα αναρωτηθεί, γιατί η Ρωσία προσάρτησε μια εδαφική περιοχή ενός κυρίαρχου κράτους, ποία ήταν τα κίνητρα που την ώθησαν σε αυτή την πράξη και ποία τα αναμενόμενα οφέλη. Στις σελίδες που ακολουθούν θα γίνει μια προσπάθεια κατανόησης της διαδικασίας λήψης αποφάσεων της Ρωσίας καθώς και ποία ήταν τα κίνητρα που την ώθησαν να εμπλακεί στην Ουκρανία και να ρισκάρει έναν πόλεμο με το ΝΑΤΟ και κατ'επέκταση με τη Δύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ⁷

Σχεδόν 160 χρόνια μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο του 1854 μια νέα κρίση ξέσπασε με επίκεντρο πάλι την Κριμαία. Η νέα αυτή σύγκρουση έχει τις ρίζες της στη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η Ουκρανία βρέθηκε με μία ισχυρή ρωσική μειονότητα στη χερσόνησο της Κριμαίας όπως επίσης στο ανατολικό και νότιο τμήμα της.

Ιστορικά, για σχεδόν 168 χρόνια, η Κριμαία υπήρξε ένα εσωτερικό κομμάτι της αυτοκρατορικής Ρωσίας, και μετά το 1921, της Σοβιετικής Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ψυχολογικά, η Κριμαία είναι πιο κοντά στην καρδιά των Ρώσων από οποιαδήποτε άλλη πρώην σοβιετική περιοχή.

Η Κριμαία έγινε αποικία της Ρωσικής Αυτοκρατορίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ως αποτέλεσμα της νίκης της Ρωσίας στους πολέμους με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την κατάρρευση της Αυτοκρατορικής Ρωσίας το επίσημο όνομα καθώς και το νομικό καθεστώς της χερσονήσου της Κριμαίας άλλαξε πολλές φορές. Πιο συγκεκριμένα:

- Τον Οκτώβριο του 1921 η Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Κριμαίας ανακηρύχθηκε ως μέλος της Ρωσικής Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας.
- Το 1922 η Κριμαία ενσωματώθηκε στη Σοβιετική Ένωση και παρέμεινε στη ΕΣΣΔ μέχρι τη διάλυση της τον Δεκέμβριο του 1991.
- Το 1945, μετά τη ριζική εθνοκάθαρση⁸ της Χερσονήσου, η Κριμαία έχασε το αυτόνομο καθεστώς της και έγινε μία τυπική περιφέρεια της Ρωσικής ΣΣΔ.
- Το 1954, με διάταγμα της μόνιμης εκτελεστικής επιτροπής του Ανώτατου Σοβιέτ (Praesidium of the Supreme Soviet), η περιφέρεια της Κριμαίας μεταφέρθηκε από τη Ρωσική ΣΣΔ στην Ουκρανική ΣΣΔ.⁹
- Τον Φεβρουάριο του 1991 και μετά από ένα ουκρανικό δημοψήφισμα, το καθεστώς της περιφέρειας της Κριμαίας αναβαθμίστηκε σε αυτό της αυτόνομης δημοκρατίας εντός της Ουκρανίας.

⁷Anton Bebler, "Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict" *Romanian Journal of European Affairs* 15, no. 1 (March 2015): 7.

⁸ Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ εθνοκάθαρση είναι η προσπάθεια δημιουργίας εθνικά ομοιογενών γεωγραφικών περιοχών μέσω βίαιου εκτοπισμού πληθυσμών που ανήκουν σε ιδιαίτερες εθνικές ομάδες. "United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect," United Nations.

Η εθνοκάθαρση δεν πρέπει να συγχέεται με τη γενοκτονία, η οποία σύμφωνα με τον ΟΗΕ, ορίζεται ως το σύνολο των πράξεων που σκοπό έχουν την καταστροφή ολόκληρου ή μέρους μιας εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας. Ibid.

⁹ Γενικός Γραμματέας της ΕΣΣΔ τότε ήταν ο Nikita Khrushchev.

- Στις 2 Δεκεμβρίου του 1991 έλαβε χώρα ένα νέο δημοψήφισμα, αυτή τη φορά για την ανεξαρτησία της Ουκρανίας. Όμως στο συγκεκριμένο δημοψήφισμα ο πληθυσμός της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας δεν ρωτήθηκε εάν επιθυμεί να παραμείνει η Κριμαία στη Ουκρανία ή να ενωθεί ξανά με τη Ρωσία.

- Στις 26 Φεβρουαρίου 1992 το Ανώτατο Σοβιέτ της Αυτόνομης ΣΣΔ της Κριμαίας, χωρίς τη συναίνεση των Ουκρανικών αρχών, άλλαξε την επίσημη ονομασία σε Δημοκρατία της Κριμαίας. Στις 5 Μαΐου του ίδιου έτους το κοινοβούλιο της Κριμαίας ανακήρυξε την ανεξαρτησία της και ψήφισε το πρώτο Σύνταγμα, το οποίο μετά από πιέσεις του Κιέβου τροποποιήθηκε στις 6 Μαΐου με μία αναφορά ότι, η Κριμαία αποτελεί μέρος της Ουκρανίας. Στις 19 Μαΐου η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κριμαίας ακυρώθηκε από το Ουκρανικό κοινοβούλιο. Ως *quid pro quo* το Κίεβο συμφώνησε να ενδυναμώσει το αυτόνομο καθεστώς της Κριμαίας.

- Εκμεταλλευόμενο αυτά τα νομικά προνόμια, το κοινοβούλιο της Κριμαίας προχώρησε στις 14 Οκτωβρίου 1993 στην εγκαθίδρυση του θεσμού του Προέδρου της Δημοκρατίας της Κριμαίας. Ακολούθως στις 17 Μαρτίου 1995 το Ουκρανικό κοινοβούλιο προχώρησε στην ακύρωση του Συντάγματος της Κριμαίας και στην απομάκρυνση του Προέδρου Yury Meshkon, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι προωθεί την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανία με την ταυτόχρονη ενσωμάτωση της στη Ρωσική Ομοσπονδία.

Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτή η προσπάθεια της Κριμαίας να κερδίσει την ανεξαρτησία της από την Ουκρανία.

2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ – ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

2.1 ΜΕΤΑ-ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, στις 25 Δεκεμβρίου 1991, μέχρι και το ξέσπασμα τη κρίσης, το Νοέμβριου 2013, υπήρξαν συχνές εντάσεις στις μεταξύ τους σχέσεις για διάφορα ζητήματα, όπως το πυρηνικό οπλοστάσιο της Ουκρανίας, ο διαχωρισμός του πρώην Σοβιετικού Στόλου της Μαύρης Θάλασσας (Black Sea Fleet - BSF), ο ελλημενισμός του Ρωσικού Στόλου της Μαύρης Θάλασσας στη Σεβαστούπολη, το καθεστώς του Ρωσικού στρατιωτικού προσωπικού στην Κριμαία, το καθεστώς της Κριμαίας, κα.

Πολλοί ρώσοι ηγέτες, θεωρούσαν ότι η χερσόνησος της Κριμαίας ανήκει δικαιωματικά στη Ρωσία, *«Οι περισσότερες ηγετικές μορφές της Ρωσίας - όποιες και αν είναι οι πολιτικές πεποιθήσεις τους - αρνούνται να δεχτούν την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ή την νομιμότητα κρατών που την έχουν διαδεχτεί, ιδίως της Ουκρανίας, του λίκνου της Ορθοδοξίας»*.¹⁰ Ο Putin διατύπωσε αυτό το σκεπτικό στην ομιλία του για την επίσημη προσάρτηση της Κριμαίας όπου ανέφερε ότι: *«Στο μυαλό και στις καρδιές των ανθρώπων η Κριμαία ήταν ένα*

¹⁰ Henry Kissinger, *Διπλωματία* (Αθήνα: Λιβάνη, 1995), 908.

κομμάτι της Ρωσίας. [...] Δυστυχώς αυτό που φαινόταν ακατόρθωτο έγινε πραγματικότητα. Η ΕΣΣΔ κατάρρευσε. [...] Ήταν μόνο τότε, όταν η Κριμαία κατέληξε να είναι μέρος μιας άλλης χώρας, που η Ρωσία συνειδητοποίησε ότι δεν την είχαν απλώς ληστέψει αλλά την είχαν λεηλατήσει».¹¹

Η νέα μετά-Σοβιετική εποχή, βρήκε την Ουκρανία κάτοχο του τρίτου μεγαλύτερου πυρηνικού οπλοστασίου, μετά τη Ρωσία και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.¹² Έτσι η Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ κατέληξαν σε μία συμφωνία με την Ουκρανία το 1994. Σε αυτό που είναι γνωστό ως το Μνημόνιο της Βουδαπέστης, η Ουκρανία συμφώνησε να παραδώσει το πυρηνικό της οπλοστάσιο με αντάλλαγμα το σεβασμό «ανεξαρτησίας και κυριαρχίας και των υπάρχοντων συνόρων της Ουκρανίας».¹³ Σε αυτό το Μνημόνιο η Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ επαναβεβαίωσαν «την υποχρέωση τους να απέχουν από την απειλή ή χρήση βίας ενάντια στην εδαφική ακεραιότητα ή πολιτική ανεξαρτησία της Ουκρανίας» καθώς και «τη δέσμευση να απέχουν από οικονομικό εξαναγκασμό σχεδιασμένο επιβάλλει στην Ουκρανία την άσκηση των εγγενών δικαιωμάτων που προκύπτουν από την κυριαρχία της, ώστε να ικανοποιήσουν τα δικά τους συμφέροντα και να εξασφαλίσουν έτσι οποιαδήποτε πλεονεκτήματα».¹⁴ Μετά από αυτές τις διαβεβαιώσεις, η Ουκρανία μετέφερε σταδιακά όλες τις πυρηνικές πολεμικές κεφαλές στη Ρωσία.

Ενώ το Μνημόνιο της Βουδαπέστης βοήθησε τη Ρωσία και την Ουκρανία, να επιλύσουν τις διαφορές τους αναφορικά με το πυρηνικό οπλοστάσιο, δεν έγινε το ίδιο για τον διαχωρισμό του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας, μια διαφορά η οποία εξελίχθηκε σε διεθνή διελκυστίνδα για περισσότερο από πέντε χρόνια. Μονομερείς δηλώσεις των δύο πλευρών σχετικά με την διεκδίκηση της κυριαρχίας της Κριμαίας και της ναυτικής βάσης της Σεβαστούπολης οδηγούσαν συχνά σε κατάρρευση των διαπραγματεύσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υιοθέτηση ψηφίσματος από την Κρατική Δούμα (Russian State Duma)¹⁵, τον Ιούνιο 1993, το οποίο χαρακτήριζε τη πόλη της Σεβαστούπολης ως Ρωσικής.¹⁶ Τον Μάιο του 1997, οι δύο πλευρές υπέγραψαν το Σύμφωνο Φιλίας, Συνεργασίας και Σύμπραξης (Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership) καθώς και μία δεύτερη συμφωνία αναφορικά με το καθεστώς του

¹¹ Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation," Official Site of the President of Russia, March 18, 2014.

¹² Το νέο ανεξάρτητο κράτος της Ουκρανίας βρέθηκε να είναι κάτοχος 45 στρατηγικών βομβαρδιστικών, 176 διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων (ICBM) και σχεδόν 1900 πυρηνικών κεφαλών. Steven Pifer, Robert Einhorn, and Oleksandr Zaytsev, "The Budapest Memorandum at 20: The United States, Ukraine, and Security Assurances," The Brookings Institution, December 9, 2014.

¹³ "Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons," General Assembly of the United Nations, December 19, 1994, Annex I.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Η Κρατική Δούμα είναι η Κάτω Βουλή της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης της Ρωσίας, ενώ η Άνω Βουλή είναι το Συμβούλιο της Ομοσπονδίας της Ρωσίας. "Κρατική Δούμα," Wikipedia, https://el.wikipedia.org/wiki/Κρατική_Δούμα

¹⁶ Anton Bebler, "Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict" *Romanian Journal of European Affairs* 15, no. 1 (March 2015): 10.

Στόλου της Μαύρης Θάλασσας.¹⁷ Το παραπάνω Σύμφωνο Φιλίας κατεύνασε τους φόβους της Ουκρανίας σχετικά με τις αξιώσεις της Ρωσίας για τη Κριμαία καθώς καθόριζε ότι και τα δύο κράτη «θα πρέπει να κτίσουν τις αμοιβαίες σχέσεις τους πάνω στη βάση των αρχών του αμοιβαίου σεβασμού για την κυριαρχική ισότητα, την εδαφική ακεραιότητα, το απαραβίαστο των συνόρων, την ειρηνική επίλυση των διαφορών, τη μη χρήση βίας συμπεριλαμβανομένων οικονομικών και άλλων μέσων πίεσης».¹⁸

Στις 27 του ίδιου μήνα η Ρωσία και το ΝΑΤΟ υπέγραψαν στο Παρίσι, την Ιδρυτική Πράξη Αμοιβαίων Σχέσεων, Συνεργασίας και Ασφάλειας (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security) όπου μεταξύ των άλλων αναφέρεται ότι «ΝΑΤΟ και Ρωσία θα εργαστούν από κοινού για να συνεισφέρουν στην Ευρώπη κοινή και περιεκτική ασφάλεια» και ότι η Ρωσία θα «αναζητήσει την ευρύτερη δυνατή συνεργασία με τα κράτη του Οργανισμού για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη με σκοπό τη δημιουργία στην Ευρώπη ενός κοινού χώρου ασφάλειας και σταθερότητας, χωρίς διαχωριστικές γραμμές ή σφαίρες επιρροής οι οποίες περιορίζουν την κυριαρχία οποιουδήποτε κράτους».¹⁹ Στην πραγματικότητα, όμως, συνέβη ακριβώς το αντίθετο αφού με τις συμφωνίες για το Στόλο της Μαύρης Θάλασσας, η Ρωσία διατήρησε την Ουκρανία μέσα στη σφαίρα επιρροής της λόγω της αυξημένης στρατιωτικής παρουσίας στο έδαφος της.

2.2 ΠΡΟΕΔΡΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 2004

Οι προεδρικές εκλογές του 2004 έφεραν στην επιφάνεια την παρατεταμένη κρίση ταυτότητας που υπήρχε στην Ουκρανία από την ανεξαρτητοποίηση της από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Μέσω των δύο αντιπάλων, Viktor Yanukovich και Viktor Yushchenko, αναδείχθηκε η βαθιά διαιρετική τομή που υπήρχε μεταξύ της ανατολικής και δυτικής Ουκρανίας.

¹⁷Alexander Cooley and Volodymyr Dubovyk, "Will Sevastopol Survive? The Triangular Politics of Russia's Naval Base in Crimea," *PONARS Eurasia Policy Memo* 47 (2008): 2.

¹⁸ Christian Marxsen, "The Crimea Crisis from an International Law Perspective," *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*, 0, no. 2 (2016): 371.

¹⁹ Ibid.

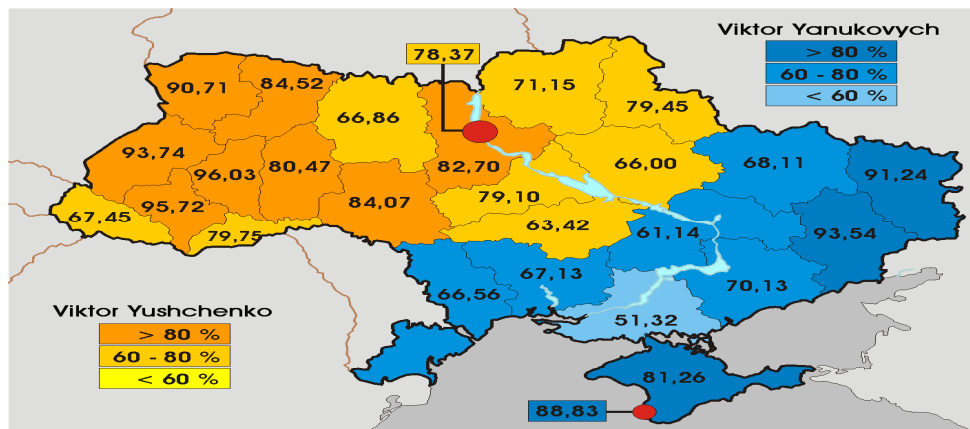

Εικόνα 1. Γλωσσική Διάρθρωση της Ουκρανίας

Πηγή: <https://www.globalresearch.ca/russia-extends-its-control-over-the-black-sea-and-strategic-waterways/5374>

Από την μια μεριά ο Γιανουκovich ο οποίος προερχόταν από το ανατολικό και κυρίως ρωσόφωνο μέρος της χώρας, επιδίωκε στενότερους δεσμούς με τη Ρωσία και από την αντίθετη μεριά, ο Yushchenko, ο οποίος προερχόταν από τη δυτική Ουκρανία όπου κυρίαρχο ήταν το ουκρανικό στοιχείο, επιδίωκε μέσω των φιλελεύθερων ιδεών του την Ευρωπαϊκή ενσωμάτωση της χώρας του καθώς και διάφορες πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Οι εκλογές του 2004 αντιπροσώπευαν μια «σύγκρουση πολιτισμών» ανάμεσα σε δύο πολιτικές κουλτούρες, την Ευρασιατική και την Ευρωπαϊκή.²⁰ Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στην εικόνα 2, όπου στο δυτικό μέρος της Ουκρανίας το εκλογικό σώμα ψήφισε τον Yushchenko, ενώ στο ανατολικό τμήμα ψήφισε τον Γιανουκovich.

Εικόνα 2. Αποτελέσματα Προεδρικών Εκλογών 2004

Πηγή: <https://www.electoralgeography.com/new/en/wp-content/gallery/ukraine2004/2004-ukraine-presidential.png>

²⁰ Taras Kuzio, "From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution," *Problems of Post-Communism* 52, no. 2 (2005): 36.

Η Ρωσία υποστήριξε τον Yanukovich μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης τα οποία μετέδιδαν μηνύματα υπέρ του. Το επιστέγασμα της ρωσικής υποστήριξης αποτέλεσε η επίσκεψη του ίδιου του Putin στην Ουκρανία μια εβδομάδα πριν τον πρώτο γύρο των εκλογών. Όμως, κανένας υποψήφιος δεν κατάφερε να συγκεντρώσει την απαραίτητη πλειοψηφία και ακολούθησε ο δεύτερος γύρος στις 21 Νοεμβρίου 2004. Τα exit polls από τον δεύτερο γύρο έδιναν ένα προβάδισμα 8% για τον Yushchenko, όμως τα αρχικά αποτελέσματα της Κεντρικής Επιτροπής Εκλογών (Central Election Commission) υποδείκνυαν τον Yanukovich ως νικητή. Έτσι ο Putin, μην περιμένοντας άλλο αποτέλεσμα εκτός την νίκης του Yanukovich, τηλεφώνησε προκειμένου να τον συγχαρεί για την νίκη του, τρεις μέρες πριν η Κεντρική Επιτροπή Εκλογών δημοσιεύσει τα επίσημα αποτελέσματα.²¹

Η Διεθνής Αποστολή Παρατήρησης των Εκλογών του Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) κατέληξε στην παρατήρηση ότι ο δεύτερος γύρος των εκλογών απέτυχε να πιάσει τα Ευρωπαϊκά κριτήρια για δημοκρατικές εκλογές.²² Η καταδίκη της εκλογικής διαδικασίας από τον ΟΑΣΕ έδωσε κίνητρο σε χιλιάδες Ουκρανούς να συγκεντρωθούν στην Πλατεία Ανεξαρτησίας (Maidan Nezalezhnosti) του Κιέβου και να διαδηλώσουν κατά του εκλογικού αποτελέσματος. Από τις 22 Νοεμβρίου και για 17 ημέρες, εκατομμύρια Ουκρανοί διαδήλωσαν ειρηνικά σε αυτό που έμεινε γνωστό ως «Πορτοκαλί Επανάσταση».²³ Ονομάστηκε έτσι εξαιτίας του πορτοκαλί χρώματος της προεκλογικής εκστρατείας του Yushchenko, που φορούσαν οι διαδηλωτές. Στόχος της Πορτοκαλί Επανάστασης ήταν η αλλαγή του εκλογικού αποτελέσματος μέσω των μαζικών διαδηλώσεων. Οι διαδηλώσεις αυτές οδήγησαν το Ουκρανικό Κοινοβούλιο να εκδώσει ψήφισμα με το οποίο θεωρήθηκε άκυρο το αποτέλεσμα των εκλογών. Ο επαναληπτικός δεύτερος γύρος ορίστηκε για τις 26 Δεκεμβρίου. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Putin, ο οποίος εξέφρασε την περιφρόνηση του για την επανάληψη του δεύτερου γύρου των εκλογών όπου μεταξύ των άλλων αναφέρει: «Μια επανάληψη του δευτέρου γύρου μπορεί να μην φέρει αποτέλεσμα. Τι θα συμβεί τότε, θα υπάρξει ένας τρίτος, ένας τέταρτος ένας εικοστός πέμπτος γύρος μέχρι η μία πλευρά να αποκτήσει την απαραίτητη πλειοψηφία».²⁴ Σύμφωνα με τον Lane, η Πορτοκαλί Επανάσταση δεν ήταν απλά μια προσπάθεια αλλαγής του νοθευμένου εκλογικού αποτελέσματος αλλά μια προσπάθεια προσδιορισμού των «άλλων» ως Ρωσία και του «εμείς» ως Δύση, και πιο συγκεκριμένα ως Ευρωπαϊκή Ένωση, αντανακλώντας το σλόγκαν «Πίσω στην Ευρώπη».²⁵

²¹ Ibid.

²² "Second round of Ukrainian Election Failed to Address Election Irregularities and Lacked Transparency", Organization for Security and Cooperation in Europe, November 22, 2004.

²³ Andrian Karatnycky, "Ukraine's Orange Revolution," Foreign Affairs, March/April 2005.

²⁴ Steven Lee Myers, "Putin Backs Ukrainian Leader, Dismissing Call for New Runoff," New York Times, December 3, 2004.

²⁵ David Lane, "The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup?" *British Journal of Politics and International Relations* 10 (2008): 540.

2.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2004 -2010

Τελικά ήταν ο Yushchenko αυτός που κέρδισε τον τρίτο γύρο των εκλογών.²⁶ Η εκλογή του θα σήμαινε μια μεγάλη αλλαγή στις πολιτικές της Ουκρανίας, ιδιαίτερα στην εξωτερική πολιτική η οποία θα επικεντρωνόταν περισσότερο στη Δύση παρά στη Ρωσία. Θεωρούσε την ρωσική στρατιωτική παρουσία στη Σεβαστούπολη ως προβληματική για την ασφάλεια και τα εθνικά συμφέροντα της Ουκρανίας.²⁷ Ειδικότερα έβλεπε τη Σεβαστούπολη ως ένα θέμα το οποίο θα έχει σοβαρές συνέπειες στο πολιτικό μέλλον της Κριμαϊκής χερσονήσου, στις σχέσεις με τη Ρωσία αλλά και στην μελλοντική ένταξη της Ουκρανίας στο NATO και στην ΕΕ.²⁸ Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του τον Αύγουστο του 2008, κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας, όπου εκτόξευσε την απειλή ότι μπορεί να μην επιτραπεί στα ρωσικά πλοία να επιστρέψουν στο λιμάνι της Σεβαστούπολης, παρόλο που μια τέτοια απειλή ήταν χωρίς ουσία, δεδομένης της στρατιωτικής αδυναμίας της Ουκρανίας αλλά και των υποχρεώσεων της από τις διεθνείς συνθήκες.²⁹ Για τον Yushchenko η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας ήταν ασταθής και πίστευε ότι υπήρχε ένα κενό συλλογικής ασφάλειας στην παραπάνω περιοχή για αυτό το λόγο παρότρυνε τους ηγέτες της Δύσης να υποστηρίξουν την γρήγορη ενσωμάτωση της χώρας του στην ΕΕ και στο NATO, «*To NATO είναι η μόνη επιλογή*» ανέφερε χαρακτηριστικά.³⁰ Σε δήλωση του ο Υπουργός Εξωτερικών της Ουκρανίας Boris Tarasyuk προειδοποίησε την Ρωσία ότι δεν θα ανανεωθεί η μίσθωση των στρατιωτικών εγκαταστάσεων της Κριμαίας, η οποία έληγε το 2017.³¹

Μετά από όλα αυτά, η Μόσχα εξαπέλυσε μία συντονισμένη «επίθεση» για να χαλιναγωγήσει το Κίεβο εκμεταλλευόμενη την εξάρτηση του Κιέβου από τη ρωσική ενέργεια. Ο Putin ανακοίνωσε ότι η Gazprom θα αυξήσει την τιμή του φυσικού αερίου για την Ουκρανία από 50USD (αμερικανικά δολάρια) ανά χίλια κυβικά μέτρα (TCM) στην τιμή των 220-230USD.³² Ταυτόχρονα η ίδια εταιρία απαίτησε την πληρωμή του χρέους της Ουκρανίας. Με τη σειρά της η Ουκρανία αρνήθηκε να πληρώσει, έτσι όταν έληξε το συμβόλαιο για την προμήθεια ρωσικού φυσικού αερίου στο τέλος του έτους 2005, και τα δύο μέρη δεν κατέληξαν σε συμφωνία, η Ρωσία απλά διέκοψε την παροχή φυσικού αερίου στην Ουκρανία την 1^η

²⁶ Επίσημα ξεκίνησε την πενταετή θητεία του στην Προεδρεία στις 23 Ιανουαρίου 2005. Randall E. Newnham, "Pipeline Politics: Russian Energy Sanctions and the 2010 Ukrainian Elections," *Journal of Eurasian Studies* 4, no. 2 (2013): 117.

²⁷ Alexander Cooley and Volodymyr Dubovyk, "Will Sevastopol Survive? The Triangular Politics of Russia's Naval Base in Crimea," *PONARS Eurasia Policy Memo* 47 (2008): 6.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid., 7

³⁰ Roman Olearchyk, "Yushchenko Stands Firm on Foreign Policy," *Financial Times*, September 4, 2008.

³¹ Taras Kuzio, "Ukraine Asks Russia to Begin Preparations for Withdrawing Black Sea Fleet," *Eurasia Daily Monitor* 2, no. 77 (April 20, 2005).

³² Randall Newnham, "Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool," *Journal of Eurasian Studies* 2, no. 2 (2011): 140.

Ιανουαρίου 2006.³³ Ορισμένοι παρουσιαστές της ρωσικής κρατικής τηλεόρασης ανέφεραν ξεκάθαρα ότι αυτή η διακοπή του φυσικού αερίου ήταν, αντίποινα για την Πορτοκαλί Επανάσταση.³⁴ Η πολιτική αυτή της Ρωσίας απέδωσε καρπούς αφού η Ουκρανία συμφώνησε να πληρώνει για το αέριο 95USD/TCM για το έτος 2006. Η κρίση αυτή ήταν μόνο η αρχή, καθόλη τη διάρκεια προεδρίας του Yushchenko η Ουκρανία αντιμετώπισε προβλήματα στην παροχή φυσικού αερίου και αναγκάστηκε να υποκύψει στις αξιώσεις της Ρωσίας, κάτι το οποίο φαίνεται ξεκάθαρα στον Πίνακα 1.

	2005	2006	2007	2008
Αρμενία	56	110	110	110
Λευκορωσία	46	46	110	125
Γεωργία	63	110	235	235
Μολδαβία	80	110	170	190
Ουκρανία	50	95	130	160

Πίνακας 1. Τιμές πώλησης φυσικού αερίου στους πελάτες της Ρωσίας (\$/TCM)
 Πηγή: Randall Newnham, "Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool"³⁵

Κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της θητείας του, η Ουκρανία αντιμετώπισε σοβαρά οικονομικά προβλήματα και λόγων των κυρώσεων από τη Ρωσία αλλά και του διεθνούς κλίματος στην παγκόσμια οικονομία. Η δημοτικότητα του Yushchenko έπεσε και στις επερχόμενες προεδρικές εκλογές του 2010 ο Yanukovich ήταν ο νικητής.³⁶

2.4 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2010 - 2013

Με την εκλογή του, ο Yanukovich, έδειξε αμέσως τις προθέσεις του να αλλάξει τον προσανατολισμό της Ουκρανικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Ρωσία. Δύο μόλις μήνες μετά την άνοδο του στην εξουσία, στις 21 Απριλίου 2010, ο Yanukovich υπογράφει το σύμφωνο του Χάρκοβο μαζί με τον Dimitri Medvedev με το οποίο συμφωνήθηκε η επέκταση της μίσθωσης στη Ρωσία της ναυτικής βάσης της Σεβαστούπολης για ακόμα 25 χρόνια με αντάλλαγμα 30% έκπτωση στις εισαγωγές αερίου.³⁷ Ο δημοσιογράφος Luke Harding περιέγραψε την επέκταση της μίσθωσης ως «την πιο απτή συμφωνία ότι η Ουκρανία είναι τώρα κάτω από την επιρροή της Ρωσίας [...] Φαίνεται ότι είναι το τελευταίο καρφί στο φέρετρο τη Πορτοκαλί Επανάστασης του

³³ Randall E. Newnham, "Pipeline Politics: Russian Energy Sanctions and the 2010 Ukrainian Elections," *Journal of Eurasian Studies* 4, no. 2 (2013): 118.

³⁴ Randall Newnham, "Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool," *Journal of Eurasian Studies* 2, no. 2 (2011): 140.

³⁵ Ibid., 139

³⁶ Ο Yanukovich κέρδισε τον δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών στις 7 Φεβρουαρίου 2010.

³⁷ Luke Harding, "Ukraine Extends Lease for Russia's Black Sea Fleet," *The Guardian*, April 21, 2010.

2004».³⁸ Επιπλέον το Ουκρανικό Κοινοβούλιο, την 1^η Ιουλίου του ίδιου έτους, ψήφισε νόμο με τον οποίο έκλεινε το δρόμο της χώρας προς το ΝΑΤΟ.³⁹

Η Μόσχα προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την διαμορφωθείσα κατάσταση για να ικανοποιήσει τα συμφέροντα της, έτσι απαίτησε από τον Yanukovich να λάβει μέτρα που θα βελτιώσουν τις σχέσεις των δύο χωρών. Πιο συγκριμένα απαίτησε να επιτραπεί ξανά η είσοδος της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Ασφαλείας (Federal Security Agency - FSB) στο στόλο της Μαύρης Θάλασσας και να τερματιστεί η συνεργασία με την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (Central Intelligence Agency - CIA).⁴⁰ Τέλος η Μόσχα προώθησε την περιφερειακή ενοποίηση με σκοπό να εδραιώσει την επιρροή της στην Ουκρανία άλλα και στις υπόλοιπες πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες. Ο Putin ήδη από τον Οκτώβριο του 2011 είχε ανακοίνωσε τα σχέδια του για τη δημιουργία της Ευρασιατικής Ένωσης (Eurasian Union) ανάμεσα στα κράτη της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών⁴¹ (Commonwealth of Independent States - CIS). Σε αυτό το πλαίσιο η Ρωσία προσκάλεσε επίσημα την Ουκρανία να γίνει μέλος της Τελωνειακής Ένωσης⁴² (Customs Union - CU), υποσχόμενη ακόμα μία μεγάλη έκπτωση στην τιμή του φυσικού αερίου.⁴³

Παρά την επιρροή που κέρδισε η Μόσχα στην εξωτερική πολιτική και στην πολιτική ασφαλείας της Ουκρανίας, ο Yanukovich ακολουθούσε τη δική του ανεξάρτητη ατζέντα επιδιώκοντας παράλληλα και στενότερους δεσμούς με την ΕΕ. Έτσι απορρίπτει την πρόταση της Μόσχας για την Τελωνειακή Ένωση, ενώ το 2012 οι διαπραγματεύσεις με τις Βρυξέλλες για μια συμφωνία ελεύθερου εμπορίου (Free Trade Agreement - FTA) και τη συμφωνία σύνδεσης (Association Agreement) εντείνονται.⁴⁴

³⁸ Ibid.

³⁹ Taras Kuzio, "Ukraine Closes Road to NATO Membership," *Eurasia Daily Monitor* 7, no. 130 (July 7, 2016).

⁴⁰ Taras Kuzio, "The FSB Returns to Ukraine," *Eurasia Daily Monitor* 7, no. 100 (May 24, 2010).

⁴¹ Η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών είναι ένας Περιφερειακός Διεθνής Οργανισμός, ο οποίος ιδρύθηκε στις 8 Δεκεμβρίου 1991 από την Ρωσία, την Ουκρανία και την Λευκορωσία και περιλαμβάνει κάποιες χώρες από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες.

⁴² Το 2003 οι Πρόεδροι του Καζακστάν, της Λευκορωσίας, της Ρωσίας και της Ουκρανίας υπέγραψαν μια συμφωνία για την δημιουργία ενός Ελεύθερου Οικονομικού Χώρου (Single Economic Space), η οποία δεν ευδοκίμησε λόγω της Πορτοκαλί Επανάστασης του 2004. Στη συνέχεια τον Οκτώβριο του 2007 οι παραπάνω χώρες πλην της Ουκρανίας υπέγραψαν τη Συμφωνία για την ίδρυση της Τελωνειακής Ένωσης. Μετά από δύο χρόνια στις 19 Δεκεμβρίου 2009 οι τρεις Πρόεδροι υπογράφουν στο Αλμάτι του Καζακστάν την Κοινή Διακήρυξη για την Ίδρυση της Τελωνειακής Ένωσης. Evgeny Vinokurov, "Eurasian Economic Union: Current State and Preliminary Results," *Russian Journal of Economics* 3, no. 1 (2017): 56.

⁴³ Andrei Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy," *Post-Soviet Affairs* 31, no. 4 (2015): 6.

⁴⁴ Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–present," *Contemporary Politics* 22, no. 3 (2016): 313.

3. ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΛΑΤΕΙΑΣ

Η Μόσχα ήθελε πάση θυσία να αποτρέψει το Κίεβο να υπογράψει την συμφωνία σύνδεσης με την ΕΕ. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησε διάφορες μορφές οικονομικής πίεσης, όπως εμπορικούς περιορισμούς στα ουκρανικά προϊόντα. Ταυτόχρονα όμως, ξεκαθάρισε ότι το Κίεβο θα έχει οικονομικά οφέλη εάν απορρίψει τη συμφωνία με την ΕΕ.⁴⁵ Έτσι το Κίεβο πήρε την απόφαση⁴⁶ στις 21 Νοεμβρίου 2013 να αποσυρθεί από τις συμφωνίες με την ΕΕ, τις οποίες θα υπέγραφαν από κοινού Ουκρανία και ΕΕ στη σύνοδο κορυφής των χωρών της Ανατολικής Σύμπραξης⁴⁷ (Eastern Partnership – EaP) στην πόλη Βίλνιους, πρωτεύουσα της Λιθουανίας, στις 28-29 Νοεμβρίου.⁴⁸

Η απόφαση αυτή του Yanukovich αποδείχθηκε μοιραία. Η απόρριψη των συμφωνιών με την ΕΕ οδήγησε σε μαζικές διαδηλώσεις στο Κίεβο. Το βράδυ της 22^{ας} Νοεμβρίου διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν στην Πλατεία Ανεξαρτησίας του Κιέβου, το κίνημα αυτό ονομάστηκε Ευρωπλατεία (Euromaidan) καθώς το κύριο αίτημα των διαδηλωτών ήταν η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ και η υπογραφή των συμφωνιών που ακυρώθηκαν.⁴⁹ Επίσης μεγάλο μέρος του πληθυσμού ήταν δυσαρεστημένο με την διαφθορά, την ακατάλληλη διακυβέρνηση της χώρας και την έλλειψη προόδου στο πεδίο της οικονομίας.⁵⁰ Την Κυριακή 1 Δεκεμβρίου 2013 ο αριθμός των διαδηλωτών στην πλατεία έφτασε τις 300000. Οι διαδηλωτές κατασκεύασαν οδοφράγματα και κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια απαιτώντας την παραίτηση του Προέδρου, του Πρωθυπουργού και της Κυβέρνησης. Ο Yanukovich αρνήθηκε να χρησιμοποιήσει βία για να διαλύσει τους διαδηλωτές.⁵¹

Στις 16 Δεκεμβρίου ο Putin ανακοίνωσε ότι θα χρηματοδοτήσει την Ουκρανία με 15 δισεκατομμύρια δολάρια και θα μειώσει την τιμή πώλησης του φυσικού αερίου κατά 33%.⁵² Η απόφαση του Putin να βοηθήσει οικονομικά την Ουκρανία χωρίς κάποια άμεση δέσμευση για την είσοδο της στην Τελωνειακή Ένωση και χωρίς κάποιο άλλο εμφανές quid pro quo,

⁴⁵ Ibid., 314

⁴⁶ Με κυβερνητικό διάταγμα, το οποίο υπέγραψε ο Πρωθυπουργός Mykola Azarov στις 21 Νοεμβρίου 2013, η διαδικασία διακόπηκε προκειμένου να αναλυθεί πλήρως η επίδραση των συμφωνιών με την ΕΕ σχετικά με την βιομηχανική παραγωγή και το εμπόριο με τη Ρωσία. Rfe/rl, Ukrainian Service, "Kwasniewski: EU-Ukraine Deal Is Off," RadioFreeEurope/RadioLiberty, November 21, 2013.

⁴⁷ Η Ανατολική Σύμπραξη (Eastern Partnership) αποτελεί μια κοινή πολιτική πρωτοβουλία ανάμεσα στην ΕΕ και σε έξι πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, το Αζερμπαϊτζάν, την Αρμενία, τη Γεωργία, τη Λευκορωσία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία. "Eastern Partnership," European Commission.

⁴⁸ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

⁴⁹ Nadia Diuk, "Euromaidan: Ukraine's Self-Organizing Revolution," World Affairs Journal, February 2014.

⁵⁰ Andrei Tsygankov, "Vladimir Putins Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy," *Post-Soviet Affairs* 31, no. 4 (2015): 7.

⁵¹ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

⁵² Will England, "Russia Gives Ukraine a Financial Lift," The Washington Post, December 17, 2013.

εξασφάλιζε την συνεχιζόμενη επιρροή της Ρωσίας, αλλά ταυτόχρονα έδωσε το δικαίωμα στον Putin να κατηγορήσει τη Δύση ότι προσπαθεί να υποστηρίξει τις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις.⁵³ Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Αμερικανού Γερουσιαστή John McCain, ο οποίος εμφανίστηκε μπροστά σε χιλιάδες διαδηλωτές στην Πλατεία Ανεξαρτησίας την Κυριακή 15 Δεκεμβρίου 2013, και ανέφερε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι στο πλευρό των διαδηλωτών.⁵⁴

Παρά την οικονομική βοήθεια από τη Ρωσία, οι διαδηλώσεις συνεχίζονται. Καθοδηγούμενες από την αντιπολίτευση και με την υποστήριξη της Δύσης οι διαδηλώσεις αποκτούν μία δυναμική και φτάνουν σε πρωτόγνωρα επίπεδα.⁵⁵ Στις 17 Ιανουαρίου 2014 το Ουκρανικό Κοινοβούλιο περνάει μια αυστηρή νομοθεσία η οποία θέτει περιορισμούς και επιβάλλει σκληρές κυρώσεις σε όσους διαδηλώνουν κατά της κυβέρνησης.⁵⁶ Από τις 18 μέχρι και τις 20 Φεβρουαρίου οι διαδηλωτές συγκρούονται με την αστυνομία, περίπου 88 άνθρωποι έχουν σκοτωθεί και χιλιάδες έχουν τραυματιστεί, σε μία προσπάθεια των δυνάμεων ασφαλείας να απομακρύνουν τους διαδηλωτές από την Πλατεία της Ανεξαρτησίας.

Στις 20 Φεβρουαρίου, με τη διαμεσολάβηση των ηγετών της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Πολωνίας ο Yanukovich υπογράφει με τους ηγέτες της αντιπολίτευσης μία συμβιβαστική συμφωνία για πρόωρες εκλογές μέχρι το τέλος του έτους και το σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας μέχρι τα τέλη Μαρτίου. Μετά την υπογραφή της συμφωνίας, στις 22 Φεβρουαρίου, ο Yanukovich έφυγε από το Κίεβο, αρχικά για την ανατολική Ουκρανία και στη συνέχεια για τη Ρωσία.⁵⁷ Την ίδια μέρα το Κοινοβούλιο ψήφισε την απομάκρυνση του από την θέση του Προέδρου, και την επόμενη μέρα διόρισε τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου, τον Oleksander Turchynov, ως προσωρινό Πρόεδρο.⁵⁸ Το Κρεμλίνο κατηγορήσε τη Δύση για την κατάρρευση της συμβιβαστικής συμφωνίας και αρνήθηκε να αναγνωρίσει την νέα κυβέρνηση της Ουκρανίας.⁵⁹

3.2 ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ

Όσο οι διαδηλώσεις του κινήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεχίζονταν στους δρόμους του Κιέβου, στη χερσόνησο της Κριμαίας ξεκίνησαν διαδηλώσεις από φιλορώσους διαδηλωτές οι οποίοι ζητούσαν περισσότερη αυτονομία από την Ουκρανία και στενότερους δεσμούς με τη Ρωσία. Έτσι στις 27 Φεβρουαρίου ο Πρόεδρος του Κοινοβουλίου της Κριμαίας ανακοίνωσε την

⁵³ David, "Russia Offers Cash Infusion for Ukraine," *The New York Times*, December 17, 2013.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–present," *Contemporary Politics* 22, no. 3 (2016): 314.

⁵⁶ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Andrei Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy," *Post-Soviet Affairs* 31, no. 4 (2015): 7.

προετοιμασία δημοψηφίσματος για την διεύρυνση των εξουσιών της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας.⁶⁰ Ενώ μία ημέρα πριν, στις 26 Φεβρουαρίου, η Μόσχα ξεκίνησε τη μεταφορά στρατευμάτων και εξοπλισμού στην Δυτική Στρατιωτική Περιφέρεια της χώρας (Russian Western Military District), κοντά στα Ουκρανικά σύνορα, για μία γρήγορη επιθεώρηση όπως την αποκάλεσε, ενώ ανακοίνωσε και τη διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας στρατιωτικής άσκησης.⁶¹ Μερικές εβδομάδες αργότερα η Ρωσία διεξήγαγε ακόμα μία επιθεώρηση στην Κεντρική Στρατιωτική Περιφέρεια (Central Military District), με τη συμμετοχή 65000 στρατευμάτων, 177 αεροσκαφών, 56 ελικοπτέρων και 5500 οχημάτων. Οι στρατιωτικές μονάδες είχαν τη δυνατότητα πλήρους ανάπτυξης εντός 72 ωρών.⁶²

Το πρωί της 28 Φεβρουαρίου εκατοντάδες οπλισμένοι άνδρες με στρατιωτική στολή και χωρίς διακριτικά έκαναν την εμφάνισή τους στη χερσόνησο και κατέλαβαν το αεροδρόμιο της Συμφερούπολης καθώς και το στρατιωτικό αεροδρόμιο της Σεβαστούπολης. Κατά τη διάρκεια της ημέρας κατέλαβαν και άλλα κτίρια στρατηγικής σημασίας.⁶³ Οι στρατιώτες αυτοί γνωστοί και ως «μικροί πράσινοι άνθρωποι - little green men» ή όπως τους αναφέρει ο Putin, οι «ευγενικοί άνθρωποι – polite people» ήταν μέλη των Ρωσικών ειδικών δυνάμεων, χωρίς διακριτικά, οι οποίες ενήργησαν ως «τοπικές δυνάμεις ασφαλείας – local security forces».⁶⁴

Την 1^η Μαρτίου το ρωσικό κοινοβούλιο εγκρίνει το αίτημα του Putin για χρήση βίας στην Ουκρανία με σκοπό να προστατέψει τα ρωσικά συμφέροντα.⁶⁵ Ο Ρώσος πρέσβης στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Vitaly Churkin, στην επείγουσα συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 4 Μαρτίου 2014, ανέφερε ότι ο εκδιωγμένος Πρόεδρος της Ουκρανίας έστειλε γράμμα στον Πρόεδρο της Ρωσίας την 1^η Μαρτίου ζητώντας του να επέμβει στρατιωτικά προκειμένου να αποκαταστήσει τον νόμο και την τάξη στην Ουκρανία.⁶⁶ Η απάντηση των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν απλά ένα κάλεσμα για ταχεία ανάπτυξη διεθνών παρατηρητών του ΟΗΕ και του ΟΑΣΑ προκειμένου να περιορίσουν την περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης. Ο πρωθυπουργός της Ουκρανίας και αρχηγός της προσωρινής κυβέρνησης, Arseny Yatsenyuk, ανέφερε για το ενδεχόμενο στρατιωτικής ανάμειξης της Ρωσίας ότι αυτό θα σημαίνει «την έναρξη πολέμου και τον τερματισμό των σχέσεων μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας».⁶⁷ Σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχαν οι Putin και Barack Obama ο πρώτος δήλωσε ότι η Μόσχα

⁶⁰ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

⁶¹ Heidi Reisinger and Aleksandr Golts, "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense," *NATO Defense College*, November 1, 2014, 3.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Tom Balmforth, "Russia Mulls Special Day To Recognize Its 'Polite People'," RadioFreeEurope/RadioLiberty, October 05, 2014.

⁶⁵ "Ukraine Crisis: Timeline," BBC News, November 13, 2014.

⁶⁶ "Yanukovych Sent Letter to Putin Asking for Russian Military Presence in Ukraine," RT International, March 4, 2014.

⁶⁷ "Putin Gets Govt Approval to Invade Ukraine," RTE.ie, March 03, 2014.

διατηρεί το δικαίωμα της να προστατέψει τα συμφέροντα της και τον ρωσόφωνο πληθυσμό της Ουκρανίας.⁶⁸

Στις 6 Μαρτίου, το Κοινοβούλιο της Κριμαίας και το Δημοτικό Συμβούλιο της Σεβαστούπολης αποφάσισαν την απόσχιση από την Ουκρανία και την ένωση με την Ρωσία μέσω της διενέργειας δημοψηφίσματος το οποίο προγραμματίστηκε στις 16 Μαρτίου.⁶⁹ Ταυτόχρονα το Κοινοβούλιο ζήτησε από την Ρωσία «να ξεκινήσει την διαδικασία ώστε η Κριμαία να γίνει μέρος της Ρωσίας».⁷⁰ Η αντίδραση των ΗΠΑ στην εξαγγελία του δημοψηφίσματος ήταν η υπογραφή από τον Obama ενός εκτελεστικού διατάγματος το οποίο προέβλεπε κυρώσεις (sanctions) «σε ιδιώτες και φορείς υπεύθυνους για την παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας».⁷¹ Ακολούθως, οι ηγέτες της ΕΕ απείλησαν την Ρωσία με οικονομικές κυρώσεις εάν δεν καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με την Ουκρανική κυβέρνηση.⁷² Επίσης οι ΗΠΑ έστειλαν έξι μαχητικά αεροσκάφη F-15 για να ενισχύσουν τις εναέριες περιπολίες στα κράτη της Βαλτικής,⁷³ ενώ η Ρωσία ανακοίνωσε τη διεξαγωγή ασκήσεως 450 χλμ από τα σύνορα της Ουκρανίας.⁷⁴

Στις 8 Μαρτίου, ο Obama επανεπιβεβαίωσε τη δέσμευση των ΗΠΑ στη συλλογική άμυνα στα πλαίσια της Συμμαχίας κατά τη διάρκεια συνδιάσκεψης με τους προέδρους των χωρών της Βαλτικής.⁷⁵ Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και ο John Kerry, Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ (U.S. Secretary of State), όπου σε συνομιλία που είχε με τον ρώσο ομόλογο του Sergei Lavrov του ξεκαθάρισε ότι: «η συνεχιζόμενη στρατιωτική κλιμάκωση στην Κριμαία ή οπουδήποτε στην Ουκρανία μαζί με τα βήματα για την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία θα κλείσει οποιοδήποτε ελεύθερο χώρο για διπλωματία και προέτρεψε για μέγιστη αυτοσυγκράτηση».⁷⁶

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

⁷⁰ "Sevastopol and Crimean Parliament Vote to Join Russia, Referendum to Be Held in 10 Days," RT International, March 6, 2014.

⁷¹ Barack Obama, "Statement by the President on Ukraine", National Archives and Records Administration, March 6, 2014.

⁷² "Visa Bans, Asset Freezes Are Next!: Europe Announces Three Step Sanctions against Russia," RT International, March 6, 2014.

⁷³ Η ονομασία κράτη της Βαλτικής, αναφέρεται στα τρία ευρωπαϊκά κράτη που βρέχονται από την Βαλτική θάλασσα. Πρόκειται για την Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία.

⁷⁴ Raf Sanchez, "Ukraine Crisis: US Sends Fighter Jets to Baltic and Increases Pressure on Vladimir Putin," The Telegraph, March 06, 2014.

⁷⁵ Barack Obama, "Readout of the President's Calls with President Berzins of Latvia, Prime Minister Cameron of the United Kingdom, President Grybauskaitė of Lithuania, President Hollande of France, President Ilves of Estonia, and Prime Minister Renzi of Italy," National Archives and Records Administration, March 8, 2014.

⁷⁶ Arshad Mohammed, "Kerry Urges Russia to Exercise Utmost Restraint in Ukraine's Crimea," Reuters, March 08, 2014.

Στις 11 Μαρτίου το κοινοβούλιο της Κριμαίας ανακήρυξε την ανεξαρτησία του από την Ουκρανία.⁷⁷ Στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού, η Βουλή των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ⁷⁸ ενέκρινε ψήφισμα με το οποίο καταδίκασε τις πράξεις της Ρωσίας, αναφέροντας ότι συνιστούν «απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια». Το ψήφισμα αυτό καλούσε τον Πρόεδρο των ΗΠΑ, καθώς και άλλα κράτη να επιβάλλουν οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία.⁷⁹

Εικόνα 3. Γεωγραφική θέση της Χερσονήσου της Κριμαίας

Πηγή: <https://www.bbc.com/news/world-europe-27308526>

Οι ΗΠΑ έφεραν προς ψήφιση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ένα σχέδιο Απόφασης σύμφωνα με το οποίο το δημοψήφισμα, για την ένωση της Κριμαίας με τη Ρωσία, θεωρούνταν άκυρο. Η Απόφαση τελικά δεν ψηφίστηκε λόγω της αρνησικυρίας (veto) της Ρωσίας.⁸⁰ Ενώ ΗΠΑ και ΕΕ ετοιμάζονταν να επιβάλλουν κυρώσεις σε Ρώσους αξιωματούχους λόγω του επικείμενου δημοψηφίσματος, ο Γερουσιαστής John McCain σε συνέντευξη τύπου στο Κίεβο κάλεσε τον Obama βοηθήσει στρατιωτικά την Ουκρανία θεωρώντας αυτή την κίνηση ως «σωστή και τίμια πράξη».⁸¹

Την Κυριακή 16 Μαρτίου έλαβε χώρα το δημοψήφισμα, όπου οι ψηφοφόροι κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ της ένωσης με τη Ρωσία ή την επαναφορά του Συντάγματος του 1992.⁸² Το

⁷⁷ Nick Paton Walsh. Diana Magnay and Matt Smith, "Ignoring West, Crimea Readies Vote on Joining Russia," CNN, March 12, 2014.

⁷⁸ Η Βουλή των Αντιπροσώπων (House of Representatives), ή αλλιώς Άνω Βουλή, αποτελεί το ένα από τα δύο νομοθετικά σώματα του Κογκρέσου, με τη Γερουσία (Senate) να αποτελεί την Κάτω Βουλή.

⁷⁹ "H.Res.499 - 113th Congress (2013-2014): Condemning the Violation of Ukrainian Sovereignty, Independence, and Territorial Integrity by Military Forces of the Russian Federation.," Congress.gov, March 11, 2014.

⁸⁰ Σχέδιο Απόφασης του ΣΑ: S/2014/189. "UN Documents for Ukraine," Security Council Report.

⁸¹ "McCain Calls U.S. Military Support for Ukraine "right and Decent", " CNN, March 15, 2014.

⁸² Η δεύτερη επιλογή για την επαναφορά του Συντάγματος του 1992 δεν ξεκαθάριζε εάν αναφέρετε στο αρχικό Σύνταγμα με το οποίο η Κριμαία ήταν ανεξάρτητο κράτος ή στο αναθεωρημένο Σύνταγμα βάσει του οποίου η Κριμαία ήταν αυτόνομη Δημοκρατία εντός της Ουκρανίας. "Crimea Referendum: What Does the Ballot Paper Say?" BBC News, March 10, 2014.

αποτέλεσμα ήταν 95.7% υπέρ της ένωσης με τη Ρωσία.⁸³ Η αντίδραση της Δύσης υπήρξε άμεση, ο Obama σε τηλεφωνική συνομιλία που είχε με τον Putin δήλωσε ότι το δημοψήφισμα «δεν θα αναγνωρισθεί ποτέ από τις ΗΠΑ και τη διεθνή κοινότητα», και ότι οι ΗΠΑ και η ΕΕ είναι έτοιμες να επιβάλλουν επιπλέον οικονομικές κυρώσεις.⁸⁴ Η απάντηση του Putin ήταν ότι «είναι σε πλήρη συμφωνία με το διεθνές δίκαιο», και ανέφερε την ανεξαρτητοποίηση του Κοσσόβου από τη Σερβία το 2008⁸⁵ ως νομικό προηγούμενο.⁸⁶ Με τη σειρά τους οι Πρόεδροι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Herman Van Rompuy και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,⁸⁷ José Manuel Barroso σε κοινή δήλωση τους ανέφεραν ότι «το δημοψήφισμα είναι παράνομο και το αποτέλεσμα του δεν θα αναγνωρισθεί», καταδίκασαν τις πράξεις της Ρωσίας και δήλωσαν ότι οι Υπουργοί Εξωτερικών της Ένωσης θα συναντηθούν τη Δευτέρα για να αποφασίσουν επιπλέον μέτρα κατά της Ρωσίας.⁸⁸

Την επόμενη μέρα ο Putin υπέγραψε εκτελεστικό διάταγμα με το οποίο η Ρωσία αναγνώριζε την Δημοκρατία της Κριμαίας ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος.⁸⁹ Ο Obama σε δηλώσεις του ανέφερε ξανά ότι οι ΗΠΑ θα διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής των οικονομικών κυρώσεων και θα επιβάλλουν και νέες οικονομικές κυρώσεις εάν η Ρωσία συνεχίσει να παρεμβαίνει στην Ουκρανία. Στη συνέχεια ανέφερε ότι ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Joe Biden θα ταξιδέψει στην Ευρώπη όπου θα έχει συναντήσεις με τους ηγέτες της Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας και της Πολωνίας, οι οποίες αποτελούν μέλη της Συμμαχίας του ΝΑΤΟ, τονίζοντας τη δέσμευση στη συλλογική άμυνα. Επιπλέον σημείωσε ότι η στάση που θα τηρήσουν οι ΗΠΑ θα εξαρτηθεί από τη συμπεριφορά της Ρωσίας.⁹⁰ Παρά τις αντιδράσεις της Δύσης και τις

⁸³ "95.7% of Crimean's in Referendum Voted to Join Russia - Preliminary Results," RT International, March 17, 2014.

⁸⁴ Barack Obama, "Readout of the President's Call with President Putin," National Archives and Records Administration, March 16, 2014.

⁸⁵ Σύμφωνα με την Απόφαση 1244 (10 Ιουνίου 1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ το Κόσσοβο απολάμβανε ένα καθεστώς αυτονομίας ως επαρχία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. "UN Documents for Kosovo," Security Council Report.

⁸⁶ Jennifer Epstein, "Obama, Putin Argue over Crimea Vote," POLITICO, March 16, 2014.

⁸⁷ Η Μόσχα χρησιμοποίησε την επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσσοβο και την de jure αναγνώριση της ανεξαρτησίας, στις 17 Φεβρουαρίου 2008, από τις δυτικές χώρες ως νομικό προηγούμενο για την προσάρτηση της Κριμαίας.

Το ίδιο επιχείρημα είχε χρησιμοποιήσει και για την αναγνώριση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας ως ανεξάρτητα κράτη, στις 26 Αυγούστου 2008 έξι μήνες μετά την ανεξαρτητοποίηση του Κοσσόβου. Christian Axboe Nielsen, "The Kosovo Precedent and the Rhetorical Deployment of Former Yugoslav Analogies in the Cases of Abkhazia and South Ossetia," *Southeast European and Black Sea Studies* 9, no. 1-2 (2009): 1. Ο τότε Πρόεδρος της Ρωσίας Dimitri Medvedev, συνοψίζοντας το σκεπτικό της Ρωσίας πίσω από την αναγνώριση δήλωσε: «Δεν μπορείς να έχεις έναν κανόνα για κάποιους και άλλο κανόνα για κάποιους άλλους». "South Ossetia Is Not Kosovo," *The Economist*, August 28, 2008.

⁸⁸ European Council The President, "Joint Statement on Crimea by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission José Manuel Barroso," European Council, March 16, 2014.

⁸⁹ "Executive Order On recognizing Republic Of Crimea," President Of Russia, March 17, 2014.

⁹⁰ Barack Obama, "Statement by the President on Ukraine," National Archives and Records Administration, March 17, 2014.

οικονομικές κυρώσεις ο Putin υπέγραψε στις 18 Μαρτίου τη συνθήκη προσχώρησης της Δημοκρατίας της Κριμαίας και της Ομοσπονδιακής πόλης της Σεβαστούπολης στη Ρωσική Ομοσπονδία.⁹¹

3.3 Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στις Βρυξέλλες, την Παρασκευή 21 Μαρτίου, ο Yatsenyuk υπογράφει την Συμφωνία Σύνδεσης της Ουκρανίας με την ΕΕ με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας με την ΕΕ.⁹²

Την επόμενη μέρα από τη υπογραφή της συμφωνίας, χιλιάδες διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν στη πόλη του Ντονέτσκ, στην ανατολική Ουκρανία, ζητώντας μεγαλύτερη αυτονομία για τις ανατολικές περιοχές εντός της Ουκρανίας, την επιστροφή του Yanukovich και τέλος δημοψήφισμα για το μέλλον των ανατολικών περιοχών. Οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και την επόμενη μέρα σε περισσότερες πόλεις της ανατολικής Ουκρανίας.⁹³ Τον Απρίλιο σε τρεις πόλεις της ανατολικής Ουκρανίας, στο Λουχάνσκ στο Ντονέτσκ, και στο Χάρκοβο αρκετές χιλιάδες διαδηλωτές κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια με κύριο αίτημα τους τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος με σκοπό την ανεξαρτησία τους.⁹⁴

Εικόνα 4. Κυριότερες Πόλεις της Ανατολικής Ουκρανίας

Πηγή: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26910210>

Ενώ οι καταλήψεις στα κυβερνητικά κτίρια συνεχίζονταν, φιλορώσοι διαδηλωτές στο Ντονέτσκ, στις 7 Απριλίου, ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους από την Ουκρανία με τη δημιουργία της «Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέτσκ» και όρισαν ως ημερομηνία διενέργειας

⁹¹ "Agreement On the accession Of the Republic Of Crimea To the Russian Federation Signed," President Of Russia, March 18, 2014.

⁹² "Ukraine Crisis: EU Signs Association Deal," BBC News, March 21, 2014.

⁹³ "The Ukraine Crisis Timeline" Center for Strategic and International Studies.

⁹⁴ Bridget Kendall, "Ukraine: Pro-Russians Storm Offices in Donetsk, Luhansk, Kharkiv," BBC News, April 07, 2014.

του δημοψηφίσματος με το οποίο θα προσχωρούσαν στη Ρωσική Ομοσπονδία την 11^η Μαΐου.⁹⁵ Ο Yatsenyuk κατά τη διάρκεια έκτακτης σύσκεψης του υπουργικού συμβουλίου ανέφερε ότι: «Ένα σχέδιο κατά της Ουκρανίας έχει τεθεί σε εφαρμογή [...] σύμφωνα με το οποίο ξένα στρατεύματα θα διέλθουν τα σύνορα και θα καταλάβουν την περιοχή», προσθέτοντας στη συνέχεια ότι: «Δεν θα το επιτρέψουμε».⁹⁶ Η αντίδραση της ΕΕ περιορίστηκε στη δήλωση της Cathrine Ashton, εκπροσώπου της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, ότι: «*Η ΕΕ παρακολουθεί την κατάσταση στην ανατολική Ουκρανία με μεγάλη προσοχή*».⁹⁷

Την επόμενη μέρα οι Ουκρανικές δυνάμεις διεξήγαγαν μια αντιτρομοκρατική επιχείρηση, όπως την ονόμασαν, στην πόλη του Χάρκοβο και ανακατέλαβαν τα κυβερνητικά κτίρια, ενώ στην πόλη του Λουχάνσκ οι αυτονομιστές οχύρωσαν τις θέσεις τους.⁹⁸ Ρώσοι αξιωματούχοι δήλωσαν ότι η Ρωσία παρακολουθεί στενά την κατάσταση. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας ζήτησε την άμεση διακοπή οποιασδήποτε στρατιωτικής προετοιμασίας από την πλευρά της Ουκρανίας η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε εμφύλιο πόλεμο. Σε δηλώσεις του ο Kerry κατηγόρησε τη Ρωσία ότι, ρωσικές δυνάμεις βρίσκονται πίσω από το χάος στην ανατολική Ουκρανία, όπως επίσης ότι, η Ρωσία επιδιώκει να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για στρατιωτική επέμβαση όπως στην περίπτωση της Κριμαίας.⁹⁹ Συνεχίζει δηλώνοντας ότι οι ΗΠΑ και οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι τους είναι ενωμένοι και πρόθυμοι να επιβάλλουν επιπλέον πιο σκληρές οικονομικές κυρώσεις εάν η Ρωσία δεν σεβαστεί την κυριαρχία της Ουκρανίας, κατέληξε λέγοντας ότι: «*Η Ρωσία έχει επιλογή: να συνεργαστεί με τη διεθνή κοινότητα [...] ή να αντιμετωπίσει την απομόνωση και να πληρώσει το κόστος της αποτυχίας της, να δει ότι ο κόσμος δεν είναι ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος*».¹⁰⁰

Παρόλα αυτά οι φιλορώσοι αυτονομιστές, στις 12 Απριλίου, κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια και σε άλλες πόλεις, όπως στο Κραματόρσκ, στη Ντρουζκόβκα και στο Σλοβιάνσκ.¹⁰¹ Η Ουκρανία απάντησε με την έναρξη μιας αντιτρομοκρατικής επιχείρησης του στρατού στην ανατολική Ουκρανία προκειμένου να ανακαταλάβει την περιοχή που είχαν θέσει υπό τον έλεγχο τους οι αυτονομιστές.¹⁰² Οι ΗΠΑ, μέσω των δηλώσεων του Γραμματέα Τύπου του Λευκού Οίκου, Jay Carney, στήριξαν τις ενέργειες της Ουκρανίας.¹⁰³ Με τη σειρά του, ο Putin δήλωσε ότι η αποστολή του στρατού στις ανατολικές περιοχές της Ουκρανίας είναι σκέτη τρέλα καθώς

⁹⁵ Adam Withnall, "Ukraine Issues Warning as Key City 'declares Independence from Kiev'," The Independent, April 07, 2014.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Matt Smith and Victoria Butenko, "Ukraine Says It Retakes Building Seized by Protesters," CNN, April 07, 2014.

⁹⁸ Laura Smith-Spark, Marie-Louise Gumuchian, and Victoria Butenko, "Russia Warns of Civil War If Ukraine Uses Force over Eastern Revolts," CNN, April 09, 2014.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ "John Kerry to Russia: Back down from Ukraine or Face More Sanctions," CBS News, April 08, 2014.

¹⁰¹ "Ukraine Crisis: Another Police Building Seized in East," BBC News, April 13, 2014.

¹⁰² Anthony Faiola, "Ukrainian Troops Secure Airfield as Operations against Pro-Russian Militants Begin," The Washington Post, April 15, 2014.

¹⁰³ "Ukraine Actions against Separatists Warranted: White House," Reuters, April 15, 2014.

επίσης ότι η παράνομη κυβέρνηση του Κιέβου με τις ενέργειες αυτές οδηγείται προς την άβυσσο και αρνήθηκε κατηγορηματικά τις κατηγορίες για εμπλοκή των ρωσικών ειδικών δυνάμεων στην ανατολική Ουκρανία.¹⁰⁴

Ταυτόχρονα ο Γενικός Γραμματέας του NATO, Anders Fogh Rasmussen, δήλωσε ότι θα αναπτυχθούν επιπλέον δυνάμεις της Συμμαχίας στην ανατολική Ευρώπη, άμεσα, για να ενισχύσουν το αίσθημα ασφάλειας των συμμάχων.¹⁰⁵ Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Στρατηγός Philip Breedlove, Ανώτατος Διοικητής των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (Supreme Allied Commander Europe - SACEUR), ο οποίος ανέφερε ότι τα μέτρα αυτά: *«δεν αποτελούν απειλή για τη Ρωσία αλλά είναι σχεδιασμένα για να στείλουν ένα ξεκάθαρο μήνυμα ότι το NATO θα προστατέψει όλους τους συμμάχους»*.¹⁰⁶

Στις 17 Απριλίου, στη Γένοβα της Ελβετίας, Ρωσία, ΕΕ, ΗΠΑ και Ουκρανία συμφώνησαν στη λήψη μέτρων για την αποκλιμάκωση της κρίσης στην Ανατολική Ουκρανία.¹⁰⁷ Ο Obama ξεκαθάρισε ακόμη μία φορά ότι μια στρατιωτική εμπλοκή της Δύσης στην Ουκρανία δεν υπάρχει ως διαθέσιμη επιλογή καθώς επίσης ότι η Δύση είναι έτοιμη να επιβάλλει νέες κυρώσεις στη Ρωσία εάν δεν τηρήσει τις δεσμεύσεις της.¹⁰⁸ Παρά την ανακωχή που συμφωνήθηκε στη Γενεύη οι μάχες στην ανατολική Ουκρανία συνεχίστηκαν. Στις 22 Απριλίου το Πεντάγωνο ανακοίνωσε την αποστολή 600 αμερικανών στρατιωτών στην ανατολική Ευρώπη.¹⁰⁹ Η ανακοίνωση αυτή του Πενταγώνου ήρθε ως συνέχεια των δηλώσεων του Αντιπροέδρου των ΗΠΑ, Joe Biden ο οποίος επισκέφθηκε το Κίεβο, όπου προειδοποίησε τη Ρωσία ότι: *«είναι ώρα να σταματήσουμε να μιλάμε και να αρχίσουμε τις πράξεις»*.¹¹⁰ Την επόμενη μέρα των δηλώσεων του Biden, ο Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, Lavrov, έδωσε συνέντευξη όπου μεταξύ των άλλων ανέφερε ότι: *«εάν τα συμφέροντα μας, τα νόμιμα συμφέροντα μας, τα συμφέροντα των Ρώσων πληγούν άμεσα, όπως έγινε στην Νότια Οσσετία για παράδειγμα, δεν βλέπω κάποια άλλη λύση από την αντίδραση σύμφωνα πάντα με το διεθνές δίκαιο»*.¹¹¹

Καθόλη τη διάρκεια του Απριλίου οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν με τον Ουκρανικό στρατό να θέτει υπό τον έλεγχο του κάποιες πόλεις τις οποίες είχαν καταλάβει οι φιλορώσοι αντάρτες.¹¹² Η αντίδραση της Ρωσίας υπήρξε άμεση, με τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων κοντά στα σύνορα με την Ουκρανία, με τον Υπουργό Άμυνας Sergei Shoigu να δηλώνει ότι η

¹⁰⁴ Vladimir Putin, "Direct Line with Vladimir Putin," Official Site of the President of Russia, April 17, 2014.

¹⁰⁵ Adrian Croft, "NATO to Bolster Security of Eastern Allies Worried over Ukraine," Reuters, April 16, 2014.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Bridget Kendall, "Ukraine Crisis: Deal to 'de-escalate' Agreed in Geneva," BBC News, April 17, 2014.

¹⁰⁸ Barack Obama, "Press Conference by the President, 4/17/14," National Archives and Records Administration, March 17, 2014.

¹⁰⁹ Leada Gore, "U.S. Sending 600 Troops to Eastern Europe in Response to Ukraine Crisis," AL.com, April 22, 2014.

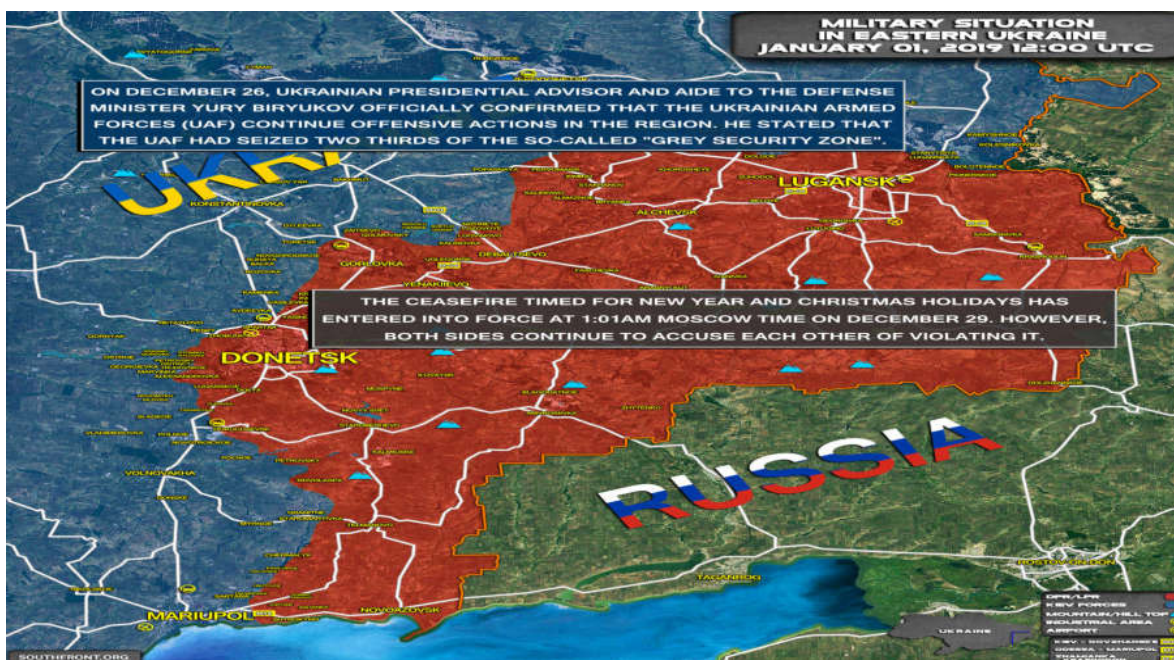
¹¹⁰ "Biden Pledges Support in Meeting with Ukrainian Leaders," Fox News, April 22, 2014.

¹¹¹ "Lavrov to RT: Americans Are 'running the Show' in Ukraine," RT International, April 23, 2014.

¹¹² "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

Μόσχα «αναγκάστηκε να αντιδράσει». ¹¹³ Ενώ ο Putin, προειδοποίησε το Κίεβο ότι η χρήση βίας κατά του πληθυσμού αποτελεί σοβαρά έγκλημα και θα έχει συνέπειες. ¹¹⁴ Σε απάντηση ρωσικών κινήσεων οι ηγέτες των κρατών του G-7 ¹¹⁵ σε κοινή δήλωση τους καταδίκασαν την υποστήριξη της Ρωσίας στους αυτονομιστές της ανατολικής Ουκρανίας και ανακοίνωσαν την επιβολή νέων κυρώσεων. ¹¹⁶

Τον επόμενο μήνα ο Putin ζήτησε από τους αυτονομιστές να αναβάλουν τα σχεδιαζόμενα δημοψηφίσματα για το καθεστώς των περιοχών που είχαν υπό τον έλεγχό τους. Η ένταση μεταξύ Ρωσίας και Δύσης διατηρήθηκε καθόλη τη διάρκεια του έτους με εκατέρωθεν κατηγορίες για την συνεχιζόμενη κατάσταση και τη μη εξεύρεση λύσης. ¹¹⁷

Εικόνα 5. Στρατιωτική Κατάσταση στην Ανατολική Ουκρανία την 01 Ιαν 2019

Πηγή: <https://maps.southfront.org/ukrainian-forces-take-control-over-two-thirds-of-gray-zone-in-donbass-official/>

¹¹³ Steve Rosenberg, "Russia Orders Exercises after Ukraine Moves on Separatists," BBC News, April 24, 2014.

¹¹⁴ Vladimir Putin, "Media Forum of Independent Local and Regional Media," President of Russia, April 24, 2014.

¹¹⁵ Το Γκρουπ των 7 (G-7) αποτελεί έναν «άτυπο» οργανισμό ο οποίος απαρτίζεται από τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες. Το G-7 ξεκίνησε τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ως μία συνάντηση των Υπουργών Οικονομικών της Γαλλίας, της Δυτικής Γερμανίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ. Στην συνέχεια έγιναν μέλη και η Ιαπωνία, η Ιταλία και ο Καναδάς. Το 1998 έγινε μέλος και η Ρωσία και σχηματίστηκε το Γκρουπ των 8 (G-8). Όμως εξαιτίας της προσάρτησης της Κριμαίας από τη Ρωσία τα υπόλοιπα μέλη ανέστειλαν την ιδιότητα μέλους της Ρωσίας. "What Is the G7? ... Its Purpose and History of Influence," International Relations EDU.

¹¹⁶ "G-7 Leaders Statement on Ukraine," National Archives and Records Administration, April 25, 2014.

¹¹⁷ "The Ukraine Crisis Timeline," Center for Strategic and International Studies.

Τον Φεβρουάριο του 2015 στην πόλη του Μινσκ, πρωτεύουσα της Λευκορωσίας, συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός μεταξύ του Petro Poroshenko, Προέδρου της Ουκρανίας και του Putin, η οποία όμως δεν στάθηκε δυνατή να σταματήσει πλήρως τις αψιμαχίες μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών.¹¹⁸

Μέχρι και σήμερα η κατάσταση στην ανατολική Ουκρανία δεν έχει ομαλοποιηθεί και έχει εξελιχθεί σε ένα αδιέξοδο, σε μία «παγωμένη σύγκρουση», όπου δεν λείπουν οι αψιμαχίες με χαρακτηριστική μια κλιμάκωση της βίας την άνοιξη του 2018,¹¹⁹ και το θερμό επεισόδιο μεταξύ Ρωσικού και Ουκρανικού ναυτικού στη Μαύρη Θάλασσα τον Νοέμβριο του 2018.¹²⁰

¹¹⁸ "More than Ten Killed and Dozens Injured in Surge of Violence in East Ukraine," The Telegraph, January 31, 2017.

¹¹⁹ Deutsche Welle, "Several Killed amid Surge in Violence in Ukraine | DW | 21.05.2018," DW.COM, May 21, 2018.

¹²⁰ "Russia-Ukraine Black Sea Military Crisis: On The Brink of War," Maps & Conflicts Database - SouthFront, November 26, 2018.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

1. ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δημιουργήθηκε ένα κενό ισχύος και εξουσίας στο διεθνές διπολικό σύστημα, το κενό αυτό το εκμεταλλεύτηκαν οι ΗΠΑ ώστε να αναδειχθούν ως η μοναδική υπερδύναμη του πλανήτη.¹²¹ Οι ΗΠΑ σε συνεργασία με τους ευρωπαϊούς συμμάχους τους ήταν συστηματικά μοιραίο να επιχειρήσουν να καλύψουν το κενό της ΕΣΣΔ και να δημιουργήσουν, χωρίς να έχουν ουσιαστικά αντίπαλο, τη «νέα» δική τους παγκόσμια τάξη.¹²² Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το ΝΑΤΟ παύει να είναι μια περιφερειακή αμυντική συμμαχία και αναδεικνύεται σε έναν παρεμβατικό φορέα αλλά και φορέα υπερεθνικής προσέγγισης και ενοποίησης.¹²³ Πρωταρχική μέριμνα των ΗΠΑ είναι ο «εκδημοκρατισμός» και η σταθεροποίηση την ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ, με την προσοχή να εστιάζεται κυρίως στη Ρωσία.¹²⁴ Αυτό φαίνεται αν εξετάσουμε το στρατηγικό πλάνο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής για τα έτη 2014-2017. Σύμφωνα με αυτό ένας από τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής, είναι η προστασία των αμερικανικών ζωτικών συμφερόντων προωθώντας τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και ενισχύοντας την κοινωνία των πολιτών.¹²⁵ Όμως τα τελευταία χρόνια με την άνοδο του Putin στην εξουσία ένας νέος ανταγωνισμός μεταξύ Δύσης και Ρωσίας έχει επανακάμψει στο διεθνές σύστημα, όπου Ρωσία και Δύση ανταγωνίζονται για τη δημιουργία σφαιρών επιρροής και την ανακατανομή της ισχύος.

Από τις πρώτες μέρες στο Κρεμλίνο ο Putin έδωσε το στίγμα το προθέσεων του για την πολιτική που θα ακολουθήσει. Στο μήνυμά του προς το λαό της Ρωσίας, μόλις ανέλαβε την Προεδρεία, στις 31 Δεκεμβρίου 1999, ανέφερε ότι: «*Η Ρωσία ήταν και θα παραμείνει μεγάλη δύναμη*».¹²⁶ Σύμφωνα με το Δόγμα της Εξωτερικής Πολιτικής του 2000, το οποίο ενέκρινε ο Putin, η Ρωσία επέκρινε την τάση για την προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας μονοπολικής (unipolar) δομής στο διεθνές σύστημα. Στο Δόγμα γίνεται σαφής αναφορά στις ΗΠΑ, πιο συγκεκριμένα: «*Υπάρχει μία αυξανόμενη τάση για την εγκαθίδρυση ενός μονοπολικού κόσμου μέσω της οικονομικής κυριαρχίας και της κυριαρχίας ισχύος των ΗΠΑ*», ενώ στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις συνέπειες που έχει στο σύστημα η ανάληψη μονόπλευρων (unilateral) δράσεων: «*Η στρατηγική των μονόπλευρων δράσεων μπορεί να αποσταθεροποιήσει την διεθνή κατάσταση, να προκαλέσει εντάσεις και μια κούρσα εξοπλισμών [...]*». Επιπλέον αναφέρεται ότι η Ρωσία θα

¹²¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 247.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid., 248

¹²⁵ US Department of State and USAID, "Joint Strategic Plan FY 2014-2017," US Department of State, 2014.

¹²⁶ Στις 31 Δεκεμβρίου 1999 ο Putin, πρωθυπουργός της Ρωσίας επιλέχτηκε από το τότε Πρόεδρο Boris Yeltsin, να τον αντικαταστήσει στην Προεδρεία προσωρινά μέχρι τη διεξαγωγή εκλογών. "Vladimir Putin's First Paper as President: 'Russia at the Turn of the Millennium' - A Strategy for Russia's Revival," Sott.net.

επιδιώξει τη δημιουργία ενός πολυπολικού (multipolar) συστήματος.¹²⁷ Την ίδια άποψη διατυπώνει και ο Krauthammer, ο οποίος αναφέρει ότι: «Ο κόσμος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο δεν είναι πολυπολικός. Είναι μονοπολικός. Το κέντρο της παγκόσμιας δύναμης είναι οι ΗΠΑ, οι οποίες είναι αναμφισβήτητα υπερδύναμη, μαζί με τους δυτικούς συμμάχους τους».¹²⁸ Παράλληλα στο Δόγμα Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, του ίδιου έτους ως απειλές για την εθνική ασφάλεια και συμφέροντα την Ρωσίας αναφέρονται η διεύρυνση του NATO προς τα ανατολικά καθώς επίσης και η πιθανή δημιουργία ξένων στρατιωτικών βάσεων κοντά στα ρωσικά σύνορα. Ταυτόχρονα η Ρωσία επέκρινε την πρακτική του NATO για χρήση της στρατιωτικής του δύναμης εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων του και χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.¹²⁹ Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι, η Ρωσία αναγνωρίζει τις ΗΠΑ ως τον σημαντικότερο δρώντα στο διεθνές σύστημα καθώς επίσης και ως αντίπαλο τον οποίο θα προσπαθήσει να εξισορροπήσει, καταστρώντας τον εαυτό της έναν ισχυρό πόλο στο διεθνές σύστημα ως αντίβαρο των ΗΠΑ.

2. Η ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ¹³⁰

2.1 ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Ο πολιτικός ρεαλισμός (political realism) ή αλλιώς κλασσικός ρεαλισμός (classical realism) αποτελεί αναμφίβολα την κυρίαρχη προσέγγιση στη μελέτη των διεθνών σχέσεων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.¹³¹ Η χρησιμότητα του πολιτικού ρεαλισμού, ή διαφορετικά της παραδοσιακής θεώρησης, πατέρας της οποίας θεωρείται ο Θουκυδίδης, έγκειται στο ότι δίνει απάντηση σε καίρια ερωτήματα των διεθνών σχέσεων ως προς τη δομή του διεθνούς συστήματος, την επιβίωση ενός κράτους μέσα σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό περιβάλλον καθώς και ως προς τα αίτια της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών.¹³²

¹²⁷ "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by Vladimir Putin, President of the Russian Federation on June 28, 2000.," Federation of American Scientists.

¹²⁸ Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment," *Foreign Affairs* 70, no. 1 (1990): 23.

¹²⁹ "National Security Concept of the Russian Federation," The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, January 10, 2000.

¹³⁰ Κατά τον Κουσκουβέλη: «Οι θεωρήσεις της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων είναι ομαδοποιησείς αξιωμάτων που εκφράζουν δογματικά απόψεις περί λειτουργίας της διεθνούς πολιτικής και των σχέσεων μεταξύ των παραγόντων του διεθνούς συστήματος. Από τις θεωρήσεις απορρέουν ή στις θεωρήσεις στηρίζονται θεωρίες. Οι θεωρίες είναι ερμηνείες των φαινομένων που ανακύπτουν ή παρατηρούνται σε ευρεία ή περιορισμένη κλίμακα στο διεθνές επίπεδο, οι οποίες όμως, σε αντίθεση με τις θεωρήσεις, μπορούν να υποβληθούν ή υποβλήθηκαν σε εμπειρικό έλεγχο, για να κριθεί η εγκυρότητα τους». Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 57.

¹³¹ Αθανάσιος Πλατίας στο Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 9.

¹³² Ibid.

Τα βασικά αξιώματα του πολιτικού ρεαλισμού είναι τα εξής:¹³³

- α. Οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη.
- β. Τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους εξ'αίτιας της αναρχίας του διεθνούς συστήματος.
- γ. Τα κράτη αποτελούν ορθολογικές οντότητες και λειτουργούν με βάση το εθνικό τους συμφέρον.
- δ. Η επιβίωση και η ασφάλεια του κράτους, αποτελούν το υπέρτατο εθνικό συμφέρον και επιτυγχάνονται μέσω της ισχύος.
- ε. Οι κανόνες του διεθνούς δικαίου δεν παίζουν κανέναν ρόλο, παρά μόνο να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών.

2.2 ΔΟΜΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Ο Waltz διαμόρφωσε τον δομικό ρεαλισμό (structural realism) ή αλλιώς νεοραλισμό (neorealism), ο οποίος και αποτελεί εξέλιξη του πολιτικού ρεαλισμού. Ο δομικός ρεαλισμός προσθέτει τη διάσταση του διεθνούς συστήματος.¹³⁴ Η βασική διαφορά του πολιτικού από τον δομικό ρεαλισμό είναι ότι ο πρώτος ξεκινάει την ανάλυση από την εξέταση της «ανθρώπινης φύσης», ενώ ο δεύτερος εστιάζει στην ανάλυση του διεθνούς συστήματος. Επίσης για τους νεοραλιστές η επιδίωξη ισχύος αποτελεί ένα μέσο επιβίωσης, ένα εργαλείο άσκησης πολιτικής και όχι αυτοσκοπό, σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς ρεαλιστές σύμφωνα με τους οποίους, η επιδίωξη ισχύος δεν είναι μόνο μέσο αλλά είναι και σκοπός (αυτοσκοπός).¹³⁵ Συνοψίζοντας οι νεοραλιστές υποστηρίζουν ότι:¹³⁶

- α. Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και μέσα σε αυτό το σύστημα, τα κράτη αποτελούν ταυτόσημες λειτουργικές οντότητες.
- β. Η ίδια η δομή του του διεθνούς συστήματος θέτει αυστηρούς περιορισμούς στη συμπεριφορά και στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.
- γ. Οι διεθνείς θεσμοί αντανακλούν την (πάγια) κατανομή ή τους συσχετισμούς της ισχύος στο διεθνές σύστημα και αποτελούν εργαλεία στα χέρια των δυνατών.
- δ. Οι αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών δεν αλλάζουν τις (δομικές) σχέσεις μεταξύ τους.

¹³³ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 59.

¹³⁴ Κατά τον Κουσκουβέλη: «Ένα διεθνές σύστημα υπάρχει όταν πληρούνται δύο όροι: Πρώτον, υπάρχουν διασυνδέσεις μεταξύ των μονάδων του συστήματος, έτσι ώστε αλλαγές στο ένα μέρος του συστήματος να δημιουργούν αλλαγές σε άλλα μέρη του. Δεύτερον, η συνολική συμπεριφορά του συστήματος να διαφέρει από τη συμπεριφορά, τις προσδοκίες και τις προτεραιότητες των επιμέρους μονάδων του». Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 64.

¹³⁵ Αθανάσιος Πλατίας στο Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 28-29.

¹³⁶ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 65.

2.3 ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Τόσο ο αμυντικός ρεαλισμός (defensive realism) όσο και ο επιθετικός ρεαλισμός (offensive realism) αποτελούν δύο εκφάνσεις της θεώρησης του ρεαλισμού οι οποίες δέχονται ότι η ασφάλεια αποτελεί το κυρίαρχο κίνητρο των κρατών στη διεθνή αναρχία, αλλά έχουν αντίθετες απόψεις στο τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθεί η ασφάλεια.¹³⁷

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τους υποστηρικτές του επιθετικού ρεαλισμού (offensive realism) τα κράτη επιδιώκουν ευκαιρίες να επεκτείνουν και να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους ανεξάρτητα εάν απειλούνται ή όχι.¹³⁸ Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι: «Οι μεγάλες δυνάμεις συμπεριφέρονται με τρόπο επιθετικό όχι επειδή θέλουν να συμπεριφέρονται έτσι ή επειδή έχουν μέσα τους μια σύμφυτη εσωτερική επιθυμία για κυριαρχία, αλλά επειδή νιώθουν την υποχρέωση να αναζητούν περισσότερη ισχύ, αν θέλουν να μεγιστοποιήσουν την πιθανότητα επιβίωσης τους».¹³⁹

Σε αντίθεση με τον επιθετικό, ο αμυντικός ρεαλισμός αναμένει από τα κράτη να επιδιώκουν την επιβίωση τους μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα και να μεγιστοποιούν την ασφάλεια τους διατηρώντας το status quo.¹⁴⁰ Κατά τον Waltz: «Κύριο μέλημα των κρατών δεν αποτελεί η μεγιστοποίηση της ισχύος αλλά η διατήρηση της θέσης τους στο σύστημα».¹⁴¹ Ο Walt, ένας αμυντικός ρεαλιστής, υποστηρίζει πως: «Οι μεγάλες δυνάμεις ενδιαφέρονται πολύ για την ασφάλεια τους και συχνά γίνονται αδίστακτες στην υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων τους ιδιαίτερα κοντά στο σπίτι τους [...] Οι μεγάλες δυνάμεις περιφρονούν το διεθνές δίκαιο όταν αυτό μπαίνει στο δρόμο τους [...] Οι σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι ένας ατελείωτος αγώνας για τη διατήρηση της θέσης τους, ακόμα και όταν αυτός ο αγώνας διεξάγεται για αμυντικούς σκοπούς».¹⁴² Ο Walt, στο άρθρο του, κατηγορεί τις ελίτ στις ΗΠΑ για το φιάσκο στην Ουκρανία λόγω της αποτυχίας τους να ξεχωρίσουν ανάμεσα στην ισχύ (power) και τα συμφέροντα (interests). «Επειδή οι ΗΠΑ είναι τόσο ισχυρές και ασφαλείς, μπορούν να ανακατεύονται σε πολλά μέρη [του κόσμου] χωρίς να ρισκάρουν την ασφάλεια τους [...] ο δυνατός δεν κερδίζει πάντα [...] Στον πραγματικό κόσμο συχνά τα αδύναμα κράτη ενδιαφέρονται περισσότερο για το αποτέλεσμα σε σχέση με τα ισχυρά κράτη συνεπώς είναι πιο πρόθυμα να ρισκάρουν και να υποστούν μεγαλύτερη ζημία για να επιτύχουν το σκοπό τους».¹⁴³

¹³⁷ Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Ithaca: Cornell Univ. Press, 1994), 11.

¹³⁸ Eric J. Labs, "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims," *Security Studies* 6, no. 4 (1997): 5.

¹³⁹ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 21.

¹⁴⁰ Eric J. Labs, "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims," *Security Studies* 6, no. 4 (1997): 9.

¹⁴¹ Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), .

¹⁴² Stephen M. Walt, "No Contest," *Foreign Policy*, March 04, 2014.

¹⁴³ Ibid.

3. ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Όπως είδαμε παραπάνω, σημείο εκκίνησης της ρεαλιστικής σχολής σκέψης αποτελεί η απουσία μιας κεντρικής εξουσίας, στο διεθνές σύστημα, που να επιβάλλει την τάξη. Το διεθνές σύστημα, λοιπόν, είναι άναρχο και γι' αυτό είναι και ανταγωνιστικό.¹⁴⁴ Μεταξύ των ανθρώπων, όπως και μεταξύ των κρατών, η αναρχία¹⁴⁵, ή αλλιώς η απουσία κυβέρνησης, είναι συνδεδεμένη με την εμφάνιση της βίας.¹⁴⁶ Μέσα σε αυτό το άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, ο πόλεμος, τον οποίο ο Θουκυδίδης χαρακτηρίζει ως «δάσκαλο της βίας»,¹⁴⁷ είναι πάντοτε πιθανός¹⁴⁸ και τα κράτη αναγκάζονται να προετοιμάζονται γι' αυτό το ενδεχόμενο.

Η αρχή δράσης μέσα σε ένα άναρχο σύστημα είναι η αρχή της αυτοβοήθειας,¹⁴⁹ επομένως τα κράτη αν θέλουν να επιβιώσουν θα πρέπει να μεριμνήσουν για την ασφάλεια τους. Τα κράτη αποτελούν ορθολογικές οντότητες που λειτουργώντας μέσα σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζουν το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών τους επιλογών και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.¹⁵⁰ Λειτουργούν δηλαδή με βάση το εθνικό τους συμφέρον, υπέρτατο εθνικό συμφέρον είναι η ασφάλεια του κράτους, η επιβίωση τους και το επιτυγχάνουν μέσω της ισχύος και μάλιστα της στρατιωτικής.¹⁵¹

Σε αυτό ακριβώς το σημείο έγκειται και η τραγωδία στο διεθνές σύστημα. Το ίδιο το σύστημα δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο ανασφάλειας, σύμφωνα με τον Mearsheimer, «τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος προκειμένου να αυξήσει τη δική του ασφάλεια μειώνουν την ασφάλεια άλλων κρατών. Έτσι είναι δύσκολο για ένα κράτος να αυξήσει τις δικές του πιθανότητες επιβίωσης χωρίς να απειλήσει την επιβίωση άλλων κρατών».¹⁵² Το παραπάνω είναι γνωστό ως «δίλημμα ασφάλειας». Ο Hertz εισήγαγε για πρώτη φορά το δίλημμα ασφάλειας το 1950, σε άρθρο στο επιστημονικό περιοδικό *World Politics*¹⁵³, στην πραγματικότητα όμως ο Θουκυδίδης είναι αυτός που το παρουσιάζει για πρώτη φορά. Ο Θουκυδίδης αναγνώρισε το δίλημμα ασφάλειας που

¹⁴⁴ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα 2007), 59.

¹⁴⁵ Από μόνη της η ρεαλιστική έννοια της αναρχίας δεν έχει να κάνει καθόλου με τη σύγκρουση, είναι μια οργανωτική αρχή, σύμφωνα με την οποία το σύστημα αποτελείται από ανεξάρτητα κράτη που δεν έχουν κάποια κεντρική εξουσία από πάνω τους. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 79.

¹⁴⁶ Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 222.

¹⁴⁷ Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Γ-82.

¹⁴⁸ Μεταξύ των κρατών η φυσική κατάσταση είναι μια εμπόλεμη κατάσταση. [...] ο πόλεμος μπορεί να ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή. Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 221.

¹⁴⁹ *Ibid.*, 238

¹⁵⁰ Ηλίας Κουσκουβέλης *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα, 2007), 59.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 90.

¹⁵³ John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma," *World Politics* 2, no. 02 (1950).

αντιμετώπιζε η Σπάρτη, λόγω της αύξησης ισχύος της Αθήνας, ως αίτιο πολέμου.¹⁵⁴ Σύμφωνα με τον Waltz «τα κράτη είναι αναγκασμένα να ζουν με το δίλημμα ασφάλειας τους» και συνεχίζει λέγοντας ότι «το δίλημμα δεν μπορεί να λυθεί».¹⁵⁵ Τέλος ο Jervis αναφέρει ότι οι έννοιες της αναρχίας και του διλήμματος ασφαλείας μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το διεθνές σύστημα όχι μόνο επιτρέπει τη σύγκρουση αλλά μπορεί να την δημιουργήσει.¹⁵⁶ Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι, η ίδια η δομή του διεθνούς συστήματος οδηγεί τα κράτη να ανταγωνίζονται μεταξύ τους και να επιδιώκουν, σύμφωνα με τον Waltz να εξισορροπήσουν την ισχύ¹⁵⁷, να διατηρήσουν δηλαδή την υπάρχουσα ισορροπία ισχύος, ενώ σύμφωνα με τον Mearsheimer τα κράτη επιδιώκουν την υπεροχή ισχύος έναντι των αντιπάλων τους.¹⁵⁸

Όλα τα παραπάνω βρίσκουν εφαρμογή στη ρωσική πολιτική. Αναφερόμενος ο Putin στην ρωσική εμπλοκή στην Ουκρανία τόνισε ότι, σκοπό είχε να αυξήσει την ασφάλεια της Ρωσίας. Σχετικά με τη προοπτική η Ουκρανία να γίνει μέλος του NATO «θα σήμαινε ότι οι ναυτικές δυνάμεις του NATO θα μπορούσαν να βρίσκονταν σε αυτή την πόλη [Σεβαστούπολη] της ρωσικής ναυτικής δόξας, και αυτό θα δημιουργούσε όχι μια φανταστική αλλά μια πραγματική απειλή για ολόκληρη τη νότια Ρωσία».¹⁵⁹ Σκοπός της Ρωσίας είναι να διατηρήσει κατά κύριο λόγο την Ουκρανία και τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες υπό τη ρωσική σφαίρα επιρροής. Όπως ο Waltz έτσι και ο Mearsheimer, ένας επιθετικός ρεαλιστής, υποστηρίζει ότι η διεύρυνση του NATO, η ανατολική επέκταση της ΕΕ, καθώς και η υποστήριξη της Δύσης στους διαδηλωτές για την αλλαγή του καθεστώτος και την προώθηση της δημοκρατίας προκάλεσαν την ρωσική επιθετικότητα στην Ουκρανία.¹⁶⁰ Τόσο ο επιθετικός όσο και ο αμυντικός ρεαλισμός μπορούν να εξηγήσουν την Ρωσική επέμβαση στην Ουκρανία.

Όμως τα κράτη επειδή είναι ευαίσθητα στο κόστος αναγκάζονται να λειτουργούν με τρόπο ορθολογικό¹⁶¹ και να επιλέγουν τη στρατηγική εκείνη που μεγιστοποιεί το συμφέρον τους. Ο Θουκυδίδης μας προσφέρει μια ορθολογική προσέγγιση σχετικά με το κόστος και το όφελος του πολέμου: «Κανείς δεν παρασύρεται σε πόλεμο επειδή δεν ξέρει τι συμφορές σημαίνει αυτό, και κανείς πάλι δεν αποφεύγει τον πόλεμο από φόβο, όταν νομίζει ότι το αποτέλεσμα θα τον ωφελήσει. Ο πόλεμος ξεσπάει όταν οι άλλοι θεωρούν ότι το κέρδος είναι μεγαλύτερο από τις συμφορές και όταν οι άλλοι είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους του, παρά να

¹⁵⁴ «Η πραγματική, βέβαια, αλλά ανομολόγητη αιτία ήταν, καθώς νομίζω, το ότι η μεγάλη ανάπτυξη της Αθήνας φόβισε τους Λακεδαιμόνιους και τους ανάγκασε να πολεμήσουν». Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Α-23.

¹⁵⁵ Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 337.

¹⁵⁶ Robert Jervis, "Realism, Game Theory, and Cooperation," *World Politics* 40, no. 03 (1988): 349.

¹⁵⁷ Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 270.

¹⁵⁸ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 87.

¹⁵⁹ Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation," Official Site of the President of Russia, March 18, 2014.

¹⁶⁰ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 1.

¹⁶¹ Kenneth N. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 15.

υποστούν μίαν άμεση ζημία». ¹⁶² Παρόμοια άποψη διατυπώνει και ο Mearsheimer ο οποίος κάνει λόγο για την υπολογισμένη επιθετικότητα των κρατών: «[...] προτού οι μεγάλες δυνάμεις αναλάβουν επιθετικές ενέργειες, σκέφτονται σχετικά με την ισορροπία ισχύος και σχετικά με το πως άλλα κράτη θα αντιδράσουν στις κινήσεις τους. Ζυγίζουν το κόστος και το ρίσκο της επίθεσης σε αντιστοιχία με τα αναμενόμενα οφέλη. Αν το όφελος δεν υπερβαίνει το κόστος, τότε δεν κινούνται και περιμένουν μια καταλληλότερη στιγμή». ¹⁶³ Αυτό ακριβώς κάνει και η Ρωσία στην περίπτωση της Ουκρανίας, για τον Putin το κόστος για την προσάρτηση της Κριμαίας και την αποσταθεροποίηση της ανατολικής Ουκρανίας είναι μικρότερα από τα αναμενόμενα οφέλη, γι' αυτό και παίρνει την απόφαση να επέμβει.

4. ΑΠΕΙΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Σύμφωνα με το Mearsheimer, οι ΗΠΑ και η ΕΕ φέρουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την Ουκρανική κρίση. Πιο συγκριμένα ο Mearsheimer αναφέρει την προσπάθεια διεύρυνσης του NATO, την ανατολική εξάπλωση της ΕΕ και τη την υποστήριξη του δημοκρατικού κινήματος και της Πορτοκαλί Επανάστασης του 2004 από τη Δύση ως τις κυριότερες αιτίες της κρίσης. ¹⁶⁴ Και συνεχίζει λέγοντας: «*Εν τέλει η Δύση είναι αυτή που κινήθηκε στην αυλή της Ρωσίας και απείλησε τα βασικά στρατηγικά της συμφέροντα, κάτι το οποίο επανειλημμένως είχε δηλώσει ο Putin*». ¹⁶⁵ Την ίδια άποψη υποστηρίζει και ο Tsygankov: «*Αυτό που έκανε την σύγκρουση της Ρωσίας με την Ουκρανία αναπόφευκτη ήταν, από τη μία μεριά, η αδυναμία της Δύσης να αναγνωρίσει τις αξίες και τα συμφέροντα της Ρωσίας στην Ευρασία και από την άλλη, ο εξαιρετικά σημαντικός ρόλος της Ουκρανίας στους σχεδιασμούς της εξωτερικής πολιτικής του Κρεμλίνου*». ¹⁶⁶ Επίσης και ο Kissinger αναγνωρίζει το συμφέρον ασφάλειας της Ρωσίας στον πρώην Σοβιετικό χώρο: «*Είναι φυσικό για τη Ρωσία να έχει ένα ιδιαίτερο συμφέρον ασφαλείας γι' αυτό που ονομάζει «εγγύς εξωτερικό» - τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης- σε σύγκριση με τα εδάφη που βρίσκονται έξω από την παλιά αυτοκρατορία*». ¹⁶⁷ Το βασικό λάθος των ελίτ των ΗΠΑ και της ΕΕ ήταν ότι, θεώρησαν τη λογική του ρεαλισμού ξεπερασμένη στο 21^ο αιώνα και ακολούθως πίστεψαν ότι η Ευρώπη μπορεί να στηριχθεί για την ασφάλεια στις βασικές φιλελεύθερες αρχές όπως, η δημοκρατία, η οικονομική αλληλεξάρτηση και το κράτος δικαίου. ¹⁶⁸

¹⁶² Από τον λόγο του Ερμοκράτη, ηγέτη των Συρακούσιων. Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Δ-59.

¹⁶³ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 93.

¹⁶⁴ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 1.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 2

¹⁶⁶ Andrei Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy," *Post-Soviet Affairs* 31, no. 4 (2015): 2.

¹⁶⁷ Henry Kissinger, *Διπλωματία* (Αθήνα Λιβάνη, 1995), 909.

¹⁶⁸ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 2.

4.1 ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, και πιο συγκριμένα με την αντικατάσταση του Andrei Kozyrev από τον Evgenii Primakov ως Υπουργού Εξωτερικών, τον Ιανουάριο 1996, παρατηρείται μία αλλαγή στη εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, η οποία μέχρι τότε ήταν προσανατολισμένη προς της Δύση, προς μία πολιτική προσανατολισμένη στην Ευρασία.¹⁶⁹ Ο Primakov δήλωσε ότι: «*Η Ρωσία ήταν και παραμένει μία μεγάλη δύναμη και η πολιτική της προς τον υπόλοιπο κόσμο θα ανταποκρίνεται σε αυτό το στάτους. Η Ρωσία δεν έχει μόνιμους εχθρούς, αλλά έχει μόνιμα συμφέροντα*».¹⁷⁰ Με τον Primakov, στο Υπουργείο Εξωτερικών, η αναφορά στον πρώην σοβιετικό χώρο ως ρωσική σφαίρα προνομιούχων συμφερόντων (privileged interests) γίνεται όλο και πιο συχνή.¹⁷¹ Η Ρωσία όχι μόνο εγκατέλειψε την προοπτική της ενοποίησης όσον αφορά την ασφάλεια με τη Δύση, αλλά αρχίζει και ανησυχεί με την προοπτική διεύρυνσης του ΝΑΤΟ.¹⁷²

Αποχαρακτηρισμένα έγγραφα και συνεντεύξεις έχουν καταδείξει ότι, η ανατολική επέκταση του ΝΑΤΟ αποτελούσε σοβαρή απειλή για την ασφάλεια της Σοβιετικής Ένωσης ήδη από την εποχή της επανένωσης της Ανατολικής με τη Δυτική Γερμανία.¹⁷³ Σύμφωνα με τα ίδια έγγραφα οι τότε ηγέτες της Δύσης, διαβεβαίωσαν τον Mikhail Gorbachev,¹⁷⁴ ότι το ΝΑΤΟ δεν θα επεκταθεί ανατολικότερα της Γερμανίας.¹⁷⁵ Ο Gorbachev υποστήριξε σε συνέντευξη του το 2009 ότι: «*η Δυτική Γερμανία, οι ΗΠΑ και άλλες δυνάμεις υποσχέθηκαν μετά την επανένωση της Γερμανίας ότι το ΝΑΤΟ δεν θα προχωρήσει ούτε εκατοστό προς την ανατολή*».¹⁷⁶

Το 1999 ξεκίνησε ο πρώτος γύρος διεύρυνσης του ΝΑΤΟ με τις χώρες του Βίσηνγκραντ -Δημοκρατία της Τσεχίας, Ουγγαρία, Πολωνία- να γίνονται μέλη της Συμμαχίας. Ο δεύτερος γύρος ξεκίνησε το 2004 με την Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία και Σλοβενία να εντάσσονται στο ΝΑΤΟ και τέλος το 2009 εντάχθηκαν στους κόλπους της Συμμαχίας η Αλβανία και η Κροατία.

¹⁶⁹ Allen C. Lynch, "The Realism of Russia's Foreign Policy," *Europe-Asia Studies* 53, no. 1 (July 1, 2010): 9.

¹⁷⁰ Sumantra Maitra, "Realism in Russian Foreign Policy," July/August 2014, 118.

¹⁷¹ David Cadier and Margot Light, *Russias Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015), 158.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Andreas M. Bock, Ingo Henneberg, and Friedrich Plank, "'If You Compress the Spring, It Will Snap Back Hard': The Ukrainian Crisis and the Balance of Threat Theory," *International Journal: Canadas Journal of Global Policy Analysis* 70, no. 1 (2014): 105.

¹⁷⁴ Τελευταίος ηγέτης της ΕΣΣΔ από το 1985 μέχρι τη διάλυση της, στις 25 Δεκεμβρίου 1991.

¹⁷⁵ "NATO Expansion: What Gorbachev Heard," National Security Archive, December 12, 2017.

¹⁷⁶ "Gorbachev Blasts NATO Eastward Expansion," Горбачев Фонд, April 2, 2009.

Η αντίδραση της Ρωσίας στην πρώτη διεύρυνση του NATO περιορίστηκε μόνο σε επίπεδο δηλώσεων καθώς, εκείνη την περίοδο είχε επηρεαστεί από την οικονομική κρίση του 1998 όπως επίσης και από την εμπλοκή της στον δεύτερο πόλεμο της Τσετσενίας, με αποτέλεσμα να μην έχει τις δυνατότητες και τα μέσα να αναλάβει δράση κατά της διεύρυνσης.¹⁷⁷

Εικόνα 6. Διεύρυνση του NATO

Πηγή: <https://medium.com/center-for-strategic-and-international-studies/nato-enlargement-a-case-study-c380545dd38d>

Ήδη από το 2000, σύμφωνα με το Δόγμα Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, η Ρωσία έκανε ρητή αναφορά στην απειλή που υφίσταται από την ανατολική διεύρυνση του NATO.¹⁷⁸ Κατά τον Tsygankov στα τέλη της δεκαετίας του 2000, το Κρεμλίνο εμφανίστηκε περισσότερο πρόθυμο να αναλάβει δράσεις σε απάντηση κινήσεων εναντίον των ρωσικών συμφερόντων και αξιών. Όσο η Ατλαντική Συμμαχία συνέχιζε να επεκτείνεται και να χρησιμοποιεί βία, όπως για παράδειγμα εναντίον της Σερβίας, μίας χώρας ιστορικά και πολιτιστικά κοντά στη Ρωσία, το Κρεμλίνο άρχιζε να προσανατολίζεται όλο και περισσότερο σε μία στρατιωτική αντίδραση.¹⁷⁹

¹⁷⁷ David Cadier and Margot Light, *Russias Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015), 159.

¹⁷⁸ "National Security Concept of the Russian Federation," The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, January 10, 2000.

¹⁷⁹ Andrei P. Tsygankov, "The Sources of Russias Fear of NATO," *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 103.

Την ανησυχία του για την διεύρυνση του NATO εξέφρασε ο Putin στο Συνέδριο Ασφάλειας του Μονάχου τον Φεβρουάριο του 2007, (Munich Security Conference - MSC)¹⁸⁰ όπου ανέφερε ότι: «Αποδεικνύεται ότι το NATO έχει τοποθετήσει την εμπροσθοφυλακή του στα σύνορα μας [...] η διεύρυνση του NATO [...] αντιπροσωπεύει μία σοβαρή πρόκληση η οποία μειώνει το επίπεδο αμοιβαίας εμπιστοσύνης [...] Ενάντια σε ποίον προορίζεται αυτή η διεύρυνση; Τι απέγιναν οι διαβεβαιώσεις τις οποίες έδωσαν οι δυτικοί σύνεταίροι μας μετά τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας;».¹⁸¹ Η πρώτη αντίδραση της Ρωσίας ήρθε μερικούς μήνες αργότερα με την επανέναρξη των περιπολιών των βομβαρδιστικών μακράς ακτίνας δράσης στον Ατλαντικό Ωκεανό.¹⁸²

Στη σύνοδο κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι τον Απρίλιο του 2008, οι ΗΠΑ, μέσω του George Bush, υποστήριξαν την είσοδο στη συμμαχία της Γεωργίας και της Ουκρανίας ενώ Γαλλία και Γερμανία εξέφρασαν την αντίθεσή τους σε μία τέτοια κίνηση φοβούμενες την αντίδραση της Ρωσίας. Στο τέλος τα μέλη της Συμμαχίας κατέληξαν στην απόφαση να μην ξεκινήσει η επίσημη διαδικασία ένταξης των χωρών αυτών.¹⁸³ Στο τέλος των εργασιών της συνόδου κορυφής τα μέλη του NATO διακήρυξαν ότι: «Το NATO καλωσορίζει τις Εύρο-Ατλαντικές προσδοκίες της Γεωργίας και της Ουκρανίας [...] Οι χώρες αυτές θα γίνουν μέλη του NATO».¹⁸⁴ Η Ρωσία όμως δεν έμεινε ευχαριστημένη από αυτή την εξέλιξη. Ο αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών, Alexander Grushko δήλωσε ότι: «Η ιδιότητα μέλους στη Συμμαχία της Γεωργίας και της Ουκρανίας αποτελεί ένα τεράστιο στρατηγικό λάθος το οποίο θα έχει σημαντικές επιπτώσεις για την πανευρωπαϊκή ασφάλεια».¹⁸⁵ Ενώ ο Putin δήλωσε ότι: «Θεωρούμε την παρουσία ενός ισχυρού στρατιωτικού μπλοκ στα σύνορα μας [...] ως μία ευθεία απειλή για την ασφάλεια της χώρας μας. Ο ισχυρισμός ότι η διαδικασία αυτή δεν κατευθύνεται εναντίον της Ρωσίας είναι ανεπαρκής. Η εθνική ασφάλεια δεν βασίζεται σε υποσχέσεις».¹⁸⁶ Τέλος κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης κεκλεισμένων των θυρών ο Putin φέρεται να διατύπωσε την απειλή ότι σε περίπτωση που η Γεωργία γίνει μέλος του NATO, η Ρωσία θα αναγκαστεί να δημιουργήσει μια ουδέτερη ζώνη μεταξύ τους, ενώ όσον αφορά την Ουκρανία «θα πάψει να υπάρχει».¹⁸⁷ Η Μόσχα εξέλαβε την πολιτική αυτή της Συμμαχίας ως μία προσπάθεια

¹⁸⁰ Το MSC αποτελεί ένα διεθνές συνέδριο για θέματα διεθνούς ασφάλειας, στο οποίο συμμετέχουν αρχηγοί κρατών, διπλωμάτες, υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι από το χώρο της βιομηχανίας και της ακαδημαϊκής κοινότητας καθώς επίσης και διεθνείς και μη κυβερνητικοί οργανισμοί. "About the MSC," Munich Security Conference, July 02, 2018.

¹⁸¹ Vladimir Putin, "Speech And the Following Discussion At the Munich Conference On Security Policy," President Of Russia, February 10, 2007.

¹⁸² Sumantra Maitra, "Realism in Russian Foreign Policy," July/August 2014, 118.

¹⁸³ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," Foreign Affairs, September/October 2014, 3.

¹⁸⁴ NATO, "Bucharest Summit Declaration - Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008," NATO, April 3, 2008.

¹⁸⁵ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," Foreign Affairs, September/October 2014, 3.

¹⁸⁶ Vladimir Putin, "Press Statement And Answers To Journalists' Questions Following A Meeting Of the Russia-NATO Council," President Of Russia, April 04, 2008.

¹⁸⁷ Maria Snegovaya, "Ukraine's Crisis Is Not the West's Fault," The Moscow Times, September 15, 2014.

περικύκλωσης της Ρωσίας. Η απάντηση της Ρωσίας στην πολιτική αυτή του NATO ήρθε σχεδόν δεκαοχτώ μήνες μετά την ομιλία του Putin στο Μόναχο, όταν η Ρωσία παρενέβη στρατιωτικά στην Νότια Οσετία.¹⁸⁸ Πάρα αυτή την ξεκάθαρη απάντηση του Κρεμλίνου, η Συμμαχία ουδέποτε εγκατέλειψε τον στόχο, η Γεωργία και η Ουκρανία να γίνουν μέλη της, ενώ παράλληλα συνέχισε τη διεύρυνση με την είσοδο στους κόλπους της Συμμαχίας, της Αλβανίας και της Κροατίας το 2009.¹⁸⁹

4.2 ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΥΡΑΥΛΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΤΟΥ NATO

Το εθνικό πρόγραμμα πυραυλικής άμυνας των ΗΠΑ (US National Missile Defense - NMD), όπως και το σύστημα πυραυλικής άμυνας του NATO επηρέασαν τις σχέσεις Ρωσίας – Δύσης, αφού το Κρεμλίνο εξέλαβε τα παραπάνω προγράμματα ως ευθεία απειλή. Τον Ιανουάριο του 1999 οι ΗΠΑ αποφάσισαν να εγκαθιδρύσουν «ένα αποτελεσματικό εθνικό πρόγραμμα πυραυλικής προστασίας ικανό να παρέχει προστασία στο έδαφος των Ηνωμένων Πολιτειών εναντίον περιορισμένης επίθεσης με βαλλιστικούς πυραύλους».¹⁹⁰ Σύμφωνα με δηλώσεις της Αμερικανικής κυβέρνησης ο σκοπός του προγράμματος ήταν αποκλειστικά αμυντικός. Όμως η Ρωσία επέμενε ότι το πρόγραμμα αυτό επηρεάζει την πυρηνική της δύναμη, και πιο συγκεκριμένα τη δυνατότητα δεύτερου πλήγματος (second strike capability)¹⁹¹ επηρεάζοντας με αυτό τον τρόπο τα ρωσικά εθνικά συμφέροντα.¹⁹² Σύμφωνα με την άποψη του Στρατηγού Vladimir Belous «Η γεωγραφική τοποθέτηση δεν χωρά αμφιβολία ότι οι κύριοι στόχοι είναι οι Ρωσικές και Κινέζικες πυρηνικές δυνάμεις [...] Οι Αμερικανικές βάσεις αποτελούν μία πραγματική απειλή για τις στρατηγικές πυρηνικές μας δυνάμεις».¹⁹³

¹⁸⁸ Τον Αύγουστο του 2008, η Ρωσία ενεπλάκη σε έναν σύντομο πόλεμο πέντε ημερών με την Γεωργία για τον έλεγχο της αποσχισθείσας Δημοκρατίας της Νότιας Οσετίας, η οποία ήταν μία μικρή περιοχή στα σύνορα της Γεωργίας με την Ρωσική Αυτόνομη Δημοκρατία της Βόρειας Οσετίας. Emmanuel Karagiannis, "The Russian Interventions in South Ossetia and Crimea Compared: Military Performance, Legitimacy and Goals," *Contemporary Security Policy* 35, no. 3 (2014): 403.

¹⁸⁹ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 3.

¹⁹⁰ "Text - S.269 - 106th Congress (1999-2000): National Missile Defense Act of 1999," Congress.gov, January 22, 1999.

¹⁹¹ Η δυνατότητα δεύτερου πλήγματος επιτρέπει σε ένα κράτος να απαντήσει σε μία πυρηνική επίθεση με πυρηνικά αντίποινα. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη: «Θεωρούμε ότι στην πυρηνική αποτροπή δύο χώρες τελούν σε ισορροπία, αν καθεμία διαθέτει αξιόπιστη δύναμη πυρηνικών αντιποίνων εναντίον της άλλης στην περίπτωση που θα γινόταν στόχος αιφνίδιας πυρηνικής επίθεσης». Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική* (Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2000), 109. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ένα πρώτο πλήγμα ήταν αδύνατο καθώς θα οδηγούσε σε αμοιβαία καταστροφή (mutual destruction). Glenn Diesen and Conor Keane, "The Offensive Posture of NATO's Missile Defense System," *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 104.

¹⁹² Andreas M. Bock, Ingo Henneberg, and Friedrich Plank, "'If You Compress the Spring, It Will Snap Back Hard': The Ukrainian Crisis and the Balance of Threat Theory," *International Journal: Canadas Journal of Global Policy Analysis* 70, no. 1 (2014): 106.

¹⁹³ Luke Harding, "Russia Threatening New Cold War over Missile Defense," *The Guardian*, April 11, 2007.

Τον Νοέμβριο του 2010 στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ, στη Λισαβόνα, οι ηγέτες του ΝΑΤΟ αποφάσισαν να αναπτύξουν ένα σύστημα βαλλιστικής προστασίας (Ballistic Missile Defense - BMD) προκειμένου να έχει τη δυνατότητα η Συμμαχία να εκπληρώσει τον πρωταρχικό της στόχο, ο οποίος δεν είναι άλλος από τη συλλογική άμυνα¹⁹⁴ (collective defense).¹⁹⁵ Η στάση αυτή των ΗΠΑ στην ανατολική Ευρώπη εκνεύρισε την Ρωσία η οποία θεώρησε ότι το πρόγραμμα αντιβαίνει την αρχή της αμοιβαίας κατανόησης, που ακολουθήθηκε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Για τη Ρωσία η τοποθέτηση στην Ευρώπη του βαλλιστικού συστήματος άμυνας έρχεται σε αντίθεση με τη Συνθήκη για τις Πυρηνικές Δυνάμεις Μεσαίας Εμβέλειας (Intermediate Range Nuclear Forces – INF Treaty), η οποία υπογράφηκε μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ το 1987.¹⁹⁶

4.3 ΕΓΧΡΩΜΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ

Με τον όρο έγχρωμες επαναστάσεις (color revolutions) αναφερόμαστε στα κινήματα με τα οποία οι πολίτες, μέσω μαζικών διαδηλώσεων οι οποίες εκδηλώθηκαν μετά από εκλογές επιχείρησαν την εκδίωξη των κυβερνώντων. Στον πρώην σοβιετικό χώρο εκδηλώθηκαν τρεις έγχρωμες επαναστάσεις, το 2003 η Επανάσταση των Ρόδων (Rose Revolution) στη Γεωργία, το 2004 η Πορτοκαλί Επανάσταση (Orange Revolution) στην Ουκρανία και το 2005 η Αναγέννηση της Τουλίπας (Tulip Revolution) στο Κιργιστάν.

Οι ΗΠΑ και η ΕΕ υποστήριζαν, μέσω αυτών των επαναστάσεων, τη δημοκρατική αλλαγή και τη μετάβαση της εξουσίας σε φιλοδυτικούς πολιτικούς, όμως αυτό ενόχλησε ιδιαίτερα τη Ρωσία καθώς οι χώρες αυτές ήταν μέσα στη σφαίρα επιρροής (sphere of influence) της.¹⁹⁷ Η Ρωσία εξέλαβε την επανάσταση στη Γεωργία και ιδιαίτερα στην Ουκρανία ως ταπεινωτική και ως ένα δείγμα της εξασθένησης της επιρροής της στον πρώην σοβιετικό χώρο.¹⁹⁸ Από την οπτική γωνία της Ρωσίας η εκδίωξη του Προέδρου της Γεωργίας, Eduard Shevardnadze και η άνοδος στην εξουσία του Mikhail Saakashvili δεν ήταν ένα καθαρά δημοκρατικό γεγονός αλλά μία συνωμοσία των Δυτικών Δυνάμεων να απομονώσουν και να περικυκλώσουν τη Ρωσία.¹⁹⁹ Κατά τον Λαντον «Οι επιχειρήσεις αλλαγής καθεστώτος σε κυρίαρχα κράτη, οι έγχρωμες επαναστάσεις, οι οποίες προκαλούνται από εξωτερικές δυνάμεις προκαλούν ξεκάθαρη

¹⁹⁴ Η Συλλογική Άμυνα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της Συμμαχίας. Σύμφωνα με το Άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον μία επίθεση εναντίον ενός ή περισσότερων μελών αποτελεί επίθεση εναντίον όλων. NATO, "Collective Defense - Article 5," NATO.

¹⁹⁵ NATO, "Ballistic Missile Defense," NATO, July 17, 2018.

¹⁹⁶ Sumantra Maitra, "Realism in Russian Foreign Policy," July/August 2014, 122.

¹⁹⁷ Ibid., 124

¹⁹⁸ Sinikukka Saari, "Russias Post-Orange Revolution Strategies to Increase Its Influence in Former Soviet Republics: Public Diplomacyo Russkii," *Europe-Asia Studies* 66, no. 1 (2014): 50.

¹⁹⁹ Emmanuel Karagiannis, "The Russian Interventions in South Ossetia and Crimea Compared: Military Performance, Legitimacy and Goals," *Contemporary Security Policy* 35, no. 3 (2014): 403.

ζημία στη διεθνή σταθερότητα». ²⁰⁰ Στην περίπτωση των διαδηλώσεων στο Κίεβο το 2014 οι ΗΠΑ και η ΕΕ, αντί να προσπαθήσουν να αποκαταστήσουν την τάξη και μέσω εκλογών να αλλάξει η κυβέρνηση του Yanukovich, υποστήριξαν τους διαδηλωτές και όσους επιδίωκαν την ανατροπή του καθεστώτος. ²⁰¹ Τον Δεκέμβριο του 2013 η Victoria Nuland, Υφυπουργός Εξωτερικών για τις Ευρωπαϊκές και Ευρασιατικές Υποθέσεις του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, μοίραζε γλυκά στους αντικυβερνητικούς διαδηλωτές του κινήματος της Ευρωπλατείας. ²⁰² Δυστυχώς οι ένθερμοι υποστηρικτές των δυτικών αξιών δεν αναρωτήθηκαν τι θα γινόταν αν η Ρωσία αντιδρούσε. ²⁰³

Στην ομιλία του στο 3^ο Διεθνές Συνέδριο Ασφάλειας, που έλαβε χώρα στη Μόσχα το 2014, ο Lavron κατηγόρησε τις ΗΠΑ και την ΕΕ ότι προσπαθούν να στήσουν το σκηνικό για ακόμη μία έγχρωμη επανάσταση στην Ουκρανία, ²⁰⁴ ο Lavron υποστήριξε την άποψη ότι οι ΗΠΑ και η Ευρώπη χρησιμοποιούν τις έγχρωμες επαναστάσεις για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα και να επιβάλουν νέες αξίες δημιουργώντας έτσι παγκόσμιες εντάσεις. ²⁰⁵

Τέλος ο Putin είδε ότι, μέσω αυτού του είδους των επαναστάσεων μια κυβέρνηση μπορεί εύκολα να χάσει την εξουσία και φοβήθηκε για μία έγχρωμη επανάσταση στη Ρωσία, κατά το πρότυπο της Ουκρανίας, η οποία θα οδηγούσε στην απώλεια της εξουσίας. Σύμφωνα με τον Akos Lada, ο Putin είδε την Ουκρανία ως απειλή λόγω της πολιτισμικής εγγύτητας με τη Ρωσία. Η πολιτική αλλαγή στο Κίεβο είχε ως αποτέλεσμα μια σημαντική μεταβολή από ένα απολυταρχικό καθεστώς σε ένα με φιλελεύθερες φιλοδοξίες, σε μια χώρα πολιτισμικά κοντά στη Ρωσία. ²⁰⁶ Αυτή την αλλαγή ο Putin την εξέλαβε ως απειλή, γιατί μια δημοκρατική κυβέρνηση στην Ουκρανία θα αποτελούσε, για τους Ρώσους πολίτες ένα παράδειγμα εναλλακτικής διακυβέρνησης. ²⁰⁷ Με άλλα λόγια η δημοκρατική αλλαγή στην αδερφική Ουκρανία εύκολα θα μπορούσε να εξαπλωθεί και στη Ρωσία, μια εξέλιξη την οποία το Κρεμλίνο θα έκανε τα πάντα για να αποτρέψει. ²⁰⁸ Τελικά από τον Δεκέμβριο του 2011 μέχρι και τον Μάρτιο του 2012 ξέσπασαν μαζικές και βίαιες διαδηλώσεις στη Μόσχα, τις οποίες κάποιοι ονόμασαν ως «Λευκή Επανάσταση» (Snow Revolution). ²⁰⁹ Κατακρίνοντας αυτές τις διαδηλώσεις ο Putin επανέλαβε

²⁰⁰ Sputnik, "'Color Revolutions' Cause Apparent Damage to International Stability – Lavrov," Sputnik International, May 23, 2014.

²⁰¹ Stephen M. Walt, "No Contest," Foreign Policy, March 04, 2014.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Sputnik, "'Color Revolutions' Cause Apparent Damage to International Stability – Lavrov," Sputnik International, May 23, 2014.

²⁰⁵ Cordesman, Anthony H. "Russia and the "Color Revolution". Center for Strategic and International Studies. May 28, 2014.

²⁰⁶ Akos Lada, "Russia vs. Ukraine: A Clash of Brothers, Not Cultures," The Washington Post, March 04, 2014.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Maria Snegovaya, "Ukraine's Crisis Is Not the West's Fault," The Moscow Times, September 15, 2014.

²⁰⁹ Graeme Robertson, "Protesting Putinism," *Problems of Post-Communism* 60, no. 2 (2013): 11. Στις 5 Δεκεμβρίου του 2011, την επόμενη μέρα των εκλογών για την Κάτω Βουλή της Ρωσίας, ξέσπασαν μαζικές διαδηλώσεις στη Μόσχα, περίπου 5000 άτομα διαδήλωσαν κατά του εκλογικού αποτελέσματος. Jim Nichol, "Russia's December

τη ρητορική ότι η Δύση και κυρίως οι ΗΠΑ είναι υπεύθυνες για την υποκίνηση της αντιπολίτευσης και των διαδηλωτών.²¹⁰

5. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΚΕΡΔΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Εκτός από την αντιμετώπιση των απειλών για την εθνική της ασφάλεια, στην απόφαση της Ρωσίας να επέμβει και να προσαρτήσει την Κριμαία, εξίσου σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα στρατηγικά κέρδη και τα οικονομικά οφέλη που θα είχε από αυτή την ενέργεια. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Brzezinski για τη σημασία της Μαύρης Θάλασσας: «Πριν από το 1991, η Μαύρη Θάλασσα ήταν το σημείο εκκίνησης για την προβολή της ρωσικής ναυτικής δύναμης στη Μεσόγειο. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, στη Ρωσία απέμεινε μια μικρή λωρίδα ακτής στη Μαύρη Θάλασσα [...]».²¹¹

Η προσάρτηση της Κριμαίας έδωσε στη Ρωσία την αποκλειστική και απεριόριστη χρήση του στρατηγικού λιμένα της Σεβαστούπολης, επίσης η Ρωσία απέκτησε πρόσβαση στα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Μαύρης Θάλασσας και επιπλέον έθεσε τέλος στις σκέψεις της Ουκρανίας να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ.

5.1 ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥΠΟΛΗΣ

Σύμφωνα με τις Συμφωνίες του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας τον Μάιο του 1997²¹² τα δύο κράτη, Ρωσία και Ουκρανία μοίρασαν τον στόλο σε ποσοστό 82% υπέρ της Ρωσίας και 18% υπέρ της Ουκρανίας. Επίσης οι δύο πλευρές συμφώνησαν, σε επέκταση της μίσθωσης της ναυτικής βάσης της Σεβαστούπολης για 20 χρόνια στη Ρωσία, με τη Ρωσία να πληρώνει κάθε χρόνο στην Ουκρανία το ποσό των 97.75 εκατομμυρίων δολαρίων.²¹³ Παρόλο που ο Γιανουκovich μέσα σε δύο μήνες από την εκλογή του, στις 7 Φεβρουαρίου 2010, ανανέωσε τη μίσθωση της ναυτικής βάσης για άλλα 25 χρόνια με αντάλλαγμα 30% έκπτωση στην τιμή του φυσικού αερίου, αξίας 40 δισεκατομμυρίων δολαρίων,²¹⁴ ο Putin εξέλαβε την αλλαγή του καθεστώτος τον Φεβρουάριο του 2014 ως απειλή για τη ναυτική βάση της Σεβαστούπολης.

2011 Legislative Election: Outcome and Implications," *CRS Report for Congress*, December 13, 2011. Οι διαδηλώσεις αυτές συνεχίστηκαν μέχρι και την επανεκλογή του Putin στην Προεδρεία τον Μάιο του 2012. Miriam Elder, "Vladimir Putin's Return to Presidency Preceded by Violent Protests in Moscow," *The Guardian*, May 06, 2012.

²¹⁰ Miriam Elder, "Vladimir Putin Accuses Hillary Clinton of Encouraging Russian Protests," *The Guardian*, December 08, 2011.

²¹¹ Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακέρα* (Αθήνα: Λιβάνη, 1997), 164.

²¹² Βλέπε Κεφ. Ι, σελ. 3.

²¹³ Alexander Cooley and Volodymyr Dubovyk, "Will Sevastopol Survive? The Triangular Politics of Russia's Naval Base in Crimea," *PONARS Eurasia Policy Memo* 47 (2008): 2.

²¹⁴ "Kharkiv Sellout," *Kyiv Post*, April 22, 2010.

Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, έθεσε τέλος στο αβέβαιο μελλοντικό καθεστώς της βάσης οριστικά ενώ ταυτόχρονα την απάλλαξε από την υποχρέωση να πληρώνει ενοίκιο για την μίσθωση της βάσης. Επίσης η Σεβαστούπολη παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης στο Ρωσικό ναυτικό στην Μεσόγειο θάλασσα, στον Βόρειο Ατλαντικό και στον Ινδικό ωκεανό. Ακόμη στη βάση της Σεβαστούπολης βρίσκεται το αρχηγείο της Τακτικής Δύναμης Μεσογείου (Mediterranean Task Force) με αποστολή τη διεξαγωγή επιχειρήσεων στην Ανατολική Μεσόγειο.²¹⁵ Τέλος, εκτός από τη δυνατότητα προβολής δύναμης μέχρι τον Ινδικό ωκεανό, η κατοχή της χερσονήσου της Κριμαίας παρέχει τη δυνατότητα στη Ρωσία να ενισχύσει τις αμυντικές της δυνατότητες,²¹⁶ αυξάνοντας τον αριθμό του στρατιωτικού προσωπικού και μέσω των οποίων περιορίζονταν από τις υφιστάμενες συμφωνίες.²¹⁷ Ενώ ταυτόχρονα η αυξημένη στρατιωτική παρουσία αυξάνει την πίεση της Μόσχας στο Κίεβο.

5.2 ΤΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΥΡΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Η ενσωμάτωση της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία της επέφερε και απροσδόκητα οικονομικά οφέλη, καθώς η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας είναι πλούσια σε ανεκμετάλλευτα ενεργειακά κοιτάσματα.

Εικόνα 7. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κριμαίας

Πηγή: John Biersack and Shannon O'Lear, "The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy"²¹⁸

²¹⁵ "Crimea's Strategic Value to Russia," Crimea's Strategic Value to Russia | Center for Strategic and International Studies, August 21, 2018.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ John Biersack and Shannon O'Lear, "The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy," *Eurasian Geography and Economics* 55, no. 3 (2014): 257.

²¹⁸ John Biersack and Shannon O'Lear, "The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy," *Eurasian Geography and Economics* 55, no. 3 (2014): 259.

Με την Κριμαία η Ρωσία αύξησε τα χωρικά της ύδατα κατά 36000 τετραγωνικά μίλια με αποτέλεσμα να συνορεύει με την Ρουμανία και την Τουρκία και απέκτησε το δικαίωμα εκμετάλλευσης στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (Economic Exclusion Zone) που εκτείνεται 200 μίλια από τις ακτές της χερσονήσου.²¹⁹ Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ουκρανικής κυβέρνησης, κάτω από τον πυθμένα της παραπάνω περιοχής, βρίσκονται 2.3 εκατομμύρια τόνοι πετρελαίου.²²⁰ Η Ρωσία με αυτό τον τρόπο στερήσει από την Ουκρανία τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου της Μαύρης Θάλασσας αυξάνοντας ταυτόχρονα την ενεργειακή εξάρτηση της Ουκρανίας, αφήνοντας την εκτεθειμένη στη Ρωσική πίεση.²²¹

5.3 ΕΛΑΧΙΣΤΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

Πέρα από τα οικονομικά και στρατηγικά οφέλη που προσέφερε η απόφαση του Putin για την επιστροφή της Κριμαίας στη Ρωσία, η ενέργεια αυτή μείωσε και τις πιθανότητες εισόδου της Ουκρανίας στην Βορειοατλαντική Συμμαχία.

Στις 5 Ιουνίου του 2014 ο Steven Pifer, δήλωσε ενώπιον της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας (U.S. Senate Foreign Relations Committee) ότι: *«Αλλά η μη επιδίωξη στενότερων σχέσεων με το ΝΑΤΟ φαίνεται ότι αποτελεί την κατάλληλη πολιτική για την Ουκρανία: η σύσφιξη των σχέσεων με το ΝΑΤΟ θα προκαλέσει εχθρότητα στη Μόσχα και δεν υπάρχει η διάθεση στη Συμμαχία να δεχθεί την Ουκρανία ως μέλος ή να προσφέρει ένα σχέδιο δράσης για την ένταξη της. [...] Χωρίς να αποκλείουμε την επιλογή αυτή, το Κίεβο θα πρέπει υιοθετήσει μια πολιτική η οποία θα διαβεβαιώνει τη Ρωσία ότι δεν αποτελεί άμεση ή μεσοπρόθεσμη προτεραιότητα το ΝΑΤΟ».*²²²

6. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

Σε συνέντευξη τύπου που έδωσε ο Putin, στις 4 Μαρτίου του 2014, χρησιμοποίησε τη πολιτισμική διαίρεση μεταξύ της ανατολικής και δυτικής Ουκρανίας και την προστασία του ρωσόφωνου πληθυσμού για να νομιμοποιήσει τις Ρωσικές ενέργειες²²³. Αυτή η πολιτισμική διαίρεση και η αντιπαράθεση του ουκρανικού και ρωσικού εθνικισμού έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της κρίσης αλλά και στην απόφαση της Ρωσίας για επέμβαση. Ο Putin

²¹⁹ Ibid., 258

²²⁰ Ibid.

²²¹ "In Taking Crimea, Putin Gains a Sea of Fuel Reserves," *HoustonChronicle.com*, May 18, 2014.

²²² Steven Pifer, "The Senate Foreign Relations Committee Statement for the Record: Ukraine, Russia and the U.S. Policy Response," June 5, 2014, 10.

²²³ "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions On the situation In Ukraine," *President Of Russia*, March 04, 2014.

προειδοποίησε ότι έχει κάθε δικαίωμα να προστατέψει τον ρωσόφωνο πληθυσμό της Ουκρανίας.²²⁴

Σύμφωνα με το κρατικό υπόδειγμα ερμηνείας της παγκόσμια πολιτικής του Samuel Huntington στο έργο του η Σύγκρουση των Πολιτισμών, «*Τα κράτη ορίζουν τα συμφέροντα τους σύμφωνα με τη δύναμη, αλλά επίσης και με βάση πολλά άλλα πράγματα. [...] Ο πολιτισμός, οι αξίες και οι θεσμοί επηρεάζουν καταλυτικά τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη ορίζουν τα συμφέροντα τους. [...] Τα κράτη ορίζουν την απειλή με βάση τις προθέσεις των άλλων κρατών και ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι προθέσεις γίνονται αντιληπτές, διαμορφώνεται από σκέψεις που γίνονται με βάση την ιδιαίτερη κουλτούρα*».²²⁵ Η πολιτισμική προσέγγιση πιστεύει, όπως και ο ρεαλισμός ότι τα εθνικά κράτη είναι και θα παραμείνουν οι κύριοι δρώντες στην παγκόσμια πολιτική, αλλά τα συμφέροντα τους, οι σχέσεις τους και οι συγκρούσεις διαμορφώνονται όλο και περισσότερο από πολιτιστικούς και πολιτισμικούς παράγοντες.²²⁶ Στην περίπτωση της Ουκρανικής κρίσης μια πολιτισμική προσέγγιση «*δίνει έμφαση στους πολιτιστικούς, προσωπικούς και ιστορικούς δεσμούς μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας [...] και εστιάζει την προσοχή της στην πολιτισμική συνοριακή γραμμή που χωρίζει την ορθόδοξη ανατολική Ουκρανία από την ουνιτική δυτική Ουκρανία*». Εικάζει ότι η αυτή η πολιτισμική προσέγγιση «*φωτίζει την πιθανότητα η Ουκρανία να χωριστεί στην μέση*».²²⁷

7. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΕΠΕΜΒΑΣΗ

Πριν εξετάσουμε την απόφαση της Ρωσίας να επέμβει στην Ουκρανία και να προσαρτήσει την Κριμαία, θα δώσουμε τον ορισμό της λήψης απόφασης. «*Λήψη αποφάσεων είναι απλώς η πράξη επιλογής ανάμεσα σε διαθέσιμες εναλλακτικές δυνατότητες που συνοδεύονται από αβεβαιότητα*».²²⁸ Ο ορισμός αυτός εκλαμβάνει τον λήπτη της απόφασης ως έναν ενιαίο και, προφανώς, ορθολογικό δρώντα, ο οποίος θα προβεί σε μία επιλογή. Επίσης υπογραμμίζει σαφώς την ύπαρξη αβεβαιότητας, αλλά δέχεται ότι εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν.²²⁹ Ένας δεύτερος ορισμός προσεγγίζει την απόφαση ως το αποτέλεσμα διεργασιών ενός συστήματος – πολιτικού, διοικητικού, οικονομικού χαρακτήρα – για τη διανομή ή την ανακατανομή των αξιών.²³⁰ Ο ορισμός αυτός παραλείπει τον άνθρωπο ως συμμετέχοντα στη

²²⁴ Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation," Official Site of the President of Russia, March 18, 2014.

²²⁵ Samuel P. Huntington, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, 2η εκδ. (Αθήνα: Terzo Books, 1999), 40-41.

²²⁶ Ibid., 44

²²⁷ Ibid., 45

²²⁸ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*, Τομ. Β (Αθήνα: Παπαζήση, 1992), 208.

²²⁹ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη* (Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015), 33.

²³⁰ Ibid., 34

διαδικασία της απόφασης.²³¹ Όμως η απόφαση προϋποθέτει έναν άνθρωπο που την παίρνει και επιλέγει μεταξύ εναλλακτικών λύσεων για την πραγματοποίηση ενός σκοπού.²³²

Σύμφωνα με τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής, κάθε λήπτης απόφασης επιδιώκει να μεγιστοποιήσει την «υποκειμενική αναμενόμενη χρησιμότητα» του.²³³ Με δεδομένες τις προτιμήσεις τους αλλά και με συγκεκριμένες πιθανές επιλογές, οι λήπτες της απόφασης θα επιλέξουν το αποτέλεσμα που θα τους φέρει τα μεγαλύτερα αναμενόμενα οφέλη.²³⁴ Επίσης ένα από τα βασικά αξιώματα του ρεαλισμού είναι ότι, τα κράτη αποτελούν ορθολογικές ενότητες και οντότητες που, λειτουργώντας μέσα σε μία κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζουν το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών τους επιλογών και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.²³⁵ Τα κράτη δηλαδή λειτουργούν με βάση το «εθνικό» τους συμφέρον.²³⁶ Υπέρτατο εθνικό συμφέρον είναι η ασφάλεια του κράτους, η επιβίωση του.²³⁷ Έτσι ο Putin, βλέποντας να απειλούνται τα συμφέροντα της Ρωσίας αποφασίζει να προχωρήσει στην προσάρτηση της Κριμαίας. Η Ρωσία αναλαμβάνει δράσεις προκειμένου να αυξήσει την ασφάλεια της. Βασικό κίνητρο της στρατηγικής συμπεριφοράς της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα είναι η προστασία και η μεγιστοποίηση του κρατικού συμφέροντος.²³⁸ Στο σημείο αυτό δημιουργείται η εύλογη ερώτηση, πόσο μακριά μπορεί να φτάσει ένα κράτος προκειμένου να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του; Την απάντηση την δίνει και πάλι ο Θουκυδίδης: «Για έναν τύραννο ή για μια πολιτεία που ασκεί ηγεμονία, τίποτε δεν είναι παράλογο αν είναι συμφέρον [...]».²³⁹

Στην περίπτωση της Ουκρανίας είναι ξεκάθαρο ότι απειλούνται τα εθνικά συμφέροντα και οι αξίες της Ρωσίας. Η Δύση προσπάθησε να προωθήσει τις δυτικές αξίες και τη δημοκρατία στην Ουκρανία. Σύμφωνα με την Victoria Nuland, από το 1991 μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2013 οι ΗΠΑ είχαν επενδύσει περισσότερα από 5 δισεκατομμύρια δολάρια προκειμένου να βοηθήσουν την Ουκρανία να «πετύχει το μέλλον που της αξίζει».²⁴⁰ Κατά τον Mearsheimer οι δυτικές πολιτικές της διεύρυνσης του ΝΑΤΟ, της επέκτασης της ΕΕ και της προώθησης της

²³¹ Ibid., 35

²³² Graham Allison and Philip Zelikow, *Η Κρίση της Κούβας. Η ουσία της απόφασης* (Αθήνα: Παπαζήση, 2006), 61.

²³³ Stephen M. Walt, "Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies," *International Security* 23, no. 4 (1999): 10.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Ηλίας Κουσκουβέλης *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα, 2007), 59.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Ibid., 60

²³⁸ Η έννοια του κρατικού συμφέροντος είναι διάχυτη στο έργο του Θουκυδίδη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απάντηση της πρεσβείας των Αθηναίων στη δημηγορία των Κορινθίων, στη Σπάρτη. «*Ασκώντας την αρχηγία αυτή, αναπτύξαμε, από την ανάγκη των πραγμάτων, την ηγεμονία μας στο σημείο που βρίσκεται σήμερα, στην αρχή από φόβο, έπειτα για την τιμή και αργότερα για το συμφέρον μας*». Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Α-75.

²³⁹ Από τον λόγο του Αθηναίου Πρέσβη, Εύφημου, στη συνέλευση των Καμαριναίων. Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Ζ-85.

²⁴⁰ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 4.

δημοκρατίας ήταν τα κύρια αίτια της Ουκρανικής κρίσης.²⁴¹ Ο Putin είδε το κίνημα της Ευρωπλατείας ως μια ενέργεια που προκλήθηκε από τις ΗΠΑ, όπως η επανάσταση στη Σερβία του 2000 αλλά και η Αραβική Άνοιξη το 2011. Ήταν πεπεισμένος ότι η συμφωνία μεταξύ Γιανγκονγκ και αντιπολίτευσης²⁴² δεν υλοποιήθηκε εξαιτίας των ΗΠΑ.²⁴³ Η επέμβαση του NATO στην Γιουγκοσλαβία, η διεύρυνση του NATO στην Ευρώπη, η πολιτική στήριξη στην αλλαγή των καθεστώτων στη Ευρασία και η απόφαση τοποθέτησης του συστήματος βαλλιστικής προστασίας σε χώρες της Ευρώπης έπεισαν τον Putin ότι απειλείται.²⁴⁴ Την ίδια άποψη υποστηρίζει και ο Stephen Walt: «*Η Ρωσία έβλεπε τα τελευταία 20 και πλέον χρόνια τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους Ευρωπαίους Συμμάχους τους να διευρύνουν το NATO ανατολικά, να τοποθετούν συστήματα βαλλιστικής άμυνας και να αδιαφορούν πλήρως για τα ρωσικά συμφέροντα και παράπονα [...] αλλά οποιοσδήποτε καλός ρεαλιστής θα μπορούσε να πει ότι η Ρωσία θα θεωρούσε αυτές τις εξελίξεις ως μία μακροπρόθεσμη απειλή ασφαλείας*».²⁴⁵ Άλλωστε, οι Ρώσοι και όχι οι Δυτικοί είναι αυτοί που θα αποφασίσουν τι συνιστά απειλή για τα συμφέροντα τους.²⁴⁶

Έτσι ο Putin ορθολογικά σκεπτόμενος, βλέποντας να απειλούνται τα ρωσικά συμφέροντα παίρνει την απόφαση να επέμβει. Σε αυτό σημείο αξίζει να αναφέρουμε διάφορες απόψεις σχετικά με την ορθολογικότητα του Putin, σύμφωνα με την Καγκελάρια της Γερμανίας, Angela Merkel, ο Putin «είναι από άλλον κόσμο» και δεν είναι σίγουρη ότι έχει επαφή με την πραγματικότητα. Την ίδια άποψη απηχεί και η Madeleine Albright, πρώην Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, σύμφωνα με την οποία ο Putin «έχει ψευδαισθήσεις».²⁴⁷ Όμως κατά τον Motyl, ο Putin είναι πιθανώς ορθολογικός: «*Η κατάληψη της Κριμαίας ήταν ένας μεγαλοπρεπής και ένδοξος μικρός πόλεμος ο οποίος αύξησε την δημοτικότητα του Putin ανάμεσα στους υπερεθνικιστές στη Ρωσία, δεν κόστισε σε ανθρώπινες ζωές, εξελίχθηκε γρήγορα και σχετικά οικονομικά. Μπορεί να μετέτρεψε τη Ρωσία σε ένα εχθρικό κράτος, αλλά ο Putin θα μπορούσε λογικά να υποστηρίξει ότι η Ρωσική δόξα άξιζε το τίμημα*».²⁴⁸ Την ίδια άποψη υιοθετεί και ο Mearsheimer ο οποίος αποκαλεί τον Putin: «*στρατηγιστή πρώτης κλάσης τον οποίον πρέπει να φοβάται και να σέβεται όποιος τον προκαλέσει στην εξωτερική πολιτική*».²⁴⁹

Η προοπτική της Ουκρανίας να γίνει μέλος του NATO ήταν κάτι μη αποδεκτό για τα συμφέροντα της Ρωσίας. Η περιοχή της Ουκρανίας είναι στρατηγικής σημασίας για τη Ρωσία αφού, αποτελεί έναν ενεργειακό κόμβο από το έδαφος της οποίας διέρχονται αγωγοί φυσικού

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Βλέπε Κεφ I, σελ 10.

²⁴³ Andrei P. Tsygankov, "The Sources of Russia's Fear of NATO," *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 106.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Stephen M. Walt, "No Contest," *Foreign Policy*, March 04, 2014.

²⁴⁶ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 6.

²⁴⁷ Evan McMurry, "Here Are All the People Who Think Putin Has Straight Up Lost His Mind," *Mediaite.com*, March 04, 2014.

²⁴⁸ Alexander J. Motyl, "Is Putin Rational?" *Foreign Affairs*, March 18, 2014.

²⁴⁹ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, February 19, 2019, 8.

αερίου με προορισμό την Ευρώπη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ουδέτερη ζώνη (buffer zone) ανάμεσα στη Ρωσία και τις χώρες-μέλη του NATO, αλλά και ως οδικός άξονας για την κεντρική Ευρώπη. Τέλος η ναυτική βάση της Σεβαστούπολης παρέχει τη δυνατότητα διεξαγωγής ναυτικών επιχειρήσεων στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Στην ομιλία του στη Ρωσική Βουλή, μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, ο Putin κατηγόρησε τη Δύση, για την Ουκρανική κρίση, η οποία δεν υπολόγισε τις συνέπειες των πράξεων της. Στην ομιλία αυτή είναι ξεκάθαρη η ρεαλιστική προσέγγιση του όσον αφορά την απάντηση της Ρωσίας στις ενέργειες της Δύσης. Πιο συγκεκριμένα: *«Προσπαθούν συνέχεια να μας βάλουν στη γωνία γιατί έχουμε μια ανεξάρτητη θέση [...] Και στην Ουκρανία οι Δυτικοί συνεργάτες μας ξεπέρασαν τα όρια ενεργώντας απερίσκεπτα και χωρίς επαγγελματισμό. Άλλωστε ήταν πλήρως ενήμεροι ότι εκατομμύρια Ρώσων ζουν στην Ουκρανία και στην Κριμαία. Πρέπει να έχουν έλλειψη πολιτικού ενστίκτου και κοινής λογικής ώστε να μην προβλέψουν τις συνέπειες των πράξεων τους. [...] Αν συμπιέσεις το ελατήριο μέχρι το τέρμα θα επανέλθει απότομα και θα σε κτυπήσει δυνατά. Πρέπει πάντα να το θυμάσαι αυτό».*²⁵⁰

Ο Putin σε ένα ντοκιμαντέρ της κρατικής τηλεόρασης με αφορμή την πρώτη επέτειο της προσάρτησης της Κριμαίας, διηγήθηκε τον αποφασιστικό ρόλο που έπαιξε στην ολονύκτια σύσκεψη το βράδυ της 22 προς 23 Φεβρουαρίου: *«Τελειώσαμε γύρω στις επτά το πρωί. Πριν φύγουμε είπα στους συναδέλφους μου: πρέπει να αρχίσουμε να δουλεύουμε για την επιστροφή της Κριμαίας στη Ρωσία».*²⁵¹ Στο ίδιο ντοκιμαντέρ αναφέρει ότι οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις ήταν έτοιμες να εισβάλλουν στην ανατολική Ουκρανία και στην πόλη του Ντονέτσκ προκειμένου να φυγαδεύσουν τον Γιανυκονγch. *«Ήμασταν έτοιμοι να τον βγάλουμε από τον Ντονέτσκ από την στεριά, από την θάλασσα ή τον αέρα. [...] Βαριά πολυβόλα είχαν φορτωθεί για την αποφυγή πολλών συζητήσεων».*²⁵² Για τον Putin λοιπόν πρωταρχική μέριμνα αποτελεί η ασφάλεια του κράτους, της Ρωσίας, και η διαφύλαξη των ζωτικών της συμφερόντων. Γνωρίζοντας ότι για να επιβιώσει η Ρωσία μέσα στη «ζούγκλα» του διεθνούς συστήματος, σκεπτόμενος ορθολογικά και υπολογίζοντας το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών του επιλογών, μέσω του εργαλείου της θεωρίας παιγνίων, αποφασίζει να επέμβει στην Ουκρανία και να προσαρτήσει την Κριμαία.

²⁵⁰ Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation," Official Site of the President of Russia, March 18, 2014.

²⁵¹ Agence France-Presse, "Vladimir Putin Describes Secret Meeting When Russia Decided to Seize Crimea," The Guardian, March 09, 2015.

²⁵² Ibid.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

1. ΘΕΩΡΙΑ ΠΑΙΓΝΙΩΝ

Η θεωρία παιγνίων αποτελεί μία θεωρία λήψης αποφάσεων (decision-making theory) μέσω της οποίας μπορούμε να κατανοήσουμε διάφορες καταστάσεις στις οποίες οι λήπτες αποφάσεων αλληλεπιδρούν. Πολλές φορές τα πρότυπα και οι διαδικασίες των διεθνών σχέσεων συχνά εκδηλώνουν ορισμένα χαρακτηριστικά που μοιάζουν με παίγνιο.²⁵³ Αφού η θεωρία παιγνίων συνδέεται στενά με τη λήψη αποφάσεων και τη διαπραγμάτευση είναι αναπόφευκτο να έχει κάποια σχέση με τη μελέτη των διεθνών σχέσεων.²⁵⁴ Στις διεθνείς σχέσεις²⁵⁵ οι λήπτες αποφάσεων προσπαθούν να υπολογίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των εναλλακτικών τους επιλογών και αυτή η συμπεριφορά προσφέρεται για ανάλυση μέσω της θεωρίας παιγνίων.²⁵⁶ Η θεωρία μπορεί να αναδείξει και να περιγράψει καταστάσεις σύγκρουσης και τα προβλήματα συνεργασίας που απορρέουν, όπως και να αναδείξει προβλήματα αποτροπής και έλλειψης συντονισμού μεταξύ των παραγόντων.²⁵⁷ Μπορεί επίσης να εξηγήσει γιατί καθένας από τους δύο παίκτες έκανε τις συγκεκριμένες επιλογές.²⁵⁸ Μία κοινή κριτική για τη θεωρία παιγνίων είναι ότι, τα μοντέλα παιγνίων είναι πολύ απλά για να αποτυπώσουν την πολυπλοκότητα της διεθνούς πολιτικής. Όμως, όπως υποστηρίζει ο Snidal παρόλο που τα μοντέλα παιγνίων μπορεί να μην είναι ικανά να αποδώσουν όλες τις λεπτομέρειες των διεθνών αλληλεπιδράσεων, είναι αυτή ακριβώς η απλότητα τους η οποία αυξάνει τη δύναμη της θεωρίας για την κατανόηση της πολυπλοκότητας.²⁵⁹

Η θεωρία παιγνίων αποτελεί μια θεωρία ορθολογικής συμπεριφοράς που εξετάζει τη συμπεριφορά παικτών οι οποίοι αναμένεται να συμπεριφερθούν ορθολογικά.²⁶⁰ Με τον όρο ορθολογική συμπεριφορά (rational behavior) εννοούμε ότι ο κάθε παίκτης έχει μία ομάδα προσδιορισμένων και μη αμοιβαία αποκλεισμένων στόχων, και θα κάνει τις επιλογές του με βάση αυτούς τους στόχους, χωρίς να κάνει λάθος.²⁶¹ Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής αποτελεί συστατικό πολλών μοντέλων στη θεωρία παιγνίων.²⁶² Ο λήπτης αποφάσεων επιλέγει τη

²⁵³ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*, Τομ. Β (Αθήνα: Παπαζήση, 1992), 267.

²⁵⁴ Ibid., 267

²⁵⁵ «Ο όρος «διεθνείς σχέσεις» έχει καθιερωθεί και ανεξάρτητα της περιγραφικής του ορθότητας νοηματοδοτεί κυρίως τις σχέσεις μεταξύ κρατών. Λόγω όμως της εξέλιξης της εκτός του κράτους ανθρώπινης οργάνωσης μπορεί να σημαίνει και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών (κυβερνητικών ή μη) ή και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών και κρατών». Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Ποιότητα2007), 21.

²⁵⁶ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 60.

²⁵⁷ Ibid., 60

²⁵⁸ Ibid., 60

²⁵⁹ Duncan Snidal, "The Game Theory of International Politics," *World Politics* 38, no. 01 (1985): 44.

²⁶⁰ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 59.

²⁶¹ Ibid., 59

²⁶² Martin J. Osborne, *Εισαγωγή στη Θεωρία Παιγνίων* (Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2010), 25.

βέλτιστη ενέργεια σύμφωνα με τις προτιμήσεις του, μεταξύ όλων των ενεργειών που έχει στη διάθεση του.²⁶³ Σύμφωνα με τον John Nash, «Σε γενικές γραμμές, εξιδανικεύουμε το πρόβλημα της διαπραγματεύσεως θεωρώντας ότι και οι δύο παίκτες είναι αρκετά ορθολογικοί, ότι ο καθένας μπορεί να συγκρίνει με ακρίβεια τις επιθυμίες του για διάφορα πράγματα, ότι είναι το ίδιο στις διαπραγματευτικές ικανότητες και ότι ο καθένας έχει πλήρη γνώση των προτιμήσεων του καθώς και των προτιμήσεων του άλλου».²⁶⁴

Βέβαια το αξίωμα του ορθολογισμού δεν ανταποκρίνεται και πολύ στην πραγματικότητα γιατί οι λήπτες των αποφάσεων είναι άνθρωποι,²⁶⁵ συνεπώς περιστασιακά κάνουν λάθη και πολλές φορές καλούνται να λάβουν μια απόφαση κάτω από πίεση. Επιπλέον οι στόχοι της πολιτικής που θέτουν είναι σπανίως αρκετά συνεπείς. Όταν οι άνθρωποι πρέπει να επιλέξουν μεταξύ δύο ή και περισσότερων δυσάρεστων επιλογών το βρίσκουν πολύ δύσκολο να αποφασίσουν και να υιοθετήσουν μία συγκεκριμένη πολιτική με σταθερότητα.²⁶⁶ Συχνά κάποιος που λαμβάνει αποφάσεις στον πραγματικό κόσμο δεν έχει την πολυτέλεια να ελέγξει όλες τις μεταβλητές που τον επηρεάζουν. Κάποιες από τις μεταβλητές που τον επηρεάζουν μπορεί να είναι ενέργειες άλλων ληπτών αποφάσεων.²⁶⁷ Όμως, εάν παρατηρήσουμε την εξωτερική πολιτική μιας χώρας σε μια μακρά περίοδο, θα διακρίνουμε μία κάποια σταθερότητα και συνέπεια στους βασικούς στόχους πολιτικής που επιδιώκει υποκείμενη μόνο σε μικρές αποκλίσεις. Συνεπώς η υπόθεση της ορθολογικής συμπεριφοράς σε μια ανάλυση της διεθνούς πολιτικής με βάση τη θεωρία παιγνίων, μπορεί να θεωρηθεί ως μία έγκυρη υπόθεση.²⁶⁸

²⁶³ Ibid., 25

²⁶⁴ John F. Nash, "The Bargaining Problem," *Econometrica* 18, no. 2 (1950): 155.

²⁶⁵ Σύμφωνα με την τάση του Συμπεριφορισμού (behaviouralism), η οποία έκανε την εμφάνισή της στον επιστημονικό κλάδο των Διεθνών Σχέσεων την πρώτη δεκαετία μετά την λήξη του Β' ΠΠ, στο βαθμό που οι αρχηγοί των κρατών αποτελούν τους κινητήριους άξονες της διεθνούς ζωής, από τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, ή με άλλα λόγια από τις ιδιοσυγκρασίες τους εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό το είδος των αποφάσεων που λαμβάνουν. Σπύρος Μακρής, *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις: Η ελληνική περίπτωση μέσα από τη συγκριτική προοπτική* (Αθήνα: Παπαζήση, 2007), 265-266.

²⁶⁶ John C. Harsanyi, "Game Theory and the Analysis of International Conflicts," *Australian Journal of Politics & History* 11, no. 3 (2008): 292.

²⁶⁷ Martin J. Osborne, *Εισαγωγή στη Θεωρία Παιγνίων* (Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2010), 30.

²⁶⁸ John C. Harsanyi, "Game Theory and the Analysis of International Conflicts," *Australian Journal of Politics & History* 11, no. 3 (2008): 292.

2. ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΑΙΓΝΙΩΝ

Όπως και άλλες επιστήμες, η θεωρία παιγνίων, συνίσταται από μια συλλογή μοντέλων.²⁶⁹ Το μοντέλο είναι μια αφαιρετική έννοια που χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε τις παρατηρήσεις μας και τις εμπειρίες μας.²⁷⁰

Ένα παίγνιο (game) είναι μια κατάσταση στην οποία βρίσκονται δύο ή και περισσότεροι παίκτες οι οποίοι επηρεάζουν το τι θα συμβεί, επιδιώκοντας ο καθένας τους δικούς τους ξεχωριστούς στόχους.²⁷¹ Με άλλα λόγια, το παίγνιο είναι μια ανταγωνιστική δραστηριότητα στην οποία οι παίκτες παλεύουν μεταξύ τους σύμφωνα με ένα σύνολο από κανόνες.²⁷² Ένα παίγνιο, δηλαδή, μοντελοποιεί μία στρατηγική κατάσταση (strategic situation) όπου το αποτέλεσμα της δράσης ενός παίκτη δεν εξαρτάται αποκλειστικά από αυτόν, αλλά και από τις πράξεις του αντίπαλου παίκτη. Κατά τον Osborne, ένα στρατηγικό παίγνιο (strategic game) είναι ένα μοντέλο αλληλοεπιδρώντων ληπτών αποφάσεων.²⁷³ Ο κάθε παίκτης διαθέτει ένα σύνολο από δυνατές ενέργειες.²⁷⁴ Το μοντέλο αποτυπώνει την αλληλεπίδραση μεταξύ των παικτών επιτρέποντας σε κάθε παίκτη να επηρεάζεται από τις ενέργειες όλων των παικτών, και όχι μόνο από τις δικές του ενέργειες.²⁷⁵ Ο χρόνος απουσιάζει στο παίγνιο αυτό με την έννοια ότι ο κάθε παίκτης επιλέγει την ενέργειά του μια φορά και για πάντα, και οι παίκτες επιλέγουν τις ενέργειες τους ταυτόχρονα, με την έννοια ότι κανένας παίκτης δεν πληροφορείται, καθώς επιλέγει την ενέργειά του, σχετικά με την ενέργεια που επιλέγεται από οποιονδήποτε παίκτη. Το στρατηγικό παίγνιο αναφέρεται και ως παίγνιο ταυτόχρονης κίνησης.²⁷⁶ Αφού το αποτέλεσμα εξαρτάται και από τις επιλογές του αντιπάλου κάθε παίκτης επιδιώκει να μάθει τις προθέσεις του αντιπάλου του. Στα παίγνια στρατηγικής αλληλεπίδρασης οι αντιμαχόμενες πλευρές είναι αλληλεξαρτώμενες (interdependent) με την έννοια ότι το αποτέλεσμα του παιγνίου είναι η τομή των στρατηγικών επιλογών των παικτών.²⁷⁷ Την ίδια άποψη υποστηρίζει ο Schelling «[...] σε κανένα παίγνιο μία επιλογή ενέργειας δεν μπορεί να είναι ορθή χωρίς την προηγούμενη εκτίμηση της εξάρτησης του αποτελέσματος από τις αμοιβαίες προσδοκίες των παικτών».²⁷⁸

Υπάρχουν αρκετοί τύποι παιγνίων στο πλαίσιο της θεωρίας. Ένας βασικός διαχωρισμός είναι με βάση τον αριθμό των παικτών, έτσι υπάρχουν τα παίγνια δύο παικτών (two person

²⁶⁹ Martin J. Osborne, *Εισαγωγή στη Θεωρία Παιγνίων* (Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2010), 22.

²⁷⁰ Ibid., 22

²⁷¹ Peter G. Bennett, "Modelling Decisions in International Relations: Game Theory and Beyond," *Mershon International Studies Review* 39, no. 1 (1995): 20.

²⁷² Martin J. Osborne, *Εισαγωγή στη Θεωρία Παιγνίων* (Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2010), 21.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Ibid., 25

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ Ibid., 37

²⁷⁷ Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1977), 37.

²⁷⁸ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1980), 86.

games) και τα παίγνια τριών ή και περισσότερων παικτών (n-person games). Ένας ακόμη διαχωρισμός μπορεί να γίνει με βάση τη δομή πληροφοριών του παιγνίου, πιο συγκεκριμένα όταν οι αποδόσεις (payoffs) των επιλογών κάθε παίκτη είναι γνωστές σε όλους τότε αναφερόμαστε σε παίγνια πλήρους πληροφόρησης (complete information), ενώ όταν μόνο ένας παίκτης έχει γνώση των αποδόσεων του γίνεται λόγος για παίγνια ατελούς πληροφορίας (incomplete information).²⁷⁹ Επιπλέον τα παίγνια ανάλογα με το αποτέλεσμα του συσχετισμού κερδών και απωλειών κάθε παίκτη διακρίνονται σε: παίγνια μηδενικού αθροίσματος (zero-sum games), μη μηδενικού αθροίσματος (nonzero-sum games) και τα μικτά παίγνια από πλευράς αθροίσματος.²⁸⁰

Όμως ο θεμελιώδης διαχωρισμός των παιγνίων αφορά τη σχέση μεταξύ των στόχων που θέτουν οι παίκτες.²⁸¹ Από τη μια μεριά οι προτιμήσεις των παικτών μπορεί να είναι ακριβώς αντίθετες, ώστε το κέρδος του ενός να είναι ταυτόχρονα απώλεια για τον άλλον (pure conflict games).²⁸² Στη αντίθετη περίπτωση που οι προτιμήσεις τους ταυτίζονται, το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι πρόβλημα καθαρού συντονισμού των προσπαθειών τους για να πετύχουν αυτό που και οι δύο επιθυμούν (pure coordination games).²⁸³ Με άλλα λόγια στα παίγνια καθαρού συντονισμού τα συμφέροντα συγκλίνουν ενώ στα παίγνια καθαρής σύγκρουσης τα συμφέροντα αποκλίνουν.²⁸⁴ Τέλος ανάμεσα στις δύο αυτές περιπτώσεις βρίσκονται τα παίγνια, στα οποία τα συμφέροντα (interests) των παικτών συμπίπτουν μερικώς αλλά έρχονται σε μερική σύγκρουση.²⁸⁵ Τα παίγνια αυτά είναι γνωστά ως παίγνια μικτών συμφερόντων ή αλλιώς ως παίγνια μικτών κινήτρων (mixed-motive games) τα οποία έχουν και μεγαλύτερη εφαρμογή στις πραγματικές καταστάσεις. Σύμφωνα με του Dougherty και Pfaltzgraff «η διεθνής πολιτική μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα μέσα στο θεωρητικό πλαίσιο του παιγνίου όταν αυτό νοείται ως σύνθετο και κυμαινόμενο μίγμα τάσεων προς μηδενικό και μη μηδενικό άθροισμα».²⁸⁶

²⁷⁹ Frank C. Zagare and Branislav L. Slantchev, "Game Theory and Other Modeling Approaches," *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2018, 2.

²⁸⁰ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 60.

²⁸¹ Peter G. Bennett, "Modelling Decisions in International Relations: Game Theory and Beyond," *Mershon International Studies Review* 39, no. 1 (1995): 22.

²⁸² Ibid.

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1980), 86.

²⁸⁵ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*, Τομ. Β (Αθήνα: Παπαζήση, 1992), 268.

²⁸⁶ Ibid.

2.1 ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΠΑΙΓΝΙΟΥ

Στην κανονική μορφή (normal form) το μοντέλο παιγνίου εστιάζει στη βασική στρατηγική κατάσταση και αφήνει εκτός τις λεπτομέρειες. Σύμφωνα με τους Snyder και Diesing²⁸⁷ το βασικό πλεονέκτημα, της απλοποιημένης αυτής μορφής του παιγνίου, είναι ότι δίνει έμφαση στη βασική δομή της κρίσης. Ενώ το κύριο μειονέκτημα είναι ότι το μοντέλο αφήνει εκτός την όλη διαδικασία της διαπραγματεύσεως (bargaining process).

Η βασική δομή του παιγνίου αποτυπώνεται σε ένα πίνακα (matrix) 2x2, όπου ο κάθε παίκτης έχει δύο επιλογές, όπως φαίνεται στο Σχήμα 1. Οι δύο βασικές επιλογές των παικτών είναι να μείνουν ανυποχώρητοι στις θέσεις τους (στρατηγική D) και να κάνουν κάποιες υποχωρήσεις ή συμβιβασμούς στις απαιτήσεις του αντιπάλου (στρατηγική C).²⁸⁸ Έτσι προκύπτουν τέσσερα πιθανά αποτελέσματα και συνεπώς τέσσερις διαφορετικές αποδόσεις, για κάθε παίκτη, μία για κάθε πιθανό αποτέλεσμα.

Παίκτης 1 \ Παίκτης 2	Υποχώρηση C	Επιμονή D
Υποχώρηση C	Συμβιβασμός	Κερδίζει ο Παίκτης 2
Επιμονή D	Κερδίζει ο Παίκτης 1	Αδιέξοδο (καμία συμφωνία)

Σχήμα 1. Γενική Μορφή Ανταγωνιστικού Παιγνίου

Οι τέσσερις πιθανές αποδόσεις που προκύπτουν είναι οι εξής: Συμβιβασμός (CC), θα το ονομάσουμε R, Αδιέξοδο (DD), θα το ονομάσουμε P, Υποχώρηση μόνο για τον έναν παίκτη (CD), θα το ονομάσουμε S, Κέρδος για τον έναν παίκτη (DC), θα το ονομάσουμε T. Με βάση τις παραπάνω ετικέτες²⁸⁹ στις αποδόσεις του παιγνίου προκύπτει ο παρακάτω πίνακας, με το πρώτο γράμμα σε κάθε ζευγάρι να αντιπροσωπεύει την απόδοση του πρώτου παίκτη και το δεύτερο γράμμα την απόδοση του δεύτερου παίκτη.

²⁸⁷ Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977), 40.

²⁸⁸ Το C προέρχεται από τη λέξη Cooperate (Συνεργάζομαι) και αντίστοιχα το D από τη λέξη Defect (Αυτομολώ)

²⁸⁹ Χρησιμοποιούνται οι ετικέτες (T, S, R, P) που δόθηκαν από τον Rapoport. Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977), 40.

<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> Παίκτης 2 C D </div>	C	D
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> Παίκτης 1 </div>	C	D
C	R, R	S, T
D	T, S	P, P

Σχήμα 2. Πίνακας Αποδόσεων της Γενικής Μορφής Παιγνίου²⁹⁰

Σύμφωνα με τους Rapoport και Guyer εάν θεωρήσουμε ότι οι αριθμοί σε έναν πίνακα 2x2 αντιπροσωπεύουν την σειριακή προτίμηση των παικτών για τα τέσσερα πιθανά αποτελέσματα, όπου ο μεγαλύτερος αριθμός αντιστοιχεί στην προτιμότερη απόδοση και ο μικρότερος στη χειρότερη (T=4, R=3, S=2, P=1), τότε προκύπτουν 78 παίγνια 2x2,²⁹¹ εκ των οποίων ο Rapoport θεωρεί σημαντικά τέσσερα συμμετρικά παίγνια τα οποία τα ονομάζει ως «αρχέτυπα» των παιγνίων 2x2.²⁹²

Στην παρούσα εργασία θα μας απασχολήσουν μόνο τα δύο από τα τέσσερα παραπάνω παίγνια, το δίλημμα των φυλακισμένων (prisoner's dilemma) και το παίγνιο της «κότας» (game of chicken), τα οποία έχουν σημαντική εφαρμογή στις διεθνείς σχέσεις.²⁹³

2.2 ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗ ΜΟΡΦΗ ΠΑΙΓΝΙΟΥ

Μία άλλη μορφή που μπορεί να πάρει ένα παίγνιο είναι η εκτεταμένη μορφή (extensive form). Το παίγνιο μπορεί να αναπαρασταθεί ως ένα δέντρο (game tree). Μέσω αυτής της μορφής δίνεται η δυνατότητα ανάλυσης διαδοχικών επιλογών.²⁹⁴ Ο παίκτης 1 διαλέγει τη στρατηγική του και έπειτα ο παίκτης 2, γνωρίζοντας την επιλογή του αντιπάλου του, επιλέγει τη δική του στρατηγική. Η υπόθεση ότι οι παίκτες λαμβάνουν τις αποφάσεις τους διαδοχικά, και όχι ταυτόχρονα, προσομοιάζει περισσότερο καταστάσεις πιο κοντά στην πραγματικότητα, παρόλο που απομακρυνόμαστε από το βασικό κανόνα της θεωρίας παιγνίων που προϋποθέτει ταυτόχρονες κινήσεις από τους παίκτες. Κάθε παίγνιο κανονικής μορφής μπορεί να αναπαρασταθεί ως παίγνιο εκτεταμένης μορφής.

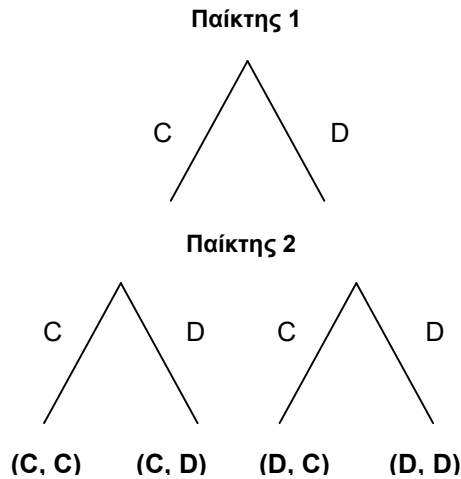
²⁹⁰ Ibid., 41

²⁹¹ Ibid.

²⁹² Ibid.

²⁹³ Τα άλλα δύο παίγνια είναι: το παίγνιο του Ηγέτη (Leader) και του Ήρωα (Hero). Ibid., 43

²⁹⁴ Randall W. Stone, "The Use and Abuse of Game Theory in International Relations," *Journal of Conflict Resolution* 45, no. 2 (2001): 217.

Σχήμα 3. Εκτεταμένη Μορφή Ανταγωνιστικού Παιγνίου

3. ΠΑΙΓΝΙΑ ΜΕΙΚΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

3.1 ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ

Το δίλημμα των φυλακισμένων αναφέρεται στην ιστορία δύο ανακρινόμενων υπόπτων, οι οποίοι κρατούνται χωριστά, για τους οποίους η αστυνομία δεν έχει επαρκείς αποδείξεις για να τους απαγγείλει κατηγορίες. Έτσι ο ανακριτής στην προσπάθεια του να αποσπάσει μια ομολογία προτείνει στον καθένα ξεχωριστά μείωση της ποινής λέγοντας τους ταυτόχρονα ότι ο συνεργάτης τους ομολόγησε. Αν ομολογήσει μόνο ο ένας, τότε θα ωφεληθεί από την μειωμένη ποινή και αντίστοιχα ο δεύτερος θα εκτίσει το σύνολο της ποινής (περίπτωση DC). Αν όμως και οι δύο ομολογήσουν πάλι θα τιμωρηθούν (περίπτωση DD). Στην περίπτωση όμως που κανένας τους δεν ομολογήσει, επιλέξουν δηλαδή να συνεργαστούν έχοντας εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον τότε θα αφεθούν ελεύθεροι (περίπτωση CC).

Παίκτης 1 \ Παίκτης 2	Άρνηση C	Ομολογία D
Άρνηση C	0 , 0	-20 , -5
Ομολογία D	-5 , -20	-5 , -5

Σχήμα 4. Πίνακας Αποδόσεων του Διλήμματος των Φυλακισμένων²⁹⁵

²⁹⁵ Οι αποδόσεις στον πίνακα αντιπροσωπεύουν τα χρόνια στη φυλακή.

Αν και η τελευταία αυτή περίπτωση είναι η βέλτιστη είναι ταυτόχρονα και η λιγότερο πιθανή να συμβεί λόγω του ανταγωνισμού των δύο παικτών και της έλλειψης πληροφοριών για τις προθέσεις του άλλου.²⁹⁶

Το δίλημμα των φυλακισμένων, με βάση το συσχετισμό των κερδών και των απωλειών των δύο παικτών, είναι ένα παίγνιο μη μηδενικού αθροίσματος. Πρόκειται για ένα δίλημμα κοινών συμφερόντων και περιορισμένης συνεργασίας.²⁹⁷ Εμφανίζει και περιγράφει τα προβλήματα συνεργασίας σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές κινούνται ανταγωνιστικά και στερούνται πληροφοριών.²⁹⁸ Με άλλα λόγια τα συμφέροντα τους αν και ανταγωνιστικά συμπίπτουν, χωρίς καμία επιθυμία από μέρους τους για συνεργασία, στο επίπεδο της δεύτερης καλύτερης επιλογής.²⁹⁹

Θεωρώντας ότι και οι δύο παίκτες θα συμπεριφερθούν λογικά, καθώς ο βασικός στόχος τους είναι η επιδίωξη του ατομικού τους συμφέροντος, ο καθένας θα επιλέξει τη στρατηγική D (ομολογία) κάτι το οποίο οδηγεί αναπόφευκτα στο χειρότερο αποτέλεσμα. Το παράδοξο του διλήμματος των φυλακισμένων είναι ότι οι παίκτες καταλήγουν στο χειρότερο αποτέλεσμα [DD: (-5, -5)] ακολουθώντας το ατομικό τους συμφέρον, ενώ θα μπορούσαν να καταλήξουν στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα [CC: (0, 0)] επιλέγοντας να συνεργαστούν, έχοντας εμπιστοσύνη ο ένας τον άλλον. Το βασικό χαρακτηριστικό του παιγνίου αυτού είναι ότι, παρότι οι δύο πλευρές αν συνεργαστούν θα απολαύσουν τα κοινά οφέλη της συνεργασίας τους, η λογική αλλά και η δομή του παιγνίου ωθεί και τους δυο παίκτες στη σύγκρουση με αποτέλεσμα κοινές απώλειες. Σε αυτό το παίγνιο ο παίκτης μπαίνει στον πειρασμό να επιλέξει ανταγωνιστική στρατηγική υποψιαζόμενος ότι ο άλλος παίκτης δεν θα συνεργαστεί.³⁰⁰

3.2 ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΟ ΤΗΣ ΚΟΤΑΣ

Το παίγνιο αυτό αναφέρεται στον αγώνα δύο νεαρών οδηγών που οδηγούν τα αυτοκίνητα τους μετωπικά, ο ένας εναντίον του άλλου. Ο πρώτος οδηγός που θα στρίψει πρώτος για να αποφύγει τη σύγκρουση, θεωρείται ότι δειλιάζει, είναι «κότα», και χάνει το κύρος και το σεβασμό της παρέας του³⁰¹ (περίπτωση CD). Στην περίπτωση που και οι δύο οδηγοί υποχωρήσουν θα υποστούν και οι δύο τις συνέπειες, αφού θα έχουν απογοητεύσει τους οπαδούς τους³⁰² (περίπτωση CC). Αν όμως επιμείνουν και οι δύο τότε κινδυνεύουν σημαντικά καθώς το κόστος της επιλογής τους μπορεί να είναι ο θάνατος και για τους δύο³⁰³ (περίπτωση DD).

²⁹⁶ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 65.

²⁹⁷ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 64.

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*, Τομ. Β (Αθήνα: Παπαζήση, 1992), 269.

³⁰¹ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 63.

³⁰² Ibid.

³⁰³ Ibid.

Πρόκειται για ένα μικτό παίγνιο από πλευράς αθροίσματος, όπου οι παίκτες έχουν δύο επιλογές: ή να επιμείνουν κινδυνεύοντας σημαντικά ή να υποχωρήσουν και να χάσουν.³⁰⁴

<div style="text-align: right;">Παίκτης 2</div> <div style="text-align: left;">Παίκτης 1</div>	Υποχώρηση C	Επιμονή D
Υποχώρηση C	-2 , -2	-5, 5
Επιμονή D	5 , -5	-20 , -20

Σχήμα 5. Πίνακας Αποδόσεων του Παιγνίου της Κότας

Το βασικό στοιχείο στο παίγνιο της κότας είναι το αποτέλεσμα που προκύπτει όταν κανείς από τους δύο παίκτες δεν υποχωρήσει (περίπτωση DD) όπου οι απώλειες και για τους δύο είναι πολύ μεγάλες. Σε αυτό το παίγνιο δεν συναντάμε το παράδοξο του διλήμματος των φυλακισμένων, δεν υπάρχει δηλαδή το αδιέξοδο όπου οι παίκτες δεν μπορούν να συνεργαστούν ακόμα και αν το θέλουν. Ένας λογικός παίκτης θα επιλέξει τη στρατηγική της υποχώρησης (στρατηγική C) όταν αντιμετωπίζει έναν αντίπαλο ο οποίος δεν αναμένεται ότι θα συνεργαστεί, δεν θα μπορέσει να προστατέψει τον εαυτό του επιλέγοντας τη στρατηγική της επιμονής (στρατηγική D), γιατί το αποτέλεσμα της αμοιβαίας μη συνεργασίας είναι το χειρότερο δυνατό.³⁰⁵ Στο παίγνιο της κότας οι παίκτες πρέπει να κάνουν μια επιλογή της τελευταίας στιγμής μεταξύ κύρους και επιβίωσης.³⁰⁶

Η δομή του παιγνίου υποδεικνύει μια εκβιαστική στρατηγική (coercive strategy) εκμετάλλευσης του κοινού συμφέροντος προς όφελος του ιδιωτικού συμφέροντος.³⁰⁷ Στο παίγνιο της κότας, ο ένας παίκτης δημιουργεί ηθελημένα μια κατάσταση σύγκρουσης προκαλώντας τον δεύτερο παίκτη και απειλώντας να καταστρέψει ένα ήδη κοινό συμφέρον ένα δεν υποχωρήσει ο αντίπαλος στις επιδιώξεις του. Το κοινό συμφέρον στο παίγνιο της κότας είναι κάτι το οποίο χειραγωγείται ως μέσο εξαναγκασμού και όχι ως κάτι το οποίο το επιδιώκουν και οι δύο. Η ουσία στο παίγνιο της κότας είναι η διαμάχη κατά την οποία ο ένας αντίπαλος προσπαθεί να υπερισχύσει έναντι του άλλου.³⁰⁸

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Glenn H. Snyder, "'Prisoners Dilemma' and 'Chicken' Models in International Politics," *International Studies Quarterly* 15, no. 1 (1971): 84.

³⁰⁶ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*, Τομ. Β (Αθήνα: Παπαζήση, 1992), 269.

³⁰⁷ Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977), 107.

³⁰⁸ Glenn H. Snyder, "'Prisoners Dilemma' and 'Chicken' Models in International Politics," *International Studies Quarterly* 15, no. 1 (1971): 84.

4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΓΝΙΩΝ 2x2

Καίριας σημασίας, και στα δύο αυτά παίγνια, είναι η αντίληψη για τις προθέσεις του αντιπάλου, καθώς και οι δύο παίκτες αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της αξιοπιστίας των δηλωμένων προθέσεων τους.³⁰⁹ Ενώ στο δίλημμα των φυλακισμένων η δημιουργία αξιοπιστίας σημαίνει να εμφυσήσει ο κάθε παίκτης στον άλλον εμπιστοσύνη, στο παίγνιο της κότας η αξιοπιστία εμπεριέχει τη δημιουργία φόβου στον αντίπαλο.³¹⁰

Η βασική διαφορά των δύο παιγνίων φαίνεται στο παρακάτω σχήμα.³¹¹ Πιο συγκεκριμένα στο δίλημμα των φυλακισμένων η απόδοση για το αποτέλεσμα DD, κανένας δεν υποχωρεί από τη θέση του, είναι P=2, ενώ στο παίγνιο της κότας είναι P=1 και αυτό γιατί δεν βρίσκονται στη δυσάρεστη θέση να θέλουν να συνεργαστούν και να μην μπορούν λόγω της δομής του παιγνίου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του διλήμματος των φυλακισμένων.

Στο παίγνιο της κότας η ποινή για την κοινή μη συνεργασία, αποτέλεσμα DD, είναι χειρότερη από την ποινή του αποτελέσματος CD ή DC, να υποχωρήσει δηλαδή μόνο ο ένας από τους δύο παίκτες. Οι παίκτες στο παίγνιο της κότας δεν οδηγούνται στο αποτέλεσμα DD από την υποψία ότι ίσως ο αντίπαλος δεν συνεργαστεί αλλά από το φόβο ότι η δική τους υποχώρηση και συνεργασία, στρατηγική C, θα αποτελέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης από τον αντίπαλο.

		Δίλημμα των φυλακισμένων		Παίγνιο της κότας	
		C	D	C	D
C	3, 3	1, 4	3, 3	2, 4	
D	4, 1	2, 2	4, 2	1, 1	
		T>R>P>S		T>R>S>P	

Σχήμα 6. Συμμετρικά Παίγνια Μεικτών Συμφερόντων

Οι αριθμοί στους παραπάνω πίνακες αποδόσεων αντιπροσωπεύουν την σειριακή κατάταξη των προτιμήσεων από τη λιγότερο επιθυμητή έως την περισσότερο επιθυμητή απόδοση, παρόλο που κάποια αποτελέσματα σε πραγματικές συνθήκες αντιπροσωπεύουν απώλειες και έτσι έχουν αρνητική αξία.³¹²

Ένα μοντέλο 2x2 μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τη βασική δομή μιας κρίσης. Το παίγνιο είναι απλά μια διάταξη των προτιμήσεων των δύο παικτών ανάμεσα σε

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977), 43.

³¹² Ibid., 42

τέσσερα πιθανά αποτελέσματα.³¹³ Κάθε διάταξη των προτιμήσεων αφορά στις εκτιμήσεις των παικτών για τις σχετικές στρατιωτικές δυνατότητες, τα συμφέροντα που διακυβεύονται καθώς και η εκτίμηση για την αξία των συμφερόντων τους. Κάθε πίνακας παιγνίου αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο μοτίβο προτιμήσεων, το οποίο περιγράφει ένα μοναδικό πρόβλημα διαπραγμάτευσης, δεν περιγράφει δηλαδή μία συγκεκριμένη λύση ή μια συγκεκριμένη στρατηγική.³¹⁴ Η δομή του παιγνίου δεν είναι πάντα γνωστή ή κατανοητή πλήρως από τους παίκτες και μπορεί να αλλάξει κατά τη διάρκεια μιας κρίσης χωρίς να το καταλάβουν, για παράδειγμα στο παίγνιο της κότας είναι δυνατόν να μειώσει ένας παίκτη την απόδοση S (μονομερής υποχώρηση) του αντιπάλου τόσο ώστε η σειριακή αξία των αποδόσεων S και P (αδιέξοδο) να αντιστραφεί και το παίγνιο να μετατραπεί σε δίλλημα των φυλακισμένων. Αντίστροφα η δομή του παιγνίου μπορεί να παραμείνει σταθερή αλλά να αλλάξει η αντίληψη των παικτών για τη δομή του παιγνίου.³¹⁵

Στην παρούσα εργασία θα γίνουν κάποιες παραδοχές για τα παίγνια τα οποία θα χρησιμοποιήσουμε για να μοντελοποιήσουμε την αντιπαράθεση Ρωσίας – Δύσης. Θα εγκαταλείψουμε την ιδέα της ταυτόχρονης επιλογής των κινήσεων των παικτών, με άλλα λόγια ο χρόνος δεν θα απουσιάζει από τα παίγνια. Έτσι ώστε ο κάθε παίκτης, δεν θα είναι πλέον αναγκασμένος να επιλέξει μία στρατηγική την οποία δεν μπορεί να αλλάξει, αντίθετα, βλέποντας ο κάθε παίκτης τις ενέργειες του αντιπάλου του, θα είναι σε θέση να επλέξει ανάλογα τη στρατηγική του. Επομένως σημαντικό ρόλο παίζει η επικοινωνία. Σύμφωνα με τους Snyder και Diesing ο κύριος στόχος όλων των στρατηγικών είναι ο επηρεασμός του αντιπάλου ώστε να αλλάξει την υποκειμενική εκτίμηση του.³¹⁶

³¹³ Ibid., 83

³¹⁴ Ibid., 86

³¹⁵ Ibid., 83

³¹⁶ Ibid., 87

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

1. 1^ο ΠΑΙΓΝΙΟ – ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ

1.1 ΠΑΙΓΝΙΟ ΤΗΣ ΚΟΤΑΣ

Το πρώτο παίγνιο μεταξύ Ρωσίας και Δύσης στην Ουκρανική κρίση αφορά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία. Προκειμένου να κατανοήσουμε τις στρατηγικές επιλογές Ρωσίας και Δύσης θα μοντελοποιήσουμε την αντιπαράθεση με βάση το παίγνιο της κότας. Το παίγνιο της κότας εκφράζει τις μετωπικές συγκρούσεις δύο ανταγωνιστών και περιγράφει καταστάσεις μετωπικής σύγκρουσης.³¹⁷

Ως σημείο εκκίνησης του παιγνίου θα θεωρήσουμε τις βίαιες συγκρούσεις στο Κίεβο μεταξύ φιλοδυτικών διαδηλωτών και των κυβερνητικών δυνάμεων τον Φεβρουάριο του 2014, οι οποίες οδήγησαν στην κατάληψη κυβερνητικών κτιρίων από τους διαδηλωτές, στη φυγή του Προέδρου Γιανουκovich από τη χώρα και την ανάληψη της εξουσίας από μία φιλοδυτική κυβέρνηση.

Οι στρατηγικές επιλογές που έχουν οι παίκτες στη διάθεσή τους είναι οι εξής:

Ρωσία:	Στρατηγική Υποχώρησης:	Να παραμείνει αδρανής
	Στρατηγική Επιμονής:	Προσάρτηση της Κριμαίας
Δύση:	Στρατηγική Υποχώρησης:	Να παραμείνει αδρανής
	Στρατηγική Επιμονής:	Στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία

ΡΩΣΙΑ \ ΔΥΣΗ	Υποχώρηση C	Επιμονή D
Υποχώρηση C	Η Ουκρανία ως ουδέτερη ζώνη (3, 3)	Η Ουκρανία στη σφαίρα επιρροής της Δύσης (2, 4)
Επιμονή D	Προσάρτηση της Κριμαίας (4, 2)	Κλιμάκωση της κρίσης (1, 1)

Σχήμα 7. 1^ο Παίγνιο – Προσάρτηση της Κριμαίας³¹⁸

³¹⁷ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* (Αθήνα: Παπαζήση, 1997), 63.

³¹⁸ Οι αριθμοί στους παραπάνω πίνακες αποδόσεων αντιπροσωπεύουν την σειριακή κατάταξη των προτιμήσεων από τη λιγότερο επιθυμητή (1) έως την περισσότερο επιθυμητή (4) απόδοση.

Με βάση τις παραπάνω στρατηγικές προκύπτουν τέσσερα αποτελέσματα:

- CC: Και οι δύο αντίπαλοι υποχωρούν από τις κύριες επιδιώξεις τους και παγώνουν την κρίση, με την Ουκρανία να παραμένει ως ουδέτερη ζώνη.
- CD: Η Ρωσία υποχωρεί χωρίς να προβάλλει αντίσταση στην αλλαγή του καθεστώτος. Η Ουκρανία περνάει στη σφαίρα επιρροής της Δύσης και η Ρωσία χάνει την στρατηγικής σημασίας περιοχή της Κριμαίας.
- DC: Η Ρωσία προσαρτά την Κριμαία με την Δύση να υποχωρεί θέλοντας να αποφύγει τη στρατιωτική εμπλοκή.
- DD: Και οι δύο αντίπαλοι μένουν ανυποχώρητοι στις θέσεις τους, κλιμακώνοντας την κρίση και αυξάνοντας το ενδεχόμενο έναρξης ενός πολέμου.

Εάν οι παίκτες παραμείνουν ανυποχώρητοι στις θέσεις τους τότε κινδυνεύουν σημαντικά, ρισκάρουν τη σύγκρουση η οποία μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης και ενδεχομένως σε πόλεμο. Στο παίγνιο της κότας οι παίκτες έχουν δύο κοινά συμφέροντα: να αποφευχθεί το αποτέλεσμα DD (Επιμονή - Επιμονή) και να προσεγγίσουν το αποτέλεσμα CC (Υποχώρηση - Υποχώρηση), καθώς και ένα ιδιωτικό συμφέρον: να επιμείνουν στη στρατηγική τους εις βάρος του αντιπάλου. Είναι δηλαδή, ένα παίγνιο μεικτών συμφερόντων (mix-motive game) καθόσον τα συμφέροντα των δύο παικτών συμπίπτουν μερικώς, αφού και οι δύο αντίπαλοι θέλουν να αποφύγουν την ένοπλη αντιπαράθεση, αλλά έρχονται και σε μερική σύγκρουση αφού το αποτέλεσμα της πρώτης επιλογής του καθενός έρχεται σε ευθεία αντίθεση με αυτή του αντιπάλου. Βέβαια το αποτέλεσμα CC, μπορεί να προκύψει μόνο εάν και οι δύο πλευρές υποχωρήσουν από τις επιδιώξεις του και παγώσουν την κρίση με στόχο η Ουκρανία να μείνει ως ουδέτερη ζώνη (buffer-zone) μεταξύ τους.

Όμως από τη χρονική στιγμή που υπάρχει αλλαγή καθεστώτος, με την απομάκρυνση του Yanukovich από την Προεδρεία και στη συνέχεια με τη φυγή του, στις 22 Φεβρουαρίου 2014, η Ουκρανία αρχίζει σιγά σιγά να διολισθαίνει προς τη Δύση και το ενδεχόμενο να μείνει ως ουδέτερη ζώνη απομακρύνεται. Η Ρωσία θεώρησε υπεύθυνη τη Δύση, η οποία όχι μόνο δεν προσπάθησε να αποκλιμακώσει την ένταση αλλά υποστήριξε τους διαδηλωτές. Βλέποντας τις ενέργειες της Δύσης, υποθέτει ότι θα επιλέξει τη στρατηγική της Επιμονής η οποία θα οδηγήσει σε πρώτη φάση στην υπογραφή της συμφωνίας σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και αργότερα στην είσοδο της Ουκρανίας στο NATO. Με την άνοδο στην εξουσία του Arseny Yatsenyuk η Μόσχα έχει κάθε λόγο να πιστεύει ότι θα επαναφέρει το διάλογο για την είσοδο στο NATO καθώς και ότι θα καταγγείλει την συμφωνία για τον Στόλο της Μαύρης Θάλασσας, με την οποία η Ρωσία θα εξασφάλιζε την παραμονή του στόλου της στην Κριμαία μέχρι το

2042.³¹⁹ Η Ρωσία ενεργεί με βάση την προηγούμενη εμπειρία και τις ενέργειες των αντιπάλων της τα προηγούμενα χρόνια. Η ανατολική διεύρυνση του NATO με αποκορύφωμα την Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι, όπου το NATO επιβεβαίωσε την πρόθεση του για την προσχώρηση της Ουκρανίας και της Γεωργίας στη Συμμαχία σε συνδυασμό με την υποστήριξη από τη Δύση, αρχικά της Πορτοκαλί Επανάστασης το 2004 και δέκα χρόνια αργότερα του Κινήματος της Ευρωπλατείας έχει δημιουργήσει την πεποίθηση στη Ρωσία ότι η Δύση δεν θα υποχωρήσει.

- Επομένως η Ρωσία για να διαφυλάξει τα ζωτικά της συμφέροντα, την χερσόνησο της Κριμαίας και τη ναυτική βάση της Σεβαστούπολης, δεν έχει άλλη επιλογή από το να ακολουθήσει πρώτη τη στρατηγική της Επιμονής και να προσαρτήσει την Κριμαία. Η Ρωσία εκμεταλλεύεται την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί με τη Δύση και την Ουκρανία να είναι απασχολημένες με την αλλαγή του καθεστώτος και προβαίνει σε εκείνες τις ενέργειες που θα οδηγήσουν στην προσάρτηση της Κριμαίας. Πιο συγκεκριμένα στις 26 Φεβρουαρίου μεταφέρει στρατεύματα στα σύνορα με την Ουκρανία και ανακοινώνει τη διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας στρατιωτικής άσκησης. Η ανάπτυξη 30000-40000 Ρώσων στρατιωτών δεν αφήνει καμία αμφιβολία για τις προθέσεις και την ετοιμότητα της Ρωσίας για επέμβαση.³²⁰ Στις 27 και 28 Φεβρουαρίου στρατιωτικές ομάδες χωρίς διακριτικά καταλαμβάνουν κυβερνητικά κτίρια στην πρωτεύουσα της Κριμαίας, την Συμφερούπολη. Τέλος με βάση τη διαμορφωθείσα κατάσταση η Κρατική Δουμά εγκρίνει τη χρήση βίας στην Ουκρανία για την προστασία των Ρωσικών συμφερόντων την 1^η Μαρτίου 2014. Κατά την άποψη του Putin: «*Η Ρωσία βρέθηκε σε μία θέση από την οποία δεν μπορούσε να υποχωρήσει*».³²¹ Η παρουσία στην Κριμαία των δυνάμεων ασφαλείας χωρίς διακριτικά ήταν ένα μέσο άσκησης ψυχολογικού πολέμου και επίδειξης δύναμης, με ετοιμότητα χρήσης βίας. Η Μόσχα υποστήριξε ότι οι «μικροί πράσινοι άνθρωποι» δεν είχαν σχέση με τη Ρωσία και ήταν απλά τοπικές δυνάμεις ασφαλείας.³²² Παράλληλα το Κοινοβούλιο της Κριμαίας αποφασίζει την ένωση με τη Ρωσία μέσω της διεξαγωγής δημοψηφίσματος στις 16 Μαρτίου.

- Η απάντηση της Δύσης στις κινήσεις αυτές της Ρωσίας περιορίστηκε στην απλή επιβολή οικονομικών κυρώσεων σε ιδιότητες, καθώς και στην αποστολή έξι μαχητικών αεροσκαφών F-15 στις χώρες της Βαλτικής, με την Ρωσία να απαντάει με τη συγκέντρωση στρατευμάτων και τη διεξαγωγή ασκήσεως 450 χλμ. από τα σύνορα της Ουκρανίας. Φαίνεται από τις ενέργειες της Δύσης ότι δεν έχει πρόθεση να κλιμακώσει περαιτέρω την κρίση. Στις 16 Μαρτίου λαμβάνει χώρα το δημοψήφισμα και στις 17 Μαρτίου ο Putin αναγνωρίζει τη Δημοκρατία της Κριμαίας ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. Η απάντηση της Δύσης

³¹⁹ Andrei P. Tsygankov, "The Sources of Russia's Fear of NATO," *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 106.

³²⁰ Heidi Reisinger and Aleksandr Golts, "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defense," *NATO Defense College*, November 1, 2014, 3.

³²¹ Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation," Official Site of the President of Russia, March 18, 2014.

³²² Ibid., 4

περιορίζεται στην εξαγγελία νέων οικονομικών κυρώσεων, εναντίον της Ρωσίας και στις δηλώσεις του Biden περί δέσμευσης του NATO στη συλλογική άμυνα. Οι δηλώσεις αυτές του Αντιπροέδρου των ΗΠΑ δεν λήφθηκαν υπόψη από τη Ρωσία καθώς η Ουκρανία δεν αποτελούσε μέλος της Συμμαχίας, όπως επίσης δεν υπήρξε απτή απόδειξη συμμετοχής των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Κριμαία.³²³ Μόνο ένα μήνα αργότερα ο Putin, σε συνέντευξη του δήλωσε ότι: «Φυσικά, άνδρες των ενόπλων δυνάμεων της Ρωσίας παρείχαν υποστήριξη στις δυνάμεις αυτοάμυνας της Κριμαίας. Ενήργησαν με ένα πολιτικό αλλά αποφασιστικό και επαγγελματικό τρόπο».³²⁴

Η Ρωσία φέρνει τη Δύση προ τετελεσμένου γεγονότος, ρισκάρει στο ότι η Δύση δεν θα ακολουθήσει και αυτή τη στρατηγική της Επιμονής γιατί αυτό θα σήμαινε την στρατιωτική εμπλοκή της στην Ουκρανία το οποίο και θα οδηγούσε στο αποτέλεσμα DD (1 , 1), σε ενδεχόμενη δηλαδή ένοπλη αντιπαράθεση μεταξύ τους. Επομένως η καλύτερη επιλογή της Δύσης σε αυτό το παίγνιο της κότας είναι να επιλέξει τη συνεργασία, τη στρατηγική της Υποχώρησης, και να υποχωρήσει από την κύρια επιδίωξη της. Το υψηλό ρίσκο ενός γενικευμένου πολέμου προκαλεί στους παίκτες μια τάση για συμβιβασμό και στην προκειμένη περίπτωση η Δύση είναι αυτή που συμβιβάζεται. Η Ρωσία με τις κινήσεις της δημιουργεί μια κατάσταση σύγκρουσης, από την οποία δεν είναι διαθεμένη να υποχωρήσει, εξαναγκάζοντας τη Δύση να υποχωρήσει με το τελικό αποτέλεσμα του παίγνιου να είναι η προσάρτηση της Κριμαίας, αποτέλεσμα DC (4 , 2).

1.2 ΠΑΙΓΝΙΟ ΤΗΣ ΜΠΛΟΦΑΣ

Τη συμπεριφορά της Ρωσίας και τη Δύσης μπορούμε να την κατανοήσουμε και μέσω ενός άλλου παιγνίου, του παιγνίου της μπλόφας. Οι Snyder και Diesing ορίζουν ένα παίγνιο ως παίγνιο της μπλόφας (called bluff) όταν ο ένας παίκτης θεωρεί ότι παίζει το παίγνιο του διλήμματος των φυλακισμένων και ο δεύτερος παίκτης θεωρεί ότι το παίγνιο μεταξύ τους είναι το παίγνιο της κότας. Επομένως ο πρώτος παίκτης μπορεί να επιλέξει τη στρατηγική της επιμονής γνωρίζοντας ότι ο δεύτερος παίκτης, ο οποίος παίζει το παίγνιο της κότας, τελικά θα πρέπει να επιλέξει τη στρατηγική της υποχώρησης. Το παίγνιο αυτό ονομάζεται παίγνιο της μπλόφας γιατί από την οπτική γωνία του πρώτου παίκτη, εάν ο δεύτερος παίκτης απειλήσει να επιλέξει και αυτός τη στρατηγική της επιμονής, γνωρίζει ότι μπλοφάρει και παραμένει με την αρχική του επιλογή, αυτή της επιμονής. Βέβαια αυτό πρέπει να γίνει με προσοχή καθώς υπάρχει το ενδεχόμενο ο δεύτερος παίκτης, αυτός που θεωρείται ότι μπλοφάρει, να μην υποχωρήσει από τις επιδιώξεις του και να καταλήξουν στο αποτέλεσμα της μεταξύ τους σύγκρουσης.³²⁵

³²³ Για το χρονικό της κρίσης βλέπε Κεφ Ι, σελ 10.

³²⁴ Vladimir Putin, "Direct Line with Vladimir Putin," President Of Russia, April 17, 2014.

³²⁵ Glenn H. Snyder and Paul Diesing, *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977), 46.

Η Ρωσία από την αρχή έχει δηλώσει τις προθέσεις και δεν φαίνεται διατεθειμένη να υποχωρήσει, δείχνοντας έτσι ότι το υψηλό ρίσκο ενός πολέμου ή ακόμη και ο ίδιος ο πόλεμος να αποτελούν προτιμότερη επιλογή από την συνθηκολόγηση. Έτσι το παίγνιο μεταξύ Ρωσίας – Δύσης είναι ένα παίγνιο μπλόφας. Για τη Ρωσία είναι το παίγνιο του διλήμματος των φυλακισμένων επομένως η λογική και η δομή του παιγνίου υπαγορεύουν τη στρατηγική της επιμονής, ενώ για τη Δύση είναι το παίγνιο τη κότας και για αυτό το λόγο επιλέγει να ακολουθήσει τη στρατηγική της υποχώρησης.

2. 2^ο ΠΑΙΓΝΙΟ – ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Το πρώτο παίγνιο μεταξύ Ρωσίας – Δύσης έληξε με νίκη της Ρωσίας η οποία κατάφερε να προσαρτήσει την Κριμαία αποτρέποντας τη Δύση να ενεργήσει αποφασιστικά. Παρόλα αυτά, μόλις τρεις μέρες μετά την επίσημη προσάρτηση της Κριμαίας, στις 21 Μαρτίου 2014 η Ουκρανία υπογράφει τη Συμφωνία Σύνδεσης με τη την ΕΕ. Στις 22 Μαρτίου ξεσπούν διαδηλώσεις στις μεγαλύτερες πόλεις της ανατολικής Ουκρανίας με κύριο αίτημα των διαδηλωτών την ένωση με τη Ρωσία. Είχαν ακολουθήσει οι δηλώσεις του Υπουργού Εξωτερικών της Ρωσίας Λαβρον, ο οποίος σε συνέντευξη του δήλωσε ότι η κατάσταση θα ομαλοποιηθεί μόνο όταν η Ουκρανία γίνει ομόσπονδο κράτος.³²⁶

Και αυτό το παίγνιο θα το μοντελοποιήσουμε με βάση το παίγνιο της κότας. Ως σημείο εκκίνησης του παιγνίου θα θεωρήσουμε τον Απρίλιο 2014 όπου ξεσπούν ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ του Ουκρανικού στρατού και των φιλορώσων αυτονομιστών.

Οι στρατηγικές επιλογές που έχουν οι παίκτες στη διάθεσή τους είναι οι εξής:

Ρωσία:	Στρατηγική Υποχώρησης: Στρατηγική Επιμονής:	Να επιλέξει την αποσταθεροποίηση Στρατιωτική Επέμβαση
Δύση:	Στρατηγική Υποχώρησης: Στρατηγική Επιμονής:	Να επιβάλει οικονομικές κυρώσεις Στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία

³²⁶ Sputnik, "Federal State Is Only Solution for Ukraine – Lavrov," Sputnik International, March 20, 2014.

ΡΩΣΙΑ \ ΔΥΣΗ	Υποχώρηση C	Επιμονή D
Υποχώρηση C	Αδιέξοδο (3, 3)	Σταθεροποίηση της κατάστασης (2, 4)
Επιμονή D	Προσάρτηση/Ανεξαρτητοποίηση Ανατολικής Ουκρανίας (4, 2)	Κλιμάκωση της κρίσης Πόλεμος (1, 1)

Σχήμα 8. 2^ο Παίγνιο – Ανατολική Ουκρανία

Με βάση τις παραπάνω στρατηγικές προκύπτουν τέσσερα αποτελέσματα:

- CC: Και οι δύο αντίπαλοι υποχωρούν από τις κύριες επιδιώξεις και καταλήγουν σε ένα αδιέξοδο.
- CD: Η Δύση παρέχει στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία αποκαθιστώντας την Ανατολική Ουκρανία.
- DC: Η Ρωσία εισβάλλει στην ανατολική Ουκρανία με την Δύση να υποχωρεί θέλοντας να αποφύγει τη στρατιωτική εμπλοκή.
- DD: Και οι δύο αντίπαλοι μένουν ανυποχώρητοι στις θέσεις τους, παρεμβαίνοντας στρατιωτικά.

Όπως, στο 1^ο παίγνιο και οι δύο παίκτες επιθυμούν να αποφύγουν το αποτέλεσμα DD που θα τους οδηγήσει στο πόλεμο μεταξύ τους. Πλέον μετά την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης με την ΕΕ κύρια επιδίωξη της Ρωσίας είναι η ενίσχυση των φιλορώσων αυτονομιστών με απώτερο σκοπό την αποσταθεροποίηση της Ουκρανίας. Παρόλα αυτά, η Ρωσία, δεν θα διστάσει να επιλέξει τη στρατηγική D εάν αντιληφθεί ότι απειλούνται τα συμφέροντα της.

- Τον Απρίλιο ξεσπούν ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στους αυτονομιστές και τον Ουκρανικό στρατό. Οι αυτονομιστές στην ανατολική Ουκρανία είχαν την υποστήριξη της Μόσχας. Στην πρώτη φάση των επιχειρήσεων οι ρωσικές ειδικές δυνάμεις είχαν συμβουλευτικό και εκπαιδευτικό ρόλο και στη συνέχεια η Μόσχα έστειλε μυστικά στρατεύματα προκειμένου να

υποστηρίζουν στρατιωτικά τους αυτονομιστές.³²⁷ Έτσι στις 6 Απριλίου ρωσικές ειδικές δυνάμεις μαζί με τους αυτονομιστές καταλαμβάνουν κυβερνητικά κτίρια,³²⁸ αλλά μόνο στις περιοχές του Λουχάνσκ και του Ντονέτσκ οι φιλωρόσοι αυτονομιστές καταφέρνουν να διατηρήσουν τη δύναμη τους και στις 7 Απριλίου κηρύσσουν την ανεξαρτησία τους. Παράλληλα η Ρωσία διατηρούσε δύναμη 40000 στρατιωτών στα σύνορα με την Ουκρανία, δείχνοντας έτσι την ετοιμότητα της να επέμβει.³²⁹ Την δυνατότητα αντίδρασης της Ρωσίας σε περίπτωση που πληγούν τα συμφέροντα της, κατά το πρότυπο της επέμβασης στη Νότια Οσετία, εξέφρασε ο Λαντον σε συνέντευξή του.

Η Ρωσία στο πρώτο παίγνιο, ακολουθώντας τη στρατηγική της επιμονής, προσαρτά την στρατηγικής σημασίας περιοχή της Κριμαίας χωρίς το κόστος ενός πολέμου. Το ίδιο επιθυμεί και στην περίπτωση της ανατολικής Ουκρανίας. Σε αυτό το παίγνιο σκοπός της Ρωσίας είναι η δημιουργία ερείσματος στο ρωσόφωνο πληθυσμό των ανατολικών περιοχών ώστε να ασκήσει πίεση στην κυβέρνηση του Κιέβου αναφορικά με την φιλοδυτική της πολιτική,³³⁰ όπως επίσης και η οικονομική εξασθένηση του Κιέβου με έναν πόλεμο φθοράς. Σύμφωνα με την άποψη του Freedman, με τη Συμφωνία Μινσκ II αποσαφηνίστηκε ο σκοπός της της Ρωσίας ο οποίος δεν ήταν άλλος από: «να πληρώσει το Κίεβο τον λογαριασμό για την κοινωνική και οικονομική επιβίωση των περιοχών αυτών, επιτρέποντας τους να ενσωματωθούν πίσω στην Ουκρανία με ένα ειδικό καθεστώς αυτονομίας με δυνατότητα αρνησικυρίας για ιδιότητα μέλους της Ουκρανίας στο NATO και την ΕΕ».³³¹

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Ρωσία στην ανατολική Ουκρανία ακολουθεί την στρατηγική της Αθήνας στον Πελοποννησιακό πόλεμο, η οποία αποσκοπούσε στη βαθμιαία αποδυνάμωση της ισχύος του αντιπάλου (στρατηγική της βαθμιαίας εξουθένωσης), το οποίο θα επιτυγχανόταν με ρήξεις και κρούσεις χαμηλής έντασης και αποφυγή μιας μεγάλης και αποφασιστικής μάχης.

- Η Δύση με τη σειρά της, όπως φάνηκε και στο προηγούμενο παίγνιο δεν επιθυμεί την στρατιωτική εμπλοκή στην Ουκρανία. Σε συνέντευξη τύπου στις 17 Απριλίου, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ ξεκαθάρισε ότι η στρατιωτική επέμβαση στην Ουκρανία δεν υπάρχει ως διαθέσιμη επιλογή. Οι αντιδράσεις της Δύσης και σε αυτό το παίγνιο περιορίζονται σε επίπεδο δηλώσεων με τις οποίες καταδικάζουν τις ενέργειες της Ρωσίας αλλά και σε επιπλέον κυρώσεις. Οι κυρώσεις τις Δύσης αφορούσαν διάφορα διπλωματικά και περιοριστικά μέτρα αλλά και επιπλέον οικονομικές κυρώσεις. Με αποκορύφωμα την αναστολή της συμμετοχής της Ρωσίας στο G-8, ακυρώνοντας την προγραμματισμένη, για τον Ιούνιο του 2014 Σύνοδο Κορυφής στο

³²⁷ Η Ρωσία επίσημα αρνήθηκε τη συμμετοχή ρώσων στρατιωτών στις μάχες στην Ανατολική Ουκρανία. Heidi Reisinger and Aleksandr Golts, "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence," *NATO Defense College*, November 1, 2014, 5-6.

³²⁸ Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Crisis Management," *Survival* 56, no. 3 (2014): 22.

³²⁹ Adrian Croft, "NATO Satellite Photos Show Russian Military Buildup near Ukraine," Reuters, April 10, 2014.

³³⁰ Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Exhaustion," *Survival* 57, no. 5 (2015): 86.

³³¹ *Ibid.*, 95

Σότσι της Ρωσίας,³³² καθώς και την ακύρωση της παράδοσης από τη Γαλλία των πλοίων κλάσης Mistral τον Σεπτέμβριο του 2014.³³³

Στο παίγνιο της ανατολικής Ουκρανίας και οι δύο αντίπαλοι επιλέγουν τη στρατηγική της συνεργασίας και καταλήγουν σε ένα αδιέξοδο, στο αποτέλεσμα CC (3 , 3). Η Ρωσία κερδίζει και σε αυτό το παίγνιο, αφού έχει αποφύγει τον πόλεμο και ταυτόχρονα είναι αυτή που επωφελείται από το αδιέξοδο στην ανατολική Ουκρανία. Σε συνέντευξη του ο Putin τον Ιούνιο του 2015, παραδέχθηκε τη χρήση βίας εξηγώντας παράλληλα το σκοπό των ενεργειών της Ρωσίας: *«Όλες μας οι ενέργειες, ακόμα και αυτές που περιείχαν χρήση βίας, δεν είχαν σκοπό να αποσπάσουν αυτή την περιοχή από την Ουκρανία, αλλά να δώσουν στους κατοίκους μία ευκαιρία να εκφράσουν την επιθυμία για το πως θέλουν να ζήσουν»*.³³⁴ Η Ρωσία έχει επιλέξει την στρατηγική της υποχώρησης, αλλά ταυτόχρονα απειλεί την Δύση με κλιμάκωση της κρίσης. Οι απειλές της Ρωσίας λειτουργούν αποτρεπτικά επομένως η Δύση δεν έχει άλλη επιλογή από το να επιλέξει και αυτή τη στρατηγική της υποχώρησης απαντώντας στις ενέργειες της Ρωσίας με οικονομικές κυρώσεις.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Και στα δύο παίγνια η αντίδραση της Δύσης περιορίστηκε σε οικονομικές κυρώσεις. Οι οικονομικές και άλλες κυρώσεις που επέβαλε η Δύση δεν λειτούργησαν αποτρεπτικά, με τη Ρωσία να μένει ανυποχώρητη και να επιβάλλει και αυτή κυρώσεις σε υψηλόβαθμους αξιωματούχους των ΗΠΑ, της ΕΕ και του Καναδά τον Μάρτιο του 2014.³³⁵

Απαντώντας σε σχετική ερώτηση κατά τη διάρκεια συνέντευξης, στη Σερβία τον Οκτώβριο του 2014, ο Putin δήλωσε ότι: *«Είναι ολοφάνερο ότι δεν μπορούν να πετύχουν να απομονώσουν τη χώρα μας, αλλά η οικονομία της Ευρώπης και η παγκόσμια οικονομία μπορεί να πληγούν»*.³³⁶ Μερικές μέρες αργότερα, ο Putin σε ομιλία του στη λέσχη Valdai³³⁷ αναφερόμενος στις οικονομικές κυρώσεις της Δύσης δήλωσε ότι: *«Η Ρωσία [...] δεν πρόκειται να ικετέψει στην πόρτα κανενός. Η Ρωσία είναι μία αυτόκλητης οικονομία. [...] Οι εξωτερικές πιέσεις, όπως και στο παρελθόν, θα ενδυναμώσουν την κοινωνία μας»*.³³⁸ Από τις παραπάνω δηλώσεις του Putin είναι ξεκάθαρο ότι έχει κάνει την επιλογή του, αναφορικά με την πολιτική που θα ακολουθήσει στην

³³² "EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis," Newsroom - European Commission, March 21, 2019.

³³³ Ariane Chemin, "France-Russia Warship Deal in Choppy Waters amid Sanctions against Putin," The Guardian, October 10, 2014.

³³⁴ "Vladimir Putin, Interview to the Italian Newspaper «Il Corriere Della Sera»," Corriere Della Sera, June 07, 2015.

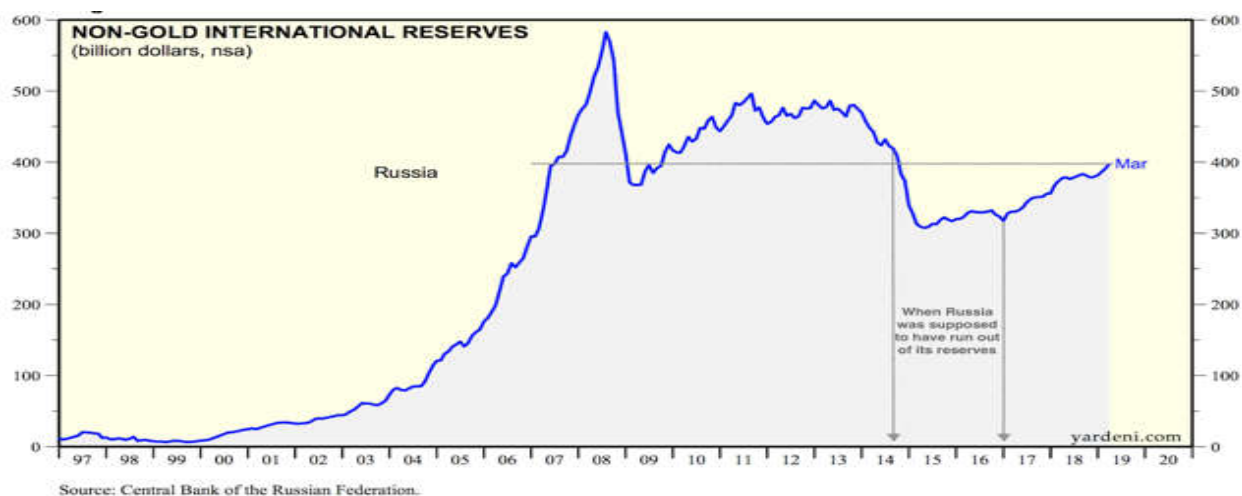
³³⁵ Viljar Veebel and Raul Markus, "Will Sanctions Against Russia Be Successful: Will Russia Fall Before Ukraine?" *Journal of Security and Sustainability Issues* 5, no. 4 (2016): 466.

³³⁶ "Interview To Politika Newspaper," President Of Russia, October 15, 2014.

³³⁷ Το Valdai International Discussion Club αποτελεί μία δεξαμενή σκέψης (think tank) με έδρα τη Μόσχα το οποίο ιδρύθηκε το 2004.

³³⁸ "Meeting Of the Valdai International Discussion Club," President Of Russia, October 24, 2014.

Ουκρανία και δεν επηρεάζεται από τις οικονομικές κυρώσεις της Δύσης. Όμως που βασίστηκε ο Putin και αποφάσισε να ρισκάρει και να αγηγήσει τις οικονομικές κυρώσεις της Δύσης;

Εικόνα 8. Διεθνή Συναλλαγματικά Απόθεματα της Ρωσικής Ομοσπονδίας
Πηγή: <https://seekingalpha.com/article/4253899-russian-foreign-exchange-reserves-external-debt>

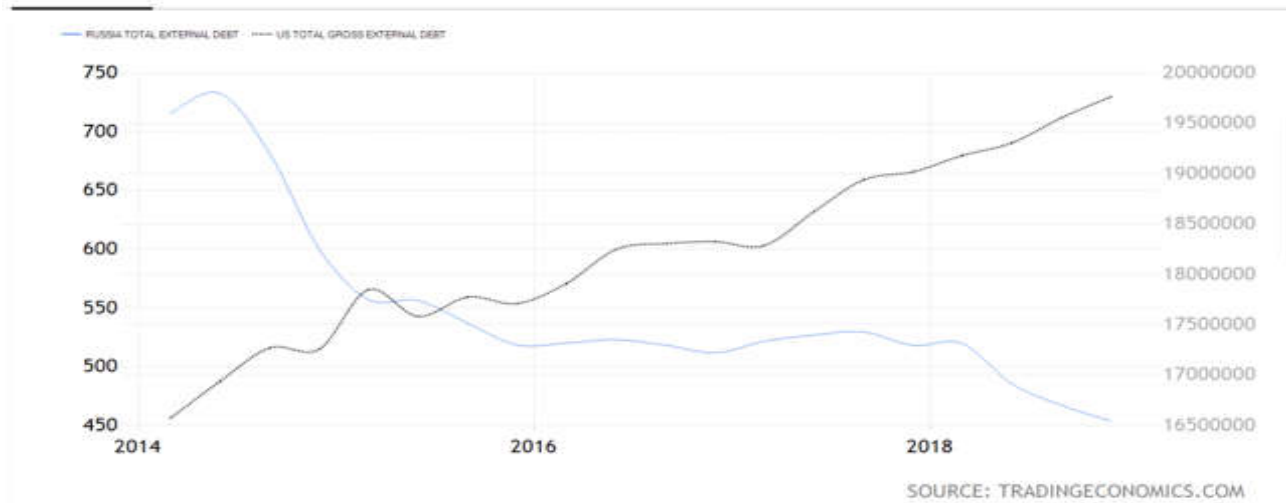
Όταν ο Putin έλαβε την απόφαση να προσαρτήσει την Κριμαία, το Φεβρουάριο του 2014 το επίπεδο των αποθεματικών της Κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας ήταν 498.9 δισεκατομμύρια δολάρια.³³⁹ Όπως φαίνεται ξεκάθαρα και στην Εικόνα 6, οι οικονομικές κυρώσεις της Δύσης εναντίον της Ρωσίας δεν ήταν αρκετές ώστε να εξαντληθούν τα αποθεματικά της Κεντρικής Τράπεζας.³⁴⁰

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Veebel και Markus, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο του 2014 ο αντίκτυπος των οικονομικών κυρώσεων για τη ρωσική οικονομία ήταν περιορισμένος λόγω των υψηλών τιμών του πετρελαίου. Από τον Οκτώβριο του 2014 μέχρι και του τέλος του έτους η ρωσική οικονομία κλυδωνίστηκε λόγω του συνδυασμού των διεθνών οικονομικών κυρώσεων και της διεθνούς πίεσης καθώς και της μείωσης της τιμής του πετρελαίου. Παρόλα αυτά η οικονομική ύφεση που αντιμετώπισε η Ρωσία δεν μπορεί να συγκριθεί με την ύφεση λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Έτσι παρά τη δραματική μείωση της τιμής του πετρελαίου και των σημαντικών μακροοικονομικών αναταράξεων της ρωσικής οικονομίας, οι συνέπειές για τη Ρωσία ήταν σχετικά ήπιες και εμφανίστηκαν μερικώς μετά από ένα χρόνο από την επιβολή των οικονομικών κυρώσεων.³⁴¹

³³⁹ "International Reserves of the Russian Federation (End of Period)," Bank of Russia.

³⁴⁰ Constantin Gurdgiev, "Russian Foreign Exchange Reserves And External Debt," Seeking Alpha, April 11, 2019.

³⁴¹ Viljar Veebel and Raul Markus, "Will Sanctions Against Russia Be Successful: Will Russia Fall Before Ukraine?" *Journal of Security and Sustainability Issues* 5, no. 4 (2016): 471.

Εικόνα 9. Σύγκριση Εξωτερικού Χρέους Ρωσικής Ομοσπονδίας - ΗΠΑ
 Πηγή: <https://seekingalpha.com/article/4253899-russian-foreign-exchange-reserves-external-debt>

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι από τις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλλαν οι ΗΠΑ και η ΕΕ επηρεάστηκαν πολλές ευρωπαϊκές οικονομίες, 25 από τα 28³⁴² κράτη μέλη της Ένωσης είδαν τις εξαγωγές τους προς τη Ρωσία να μειώνονται. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat) το 2015 οι εξαγωγές της ΕΕ προς τη Ρωσική Ομοσπονδία μειώθηκαν κατά 40%, από 119.4 σε 73.8 δισεκατομμύρια δολάρια.³⁴³ Τέλος, παρά τις επιβληθείσες οικονομικές κυρώσεις το εξωτερικό χρέος της Ρωσίας σε σχέση με αυτό των ΗΠΑ μειώθηκε όπως φαίνεται στην Εικόνα 7.³⁴⁴

Ο Putin προτού λάβει την απόφαση του, υπολογίζει το κόστος και το όφελος των επιλογών του ρωτώντας τους συμβούλους του εάν η Ρωσία μπορεί να αντέξει τις οικονομικές συνέπειες που θα ακολουθούσαν μετά την προσάρτηση της Κριμαίας.³⁴⁵ Μετά τις διαβεβαιώσεις που πήρε ότι η Ρωσία θα μπορούσε να αντέξει τις πιθανές οικονομικές κυρώσεις λόγω της ασφάλειας του υψηλού αποθεματικού της Ρωσικής Κεντρικής Τράπεζας αποφάσισε να προσαρτήσει την Κριμαία³⁴⁶ και στην συνέχεια να αποσταθεροποιήσει την Ουκρανία υποστηρίζοντας του αυτονομιστές στις ανατολικές επαρχίες. Ο Putin ρισκάρει και είναι διατεθειμένος να επωμιστεί η ρωσική οικονομία κάποιο κόστος προκειμένου να πετύχει τους στόχους του.

³⁴² Από τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο θα αποχωρήσει από την ΕΕ βάσει του δημοψηφίσματος του Ιουνίου του 2016.

³⁴³ Konstantin A. Kholodilin and Aleksei Netšunajev, "Crimea and Punishment: The Impact of Sanctions on Russian Economy and Economies of the Euro Area," *Baltic Journal of Economics* 19, no. 1 (2018): 39-40.

³⁴⁴ Constantin Gurdgiev, "Russian Foreign Exchange Reserves And External Debt," Seeking Alpha, April 11, 2019.

³⁴⁵ Evgenia Pismennaya, Ilya Arkhipov, and Brad Cook, "Putin's Secret Gasmble on Reserves Backfires Into Currency Crisis," Bloomberg.com, December 17, 2014.

³⁴⁶ Ibid.

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΓΝΙΩΝ

• Καίριας σημασίας, όπως αναφέραμε προηγουμένως, αποτελεί η αντίληψη για τις προθέσεις του αντίπαλου παίκτη. Σύμφωνα με τον Schelling, το ουσιώδες στοιχείο σε ένα παίγνιο στρατηγικής είναι αυτό που ονομάζει «σπειροειδής κίνηση αμοιβαίων προσδοκιών» (spiral of reciprocal expectations) δηλαδή ότι σε κάθε περίπτωση: «η καλύτερη επιλογή για κάθε παίκτη εξαρτάται από αυτό που αναμένει να κάνει ο άλλος παίκτης, γνωρίζοντας ότι και ο άλλος παίκτης το γνωρίζει αυτό, έτσι ώστε ο καθένας να γνωρίζει ότι θα πρέπει να προβλέψει τι θα προβλέψει ο δεύτερος παίκτης ότι θα προβλέψει ο πρώτος για το τι θα προβλέψει ο δεύτερος [...]».³⁴⁷ Η μέχρι τώρα αντιπαράθεση NATO – Ρωσίας έδειξε στο Κρεμλίνο ότι η ισχύς (power), είτε εφαρμοζόμενη άμεσα, όπως στην περίπτωση της Γεωργίας, είτε χρησιμοποιούμενη απλά ως επίδειξη, μέσω των εναέριων περιπολιών των δυτικών της συνόρων, παίζει μεγάλη σημασία στην αποτροπή της Συμμαχίας από την περαιτέρω διεύρυνση.³⁴⁸ Πλέον το Κρεμλίνο θεωρεί δεδομένο ότι προκειμένου να σταματήσει το NATO από την καταπάτηση της σφαίρας επιρροής της Ρωσίας θα πρέπει να δηλώσει ξεκάθαρα τις κόκκινες γραμμές του και να δράσει αποφασιστικά ώστε να υπερασπιστεί τα ρωσικά συμφέροντα, όπως έκανε στην περίπτωση της Γεωργίας.³⁴⁹ Ήδη με τις προηγούμενες ενέργειες της, η Μόσχα κατέστησε σαφές ότι είναι διαθετική να ρισκάρει, εάν αυτό απαιτηθεί, προκειμένου να προστατέψει τα γεωπολιτικά συμφέροντα.

Επίσης στην διαμόρφωση της αντίληψης, από τη Ρωσία, ότι οι ΗΠΑ και κατ' επέκταση η Δύση θα διστάσουν να αντιδράσουν αποφασιστικά στην προσάρτηση της Κριμαίας συνέβαλε και η μη υλοποίηση από τον Obama της απειλής του αναφορικά με τη χρήση χημικών όπλων στη Συρία. Σε ομιλία του στις 20 Αυγούστου 2012 ο Obama ανέφερε: «Έχουμε εκφράσει ξεκάθαρα [...] ότι θα υπάρξουν τεράστιες συνέπειες εάν δούμε [...] τη χρήση χημικών όπλων».³⁵⁰ Ένα χρόνο αργότερα, στις 21 Αυγούστου 2013, το καθεστώς του Προέδρου της Συρίας Bashar al-Assad κατηγορήθηκε για χρήση χημικών όπλων. Ο Obama τότε δήλωσε ότι: «Τώρα, μετά από προσεκτική αξιολόγηση, αποφάσισα ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει να αναλάβουν στρατιωτική δράση εναντίον στόχων του Συριακού καθεστώτος».³⁵¹ Όμως, τελικά άλλαξε γνώμη και ζήτησε την εξουσιοδότηση του Κογκρέσου για τη χρήση βίας εναντίον της Συρίας, παρόλο που, ως Πρόεδρος, είχε την εξουσία να προβεί στην παραπάνω κίνηση χωρίς την προηγούμενη εξουσιοδότηση του Κογκρέσου.³⁵² Με το πισωγύρισμα αυτό ο Obama έχασε την αξιοπιστία του, από την στιγμή που τράβηξε μια κόκκινη γραμμή έπρεπε να δράσει. Άθελα του έστειλε ένα

³⁴⁷ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1980), 87.

³⁴⁸ Andrei P. Tsygankov, "The Sources of Russias Fear of NATO," *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 109.

³⁴⁹ Ibid.

³⁵⁰ Barack Obama, "Remarks by the President to the White House Press Corps," National Archives and Records Administration, August 20, 2012.

³⁵¹ "Read And Listen: President Obama Turns To Congress On Syria," NPR, August 31, 2013.

³⁵² Ibid.

μήνυμα στον Putin ότι, οι ΗΠΑ υπό την ηγεσία του δεν θα αντιδρούν πάντα αποφασιστικά και αποτρεπτικά.

Συνοψίζοντας βλέπουμε ότι, η Ρωσία εξαρχής γνωστοποιεί τις προθέσεις της στη Δύση και δείχνει με αυτό τον τρόπο μέχρι που είναι διατεθειμένη να φτάσει προκειμένου να προστατέψει τα συμφέροντα της. Παράλληλα η Ρωσία αναμένει ότι η Δύση δεν θα αναλάβει αποφασιστική δράση για να την αντιμετωπίσει. Ενώ η Δύση δεν έχει αντιληφθεί έγκαιρα τις προθέσεις της Ρωσίας.

- Η Ρωσία έχει αυτό που ο Schelling ορίζει ως «ικανότητα διαπραγμάτευσης» (bargaining power) την ικανότητα, δηλαδή, να δεσμεύσει κάποιος τον εαυτό του.³⁵³ Σύμφωνα με τον Schelling, υπάρχουν κάποιες τακτικές οι οποίες είναι ιδιαίτερα κατάλληλες στην λογική των απροσδιόριστων καταστάσεων μιας διαπραγμάτευσης. Η ουσία αυτών των τακτικών είναι η ως ένα βαθμό εθελοντική αλλά μη αναστρέψιμη θυσία της ελευθερίας επιλογής. Οι τακτικές αυτές βασίζονται στο παράδοξο ότι η ικανότητα να περιορίσεις έναν αντίπαλο εξαρτάται, σε κάποιο βαθμό, από την ικανότητα να δεσμεύσεις τον εαυτό σου, έτσι ώστε σε καταστάσεις διαπραγμάτευσης η αδυναμία να μπορεί να θεωρηθεί δύναμη, η ελευθερία επιλογών να γίνει ελευθερία για συνθηκολόγηση και το «κάψιμο της γέφυρας» πίσω σου μπορεί να επαρκεί για να καταστρέψεις έναν αντίπαλο.³⁵⁴

Τη χρονική στιγμή κατά την οποία ομάδες στρατιωτικών κάνουν την εμφάνιση τους στη χερσόνησο της Κριμαίας και καταλαμβάνουν κυβερνητικά κτίρια είναι η στιγμή κατά την οποία η Ρωσία δεσμεύεται για περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης σε περίπτωση που η Δύση δεν υποχωρήσει. Η δέσμευση (commitment) είναι η κίνηση η οποία μετατρέπει μια απροσδιόριστη κατάσταση διαπραγμάτευσης σε ένα παίγνιο δύο κινήσεων. Ένας παίκτης αναλαμβάνει μια δέσμευση και ο άλλος παίκτης παίρνει την τελική απόφαση και έτσι το παίγνιο έχει προσδιοριστεί.³⁵⁵ Όμως παρόλο που η κατάσταση έχει προσδιοριστεί ως ένα παίγνιο, αυτό είναι ένα παίγνιο στρατηγικής (a game of strategy). Ενώ ο νικητής είναι αυτός που πετυχαίνει πρώτος της δέσμευση, το παίγνιο δεν είναι αγώνας δρόμου όπου κερδίζει ο γρηγορότερος αλλά το αποτέλεσμα εξαρτάται από τον δεύτερο παίκτη πάνω στον οποίο ο πρώτος παίκτης δεν έχει κανέναν έλεγχο. Η δέσμευση είναι μια στρατηγική κίνηση (strategic move), μια κίνηση η οποία υποχρεώνει τον άλλο παίκτη, τον αντίπαλο, να επιλέξει κάτι που ευνοεί αυτόν που δεσμεύεται. Με άλλα λόγια περιορίζει τις επιλογές του δεύτερου παίκτη επηρεάζοντας τις προσδοκίες του.³⁵⁶

Επίσης η Ρωσία, με την εξουσιοδότηση που έλαβε ο Putin από την Κρατική Δούμα καθώς επίσης με την κινητοποίηση των ενόπλων δυνάμενων της στα σύνορα με τη Ουκρανία απειλεί, τους αντιπάλους της με χρήση βίας. Η απειλή χρήσης βίας από τη μεριά της Ρωσίας λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας για περαιτέρω επέμβαση στην Ουκρανία. Όταν κάποιος απειλεί να πολεμήσει σε περίπτωση που δεχθεί επίθεση, η απειλή (threat) δεν είναι τίποτα

³⁵³ Ibid., 22

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1980), 121.

³⁵⁶ Ibid.

περισσότερο από μία γνωστοποίηση των προθέσεων κάποιου, σχεδιασμένη να υποδείξει στην αντίπαλη πλευρά τις αυτόματες συνέπειες των πράξεων της. Αν η απειλή πετύχει την αποτροπή τότε ευνοεί και τα δύο μέρη.³⁵⁷ Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της απειλής είναι ότι κάποιος διαβεβαιώνει ότι θα κάνει κάτι που ενδεχομένως θα προτιμούσε να μην το κάνει, αλλά το ενδεχόμενο αυτό εξαρτάται από τη συμπεριφορά του δευτέρου μέρους.

Οι τακτικές της δέσμευσης και της απειλής αποτελούν μια παράδοση επιλογών (surrender of choice), μία απάρνηση των εναλλακτικών (renunciation of alternatives) οι οποίες φέρνουν σε χειρότερη θέση κάποιον όταν η τακτική αποτύχει. Τόσο η απειλή όσο και η δέσμευση υποκινούνται από την πιθανότητα ο ορθολογικός αντίπαλος (δεύτερος παίκτης) θα περιοριστεί από τη γνώση που έχει, ότι ο πρώτος παίκτης έχει αλλάξει τα δικά του κίνητρα (incentive structure). Όπως και η δέσμευση έτσι και η απειλή μπορεί να περιορίσει τον άλλο παίκτη μόνο στο βαθμό που μεταφέρουν στον αποδέκτη τους μία μορφή υποχρέωσης.³⁵⁸ Η Ρωσία εφαρμόζει επιτυχώς τις τακτικές της δέσμευσης και της απειλής αποτρέποντας τη Δύση και αναγκάζοντας την να υποχωρήσει στις επιδιώξεις της.

- Τέλος ο Putin προκειμένου να εξασφαλίσει την επίτευξη των σκοπών του απειλεί τη Δύση με πυρηνικό πόλεμο. Με την ρητορική περί πυρηνικού πολέμου δείχνει στη Δύση πόσο αποφασισμένος είναι προκειμένου να υπερασπιστεί τα στρατηγικά κέρδη της Ρωσίας στην Κριμαία. Τον Οκτώβριο του 2014, αναφερόμενος στους ηγέτες της Δύσης, σχολίασε: *«Ελπίζουμε να συνειδητοποιήσουν τη ματαιότητα των προσπαθειών τους να εκβιάσουν τη Ρωσία και να αναλογιστούν τι συνέπειες μπορεί να επιφέρει στη σταθερότητα η διαμάχη μεταξύ μεγάλων πυρηνικών δυνάμεων»*.³⁵⁹ Επίσης κατά την ομιλία του στη λέσχη Valdai, δήλωσε ότι: *«Βαδίζουμε στην εποχή όπου αντί της ισορροπίας των συμφερόντων και των αμοιβαίων εγγυήσεων, είναι ο φόβος και η ισορροπία της αμοιβαίας καταστροφής που εμποδίζει τα έθνη να εμπλακούν σε ευθεία σύγκρουση»*.³⁶⁰ Στη συνέχεια της ομιλίας του αναφέρθηκε στην ριζοκίνδυνη διπλωματία του Khrushchev κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου: *«Είχαμε τόσο πανέξυπνους πολιτικούς όπως τον Nikita Khrushchev, ο οποίος κτυπούσε με το παπούτσι του το γραφείο στον ΟΗΕ. Και ολόκληρος ο κόσμος, κυρίως οι ΗΠΑ, και το ΝΑΤΟ σκεφτόντουσαν: τον Nikita είναι καλύτερα να τον αφήσουμε μόνο, μπορεί να πάει και να πυροδοτήσει κάποιον πύραυλο, έχουν πολλούς, καλύτερα να του δείξουμε λίγο σεβασμό»*.³⁶¹

³⁵⁷ Ibid., 35

³⁵⁸ Ibid., 123

³⁵⁹ "Interview To Politika Newspaper," President Of Russia, October 15, 2014.

³⁶⁰ "Meeting Of the Valdai International Discussion Club," President Of Russia, October 24, 2014.

³⁶¹ Ibid.

Η απειλή αυτή του Putin εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράλογη, είναι όμως έτσι; Ο Schelling εξηγεί στο βιβλίο του, την λογική της ορθολογικότητας πίσω από την επιθυμία να φανεί κάποιος παράλογος ή μη ορθολογικός (irrational). «Μια απερίσκεπτη ή αυτοκαταστροφική συμπεριφορά [...] μπορεί να αποτελέσει ένα γνήσιο στρατηγικό πλεονέκτημα. [...] Μπορεί να είναι απόλυτα ορθολογικό να εύχεται κάποιος να μην είναι εντελώς ορθολογικός».³⁶²

³⁶² Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (London: Oxford University Press, 1980), 17-18.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παραπάνω ανάλυση προσπάθησε να ρίξει φως στην αντιπαράθεση Ρωσίας – Δύσης στην Ουκρανία. Με τη βοήθεια της θεωρίας παιγνίων και πιο συγκεκριμένα μοντελοποιώντας την αντιπαράθεση Ρωσίας – Δύσης με βάση το παίγνιο της κότας αναλύσαμε τον μεταξύ τους ανταγωνισμό και είδαμε για ποιο λόγο πήραν τις συγκεκριμένες αποφάσεις με τις οποίες η Ρωσία κατάφερε να προσαρτήσει την Κριμαία και να δημιουργήσει μία «παγωμένη σύγκρουση» στην ανατολική Ουκρανία.

Τα βασικά επιχειρήματα της Ρωσίας, όπως είδαμε στο Κεφάλαιο II, για την προσάρτηση της Κριμαίας ήταν ότι ένιωσε να απειλούνται τα εθνικά της συμφέροντα από τις ενέργειες της Δύσης. Ανταποκρίνονται όμως αυτά τα επιχειρήματα στην πραγματικότητα;

Σύμφωνα με τον Treisman η συμπεριφορά της Ρωσίας στην Ουκρανική κρίση οφείλεται στις ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες του Putin καθώς και στην βεβιασμένη αντίδραση του, ως απάντηση στην εκδίωξη του Yanukovich.³⁶³ Ενώ κατά τον Hösle οι πιέσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας ανάγκασαν τον Putin να επιδιώξει επιτυχίες στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας.³⁶⁴ Την ίδια άποψη υποστηρίζει και ο McFaul³⁶⁵ σύμφωνα με τον οποίο το επιχείρημα της επέκτασης του NATO και της ΕΕ δεν μπορεί να εξηγήσει αποτελεσματικά την περίοδο συνεργασίας Ρωσίας και Δύσης από το 2009 έως το 2012. «Για την αληθινή ιστορία, θα πρέπει να κοιτάξει κανείς πέρα από τους σταθερούς παράγοντες και να εστιάσει σε αυτό που άλλαξε: την πολιτική στη Ρωσία».³⁶⁶ Ο McFaul υποστηρίζει ότι η δόλια επιστροφή του Putin στην Προεδρεία το 2012, μία επιστροφή η οποία πυροδότησε μια ισχυρή εγχώρια δυσφορία, ήταν ο παράγοντας που άλλαξε: «Σε μία προσπάθεια να κινητοποιήσει την εκλογική του βάση και να μειώσει την υπόληψη της αντιπολίτευσης, ο Putin παρουσίασε τις ΗΠΑ ως εχθρό [...]. Για να διατηρήσει την νομιμοποίηση στο εσωτερικό, ο Putin συνέχισε να χρειάζεται τις ΗΠΑ ως αντίπαλο».³⁶⁷ Την ίδια άποψη έχει και ο Sestanovich, σύμφωνα με τον οποίο: «Ο Putin καλλιεργεί ένα προφίλ ψυχρού επαγγελματία της KGB και η εικόνα αυτή τον έχει βοηθήσει αρκετά. Αλλά στην Ουκρανική κρίση αποκάλυψε ένα διαφορετικό στυλ λήψης απόφασης. Ο Putin πήρε παρορμητικές αποφάσεις οι οποίες υποσκέλισαν τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας για χάρη των δικών του πολιτικών κινήτρων. Δεν έδρασε ως ένας νηφάλιος ρεαλιστής».³⁶⁸ Κατά τον Snyder, ο οποίος διατυπώνει μία κριτική στη θεώρηση του ρεαλισμού: «Οι ρεαλιστές σωστά δίνουν έμφαση στην ισχύ, στα συμφέροντα και στη

³⁶³ Maximilian Klotz, “Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO’s and the EU’s Enlargement,” *Croatian International Relations Review* 23, no. 80 (2017): pp. 259-287, 261.

³⁶⁴ Ibid., 261

³⁶⁵ Ο Michael McFaul διετέλεσε πρέσβης των ΗΠΑ στη Ρωσία από τον Ιανουάριο του 2012 έως και τον Φεβρουάριο του 2014.

³⁶⁶ Michael McFaul, Stephen Sestanovich, and John J. Mearsheimer, “Faulty Powers,” *Foreign Affairs* (Foreign Affairs Magazine, October 28, 2014), 167.

³⁶⁷ Ibid., 170

³⁶⁸ Ibid., 172

δημιουργία συμμαχιών [...] κάνουν όμως λάθος θεωρώντας αποκλειστικά τα κράτη ως τις μοναδικές οντότητες των οποίων η ισχύς και τα συμφέροντα πρέπει να εκτιμηθούν». ³⁶⁹ Ο Snyder καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «οι εσωτερικές πιέσεις συχνά είναι πιο σημαντικές από τις διεθνείς όταν λαμβάνονται υπόψη από τους εθνικούς ηγέτες». ³⁷⁰ Επομένως καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι δεν ευθύνεται αποκλειστικά η Δύση για την Ουκρανική κρίση και την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία. Ένα μερίδιο ευθύνης για την δημιουργία καθώς και την κλιμάκωση της Ουκρανικής κρίσης οφείλεται και στη Ρωσία. Σημαντικό ρόλο στην απόφαση της Ρωσίας για εμπλοκή στην Ουκρανία έπαιξε όπως είδαμε η προσπάθεια του καθεστώτος του Putin να ελαχιστοποιήσει τις απώλειες του και να παραμείνει στην εξουσία.

Τέλος η Ρωσία στη ρητορική της για την διακιολόγηση της προσάρτησης της Κριμαίας χρησιμοποίησε την περίπτωση της μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπέδιου ως αναλογία. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη, αν μελετήσει κανείς την γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, την οποία είχε ζητήσει η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Οκτώβριο του 2008, αναφορικά με το ζήτημα της Κριμαίας, δεν θα βρεί πολλές ομοιότητες μεταξύ των δύο αυτών περιπτώσεων. ³⁷¹ Πιο συγκεκριμένα από την παραπάνω γνωμοδότηση προκύπτουν τρία αδιαμφισβήτητα συμπεράσματα σχετικά με τη νομιμότητα των μονομερών ανακηρύξεων ανεξαρτησίας:

- «Το Διεθνές Δίκαιο τις απαγορεύει ρητά».
- «Ρητά εξαιρούνται οι περιπτώσεις που η μονομερούς ανακήρυξη ανεξαρτησίας είναι συνδεδεμένη με «παράνομη χρήση βίας ή άλλες κατάφωρες παραβιάσεις των κανόνων του γενικού διεθνούς δικαίου, ειδικά αυτών αναγκαστικής φύσεως (*juscogens*)»».
- «Το Δικαστήριο χρησιμοποίησε ως τέτοιο παρόδειγμα την κατεχόμενη Κύπρο και τους Τουρκοκύπριους που μονομερώς ανακήρυξαν την λεγόμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείας Κύπρου». Μάλιστα το Δικαστήριο (παρ. 114, σ.50) ρητά αναφέρεται στην απόφαση 1251/1999 του Συμβουλίου Ασφαλείας για την Κύπρο, η οποία προβλέπει ότι η όποια λύση θα πρέπει να στηρίζεται στο υφιστάμενο κράτος (Κυπριακή Δημοκρατία), με ενιαία κυριαρχία, μια προσωπικότητα, μια υπηκοότητα, του οποίου θα διασφαλίζεται η ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα». ³⁷²

³⁶⁹ Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Ithaca: Cornell Univ. Press, 1994), 19.

³⁷⁰ Ibid., 20

³⁷¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, «Η Κριμαία, Το Κοσσυφοπέδιο Και η Κύπρος: Τι Ισχύει Στο Διεθνές Δίκαιο;» Η Κριμαία, το Κοσσυφοπέδιο και η Κύπρος: τι ισχύει στο διεθνές δίκαιο; Μάρτιος 30, 2014.

³⁷² Ibid.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι σε πολλές περιπτώσεις στη διεθνή πολιτική οι κανόνες του διεθνούς δικαίου αγνοούνται ή εφαρμόζονται κατά το δοκούν. Σύμφωνα με τον Carr: «[...] η αποτυχία να παράσχει κάποια αποτελεσματική εναλλακτική λύση κατέστησαν το σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο εργαλείο της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων σε βαθμό πρωτοφανή για το προγενέστερο Διεθνές Δίκαιο ή για το Εσωτερικό Δίκαιο της οποιασδήποτε πολιτισμένης χώρας. Αυτός είναι οσημαντικότερος λόγος για την πρόσφατη μείωση του σεβασμού απέναντι στο Διεθνές Δίκαιο».³⁷³

Παρά ταύτα, ο υβριδικός πόλεμος της Ρωσίας και η προσάρτηση μιας εδαφικής περιοχής ενός κυρίαρχου κράτους αναβίωσαν την θεώρηση του πολιτικού ρεαλισμού στη Δύση, η οποία απαξιώθηκε μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991. Σύμφωνα με το Mearsheimer: «Οι ελίτ στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη αιφνιδιάστηκαν από τα γεγονότα [στην Ουκρανία] επειδή είχαν μια λανθασμένη άποψη για την διεθνή πολιτική. Είχαν την τάση να πιστεύουν ότι η λογική του ρεαλισμού δεν έχει σημαντική εφαρμογή στον 21^ο αιώνα καθώς επίσης ότι η Ευρώπη μπορεί να παραμείνει ελεύθερη στηριζόμενη στις φιλελεύθερες αρχές του κράτους δικαίου, της οικονομικής αλληλεξάρτησης και της δημοκρατίας. [...] Η κρίση στην Ουκρανία έδειξε ότι η *realpolitik* παραμένει επίκαιρη και τα κράτη που το αγνοούν αυτό θέτουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο».³⁷⁴

Η επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία επιβεβαιώνει με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο ότι στο άναρχο διεθνές σύστημα η ηθική και τα νομικά επιχειρήματα έχουν σημασία μόνο όταν ο συσχετισμός ισχύος δεν επιτρέπει σε καμία πλευρά να επιβάλλει τη θέληση της. Στο διάλογο με τον Μήλιους οι Αθηναίοι πρέσβεις ορίζουν το δίκαιο του ισχυρού: «[...] τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι αντίθετα, ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμη του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του».³⁷⁵ Την ίδια άποψη για την ηθική έχει και ο Carr, σύμφωνα με τον οποίο: «Η διεθνής ηθική, όπως την ανέπτυξαν οι περισσότεροι σύγχρονοι αγγλοσάξονες συγγραφείς, κατέστη κάτι περισσότερο από ένα βολικό όπλο επίθεσης εναντίον εκείνων που καταφέρονταν εναντίον του *status quo*».³⁷⁶ Η υποταγή του δικαίου και της ηθικής στη *raison d'etat*³⁷⁷ αποτελεί βασική έκφραση του πολιτικού ρεαλισμού. Κατά τον Kissinger, «Το «*raison d'etat*» βεβαίωνε ότι η ευημερία του κράτους δικαιολογούσε όλα τα δυνατά μέσα για τη συνέχιση και τη βελτίωση της. Το εθνικό συμφέρον υποσκέλιζε τη μεσαιωνική ιδέα μιας οικουμενικής ηθικής».³⁷⁸

³⁷³ Edward Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939* (Αθήνα: Ποιότητα, 2000), 247.

³⁷⁴ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault," *Foreign Affairs*, September/October 2014, 3.

³⁷⁵ Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Ε-89.

³⁷⁶ Edward Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939* (Αθήνα: Ποιότητα, 2000), 206.

³⁷⁷ Λόγος του Κράτους, λόγος πολιτικός

³⁷⁸ Henry Kissinger, *Διπλωματία* (Αθήνα: Λιβάνη, 1995), 66.

Συνοψίζοντας, μέσα στην αναρχία του διεθνούς συστήματος ισχύει ο «απόλυτος νόμος της φύσης», ο νόμος του ισχυρότερου: «[...] και οι θεοί και οι άνθρωποι ακολουθούν πάντα έναν απόλυτο νόμο της φύσης, να επιβάλλουν πάντα την εξουσία τους αν έχουν τη δύναμη να το πετύχουν. Το νόμο αυτόν ούτε τον θεσπίσαμε, ούτε τον εφαρμόσαμε εμείς πρώτοι. Τον βρήκαμε να ισχύει και τον ακολουθούμε, όπως θα τον ακολουθούν αιώνια όσοι μας διαδεχθούν και ξέρουμε καλά ότι κι εσείς και οποιοιδήποτε άλλοι θα εκάνατε τα ίδια αν είχατε την δύναμη μας».³⁷⁹ Επομένως κάθε κράτος, το οποίο θέλει να επιβιώσει και να διατηρήσει τη θέση του μέσα στο διεθνές σύστημα, θα πρέπει να έχει υπόψη του τον παραπάνω νόμο και να μεριμνά για την ισχυροποίηση των συντελεστών ισχύος του.

³⁷⁹ Άγγελος Σ Βλάχος, μτφρ., *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012), Ε-105.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

• ΒΙΒΛΙΑ

Βλάχος, Άγγελος Σ, μτφρ. *ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "ΕΣΤΙΑΣ", 2012.

Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση*. Αθήνα: Παπαζήση, 1997.

———. *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*. Αθήνα: Ποιότητα, 2000.

———. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.

———. *Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015.

Μακρής, Σπύρος. *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις: Η ελληνική περίπτωση μέσα από τη συγκριτική προοπτική*. Αθήνα: Παπαζήση, 2007.

Σπυρόπουλος, Γεώργιος Μ. *Διεθνείς Σχέσεις Ρεαλιστική Προσέγγιση - Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.

Allison, Graham, and Philip Zelikow. *Η Κρίση της Κούβας. Η ουσία της απόφασης*. Αθήνα: Παπαζήση, 2006.

Brzezinski, Zbigniew. *Η Μεγάλη Σκακιέρα*. Αθήνα: Λιβάνη, 1997.

Cadier, David, and Margot Light. *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015.

Carr, Edward. *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939*. Αθήνα: Ποιότητα, 2000.

Dougherty, James E., and Robert L. Pfaltzgraff. *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια συνολική αποτίμηση*. Τομ. Β. Αθήνα: Παπαζήση, 1992.

Huntington, Samuel P. *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*. 2^η εκδ. Αθήνα: Terzo Books, 1999.

Kissinger, Henry. *Διπλωματία*. Αθήνα: Λιβάνη, 1995.

Mearsheimer, John J. *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

Osborne, Martin J. *Εισαγωγή στη Θεωρία Παιγνίων*. Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2010.

Schelling, Thomas C. *The Strategy of Conflict*. London: Oxford University Press, 1980.

Snyder, Jack. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1994.

Waltz, Kenneth N. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

- **ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ**

Bebler, Anton. "Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict." *Romanian Journal of European Affairs* 15, no. 1 (March 2015).

Bennett, Peter G. "Modelling Decisions in International Relations: Game Theory and Beyond." *Mershon International Studies Review* 39, no. 1 (1995). doi:10.2307/222691.

Biersack, John, and Shannon O'Lear. "The Geopolitics of Russias Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy." *Eurasian Geography and Economics* 55, no. 3 (2014): 247-69. doi:10.1080/15387216.2014.985241.

Bock, Andreas M., Ingo Henneberg, and Friedrich Plank. "'If You Compress the Spring, It Will Snap Back Hard': The Ukrainian Crisis and the Balance of Threat Theory." *International Journal: Canadas Journal of Global Policy Analysis* 70, no. 1 (2014): 101-09. doi:10.1177/0020702014562593.

Diesen, Glenn, and Conor Keane. "The Offensive Posture of NATOs Missile Defence System." *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 91-100. doi:10.1016/j.postcomstud.2018.03.001.

Freedman, Lawrence. "Ukraine and the Art of Crisis Management." *Survival* 56, no. 3 (2014): 7-42. doi:10.1080/00396338.2014.920143.

———. "Ukraine and the Art of Exhaustion." *Survival* 57, no. 5 (2015): 77-106. doi:10.1080/00396338.2015.1090132.

Götz, Elias. "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–present." *Contemporary Politics* 22, no. 3 (2016): 301-23. doi:10.1080/13569775.2016.1201312.

Harsanyi, John C. "Game Theory and the Analysis of International Conflicts." *Australian Journal of Politics & History* 11, no. 3 (2008): 292-304. doi:10.1111/j.1467-8497.1965.tb00439.x.

Herz, John H. "Idealist Internationalism and the Security Dilemma." *World Politics* 2, no. 02 (1950): 157-80. doi:10.2307/2009187.

- Jervis, Robert. "Realism, Game Theory, and Cooperation." *World Politics* 40, no. 03 (1988): 317-49. doi:10.2307/2010216.
- Karagiannis, Emmanuel. "The Russian Interventions in South Ossetia and Crimea Compared: Military Performance, Legitimacy and Goals." *Contemporary Security Policy* 35, no. 3 (2014): 400-20. doi:10.1080/13523260.2014.963965.
- Kholodilin, Konstantin A., and Aleksei Netšunajev. "Crimea and Punishment: The Impact of Sanctions on Russian Economy and Economies of the Euro Area." *Baltic Journal of Economics* 19, no. 1 (2018): 39-51. doi:10.1080/1406099x.2018.1547566.
- Klotz, Maximilian. "Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO's and the EU's Enlargement." *Croatian International Relations Review* 23, no. 80 (2017): 259–87. <https://doi.org/10.1515/cirr-2017-0028>.
- Krauthammer, Charles. "The Unipolar Moment." *Foreign Affairs* 70, no. 1 (1990): 23. doi:10.2307/20044692.
- Kuzio, Taras. "From Kuchma to Yushchenko Ukraines 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution." *Problems of Post-Communism* 52, no. 2 (2005): 29-44. doi:10.1080/10758216.2005.11052197.
- Labs, Eric J. "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims." *Security Studies* 6, no. 4 (1997): 1-49. doi:10.1080/09636419708429321.
- Lane, David. "The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup?" *British Journal of Politics and International Relations* 10 (2008): 525-549. doi:10.1111/j.1467-856x.2008.00343.x.
- Lynch, Allen C. "The Realism of Russia's Foreign Policy." *Europe-Asia Studies* 53, no. 1 (July 1, 2010): 7-31. doi:10.1080/09668130124714.
- Marxsen, Christian. "The Crimea Crisis from an International Law Perspective." *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*, 0, no. 2 (2016): 13-36. doi:10.18523/kmlpj88177.2016-2.13-36.
- Nash, John F. "The Bargaining Problem." *Econometrica* 18, no. 2 (1950): 155. doi:10.2307/1907266.
- Newnham, Randall. "Oil, Carrots, and Sticks: Russias Energy Resources as a Foreign Policy Tool." *Journal of Eurasian Studies* 2, no. 2 (2011): 134-43. doi:10.1016/j.euras.2011.03.004.
- . "Pipeline Politics: Russian Energy Sanctions and the 2010 Ukrainian Elections." *Journal of Eurasian Studies* 4, no. 2 (2013): 115-22. doi:10.1016/j.euras.2013.03.001.

- Nielsen, Christian Axboe. "The Kosovo Precedent and the Rhetorical Deployment of Former Yugoslav Analogies in the Cases of Abkhazia and South Ossetia." *Southeast European and Black Sea Studies* 9, no. 1-2 (2009): 171-89. doi:10.1080/14683850902723595.
- Robertson, Graeme. "Protesting Putinism." *Problems of Post-Communism* 60, no. 2 (2013): 11-23. doi:10.2753/ppc1075-8216600202.
- Saari, Sinikukka. "Russias Post-Orange Revolution Strategies to Increase Its Influence in Former Soviet Republics: Public Diplomacy in Russia." *Europe-Asia Studies* 66, no. 1 (2014): 50-66. doi:10.1080/09668136.2013.864109.
- Snidal, Duncan. "The Game Theory of International Politics." *World Politics* 38, no. 01 (1985): 25-57. doi:10.2307/2010350.
- Snyder, Glenn H. "'Prisoners Dilemma' and 'Chicken' Models in International Politics." *International Studies Quarterly* 15, no. 1 (1971): 66. doi:10.2307/3013593.
- Snyder, Glenn H., and Paul Diesing. *Conflict among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1977.
- Stone, Randall W. "The Use and Abuse of Game Theory in International Relations." *Journal of Conflict Resolution* 45, no. 2 (2001): 216-44. doi:10.1177/0022002701045002004.
- Tsygankov, Andrei. "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy." *Post-Soviet Affairs* 31, no. 4 (2015): 279-303. doi:10.1080/1060586x.2015.1005903.
- . "The Sources of Russia's Fear of NATO." *Communist and Post-Communist Studies* 51, no. 2 (2018): 101-11. doi:10.1016/j.postcomstud.2018.04.002.
- Veebel, Viljar, and Raul Markus. "Will Sanctions Against Russia Be Successful: Will Russia Fall Before Ukraine?" *Journal of Security and Sustainability Issues* 5, no. 4 (2016): 465-480. doi:10.9770/jssi.2016.5.4(2).
- Vinokurov, Evgeny. "Eurasian Economic Union: Current State and Preliminary Results." *Russian Journal of Economics* 3, no. 1 (2017): 54-70. doi:10.1016/j.ruje.2017.02.004.
- Walt, Stephen M. "Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies." *International Security* 23, no. 4 (1999): 5-48. doi:10.1162/isec.23.4.5.
- Zagare, Frank C., and Branislav L. Slantchev. "Game Theory and Other Modeling Approaches." *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2018. doi:10.1093/acrefore/9780190846626.013.401

- ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Κουσκουβέλης, Ηλίας. “Η Κριμαία, Το Κοσσυφοπέδιο Και η Κύπρος: Τι Ισχύει Στο Διεθνές Δίκαιο;” Η Κριμαία, το Κοσσυφοπέδιο και η Κύπρος: τι ισχύει στο διεθνές δίκαιο; Μάρτιος 30, 2014. <http://www.kouskouvelis.gr/site/blog/item/203>.

"About the MSC." Munich Security Conference. July 02, 2018. Accessed March 26, 2019. <https://www.securityconference.de/en/about/about-the-msc/>.

"Agreement On the accession Of the Republic Of Crimea To the Russian Federation Signed." President Of Russia. March 18, 2014. Accessed December 23, 2018. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>.

Balmforth, Tom. "Russia Mulls Special Day To Recognize Its 'Polite People'." RadioFreeEurope/RadioLiberty. October 05, 2014. Accessed April 12, 2019. <https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-crimea-little-green-men-polite-people/26620327.html>.

"Biden Pledges Support in Meeting with Ukrainian Leaders." Fox News. April 22, 2014. Accessed December 24, 2018. <https://www.foxnews.com/politics/biden-pledges-support-in-meeting-with-ukrainian-leaders>.

"Charter of the United Nations." United Nations. Accessed April 16, 2019. <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>.

Chemin, Ariane. "France-Russia Warship Deal in Choppy Waters amid Sanctions against Putin." The Guardian. October 10, 2014. Accessed April 22, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/10/france-russia-warship-putin-sanctions>.

Cooley, Alexander, and Volodymyr Dubovyk. "Will Sevastopol Survive? The Triangular Politics of Russia's Naval Base in Crimea." *PONARS Eurasia Policy Memo*47 (2008). <http://www.ponarseurasia.org/memo/will-sevastopol-survive-triangular-politics-russias-naval-base-crimea>.

Cordesman, Anthony H. "Russia and the "Color Revolution". Center for Strategic and International Studies. May 28, 2014. Accessed April 03, 2019. <https://www.csis.org/analysis/russia-and-“color-revolution”>.

"Crimea Referendum: What Does the Ballot Paper Say?" BBC News. March 10, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-26514797>.

"Crimea's Strategic Value to Russia." Crimea's Strategic Value to Russia | Center for Strategic and International Studies. August 21, 2018. Accessed April 26, 2019. <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/crimeas-strategic-value-russia>.

Croft, Adrian. "NATO to Bolster Security of Eastern Allies Worried over Ukraine." Reuters. April 16, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato/nato-to-bolster-security-of-eastern-allies-worried-over-ukraine-idUSBREA3F1J420140416>.

———. "NATO Satellite Photos Show Russian Military Buildup near Ukraine." Reuters. April 10, 2014. Accessed April 19, 2019. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-nato-photos/nato-satellite-photos-show-russian-military-buildup-near-ukraine-idUSBREA391DA20140410>.

David. "Russia Offers Cash Infusion for Ukraine." The New York Times. December 17, 2013. Accessed December 20, 2018. <https://www.nytimes.com/2013/12/18/world/europe/russia-offers-ukraine-financial-lifeline.html>.

Deutsche Welle. "Several Killed amid Surge in Violence in Ukraine | DW | 21.05.2018." DW.COM. May 21, 2018. Accessed December 24, 2018. <https://www.dw.com/en/several-killed-amid-surge-in-violence-in-ukraine/a-43872111>.

Diuk, Nadia. "Euromaidan: Ukraine's Self-Organizing Revolution." World Affairs Journal. February 2014. <http://www.worldaffairsjournal.org/article/euromaidan-ukraine's-self-organizing-revolution>.

"Eastern Partnership." European Commission. Accessed December 20, 2018. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en.

Elder, Miriam. "Vladimir Putin Accuses Hillary Clinton of Encouraging Russian Protests." The Guardian. December 08, 2011. Accessed April 12, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2011/dec/08/vladimir-putin-hillary-clinton-russia>.

———. "Vladimir Putin's Return to Presidency Preceded by Violent Protests in Moscow." The Guardian. May 06, 2012. Accessed April 12, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2012/may/06/vladimir-putin-presidency-violent-protests-moscow>.

Englund, Will. "Russia Gives Ukraine a Financial Lift." The Washington Post. December 17, 2013. Accessed December 20, 2018. https://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-gives-ukraine-a-financial-lift/2013/12/17/b9999118-673e-11e3-997b-9213b17dac97_story.html.

Epstein, Jennifer. "Obama, Putin Argue over Crimea Vote." POLITICO. March 16, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.politico.com/story/2014/03/crimea-vote-obama-putin-104716#ixzz2wExb9H8L>.

"EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis." Newsroom - European Commission. March 21, 2019. Accessed April 22, 2019. https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en.

"Executive Order On recognizing Republic Of Crimea." President Of Russia. March 17, 2014. Accessed December 23, 2018. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20596>.

Faiola, Anthony. "Ukrainian Troops Secure Airfield as Operations against Pro-Russian Militants Begin." The Washington Post. April 15, 2014. Accessed December 23, 2018. https://www.washingtonpost.com/world/ukraine-says-it-is-launching-counter-offensive-russias-pm-says-nation-on-brink-of-civil-war/2014/04/15/b8ac670e-c47b-11e3-b195-dd0c1174052c_story.html?utm_term=.7b20d33c5960.

France-Presse, Agence. "Vladimir Putin Describes Secret Meeting When Russia Decided to Seize Crimea." The Guardian. March 09, 2015. Accessed April 17, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/09/vladimir-putin-describes-secret-meeting-when-russia-decided-to-seize-crimea>.

"G-7 Leaders Statement on Ukraine." National Archives and Records Administration. April 25, 2014. Accessed December 24, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/25/g-7-leaders-statement-ukraine>.

Gore, Leada. "U.S. Sending 600 Troops to Eastern Europe in Response to Ukraine Crisis." AL.com. April 22, 2014. Accessed December 23, 2018. http://blog.al.com/wire/2014/04/us_sending_600_troops_to_easte.html.

"Gorbachev Blasts NATO Eastward Expansion." Горбачев Фонд. April 2, 2009. Accessed March 24, 2019. http://www.gorby.ru/en/presscenter/publication/show_26613/.

Gurdgiev, Constantin. "Russian Foreign Exchange Reserves And External Debt." Seeking Alpha. April 11, 2019. Accessed April 24, 2019. <https://seekingalpha.com/article/4253899-russian-foreign-exchange-reserves-external-debt>.

"H.Res.499 - 113th Congress (2013-2014): Condemning the Violation of Ukrainian Sovereignty, Independence, and Territorial Integrity by Military Forces of the Russian Federation." Congress.gov. March 11, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-resolution/499>.

Harding, Luke. "Russia Threatening New Cold War over Missile Defence." The Guardian. April 11, 2007. Accessed April 02, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2007/apr/11/usa.topstories3>.

———. "Ukraine Extends Lease for Russia's Black Sea Fleet." The Guardian. April 21, 2010. <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/21/ukraine-black-sea-fleet-russia>.

"In Taking Crimea, Putin Gains a Sea of Fuel Reserves." *HoustonChronicle.com*. May 18, 2014. Accessed April 26, 2019. <https://www.houstonchronicle.com/news/nation-world/world/article/In-taking-Crimea-Putin-gains-a-sea-of-fuel-5486734.php>.

"International Reserves of the Russian Federation (End of Period)." Bank of Russia. Accessed April 24, 2019. https://www.cbr.ru/eng/hd_base/mrrf/mrrf_m/.

"Interview To Politika Newspaper." President Of Russia. October 15, 2014. Accessed April 23, 2019. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46806>.

"John Kerry to Russia: Back down from Ukraine or Face More Sanctions." CBS News. April 08, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.cbsnews.com/news/john-kerry-to-russia-back-down-from-ukraine-or-face-more-sanctions/>.

Karatnycky, Andrian. "Ukraine's Orange Revolution." *Foreign Affairs*. March/April 2005. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2005-03-01/ukraines-orange-revolution>.

Kendall, Bridget. "Ukraine: Pro-Russians Storm Offices in Donetsk, Luhansk, Kharkiv." BBC News. April 07, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-26910210>.

———. "Ukraine Crisis: Deal to 'de-escalate' Agreed in Geneva." BBC News. April 17, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-27072351>.

"Kharkiv Sellout." *Kyiv Post*. April 22, 2010. <https://www.kyivpost.com/article/opinion/editorial/kharkiv-sellout-64760.html?cn-reloaded=1>.

Kuzio, Taras. "Ukraine Asks Russia to Begin Preparations for Withdrawing Black Sea Fleet." *Eurasia Daily Monitor* 2, no. 77 (April 20, 2005). <https://jamestown.org/program/ukraine-asks-russia-to-begin-preparations-for-withdrawing-black-sea-fleet/>.

———. "The FSB Returns to Ukraine." *Eurasia Daily Monitor* 7, no. 100 (May 24, 2010). <https://jamestown.org/program/the-fsb-returns-to-ukraine/>.

———. "Ukraine Closes Road to NATO Membership." *Eurasia Daily Monitor* 7, no. 130 (July 7, 2016). <https://jamestown.org/program/ukraine-closes-road-to-nato-membership/>.

Kupchinsky, Roman. "Energy and the Russian National Security Strategy." Jamestown. May 18, 2009. Accessed April 24, 2019. <https://jamestown.org/program/energy-and-the-russian-national-security-strategy/>.

"Kwasniewski: EU-Ukraine Deal Is Off." Radio Free Europe/Radio Liberty. November 21, 2013. Accessed October 25, 2018. <https://www.rferl.org/a/ukraine-tymoshenko-bill-rejected/25175222.html>.

Lada, Akos. "Russia vs. Ukraine: A Clash of Brothers, Not Cultures." The Washington Post. March 04, 2014. Accessed April 12, 2019. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/04/russia-vs-ukraine-a-clash-of-brothers-not-cultures/?u>.

"Lavrov to RT: Americans Are 'running the Show' in Ukraine." RT International. April 23, 2014. Accessed December 24, 2018. <https://www.rt.com/shows/sophieco/154364-lavrov-ukraine-standoff-sophieco/>.

Magnay, Nick Paton Walsh. Diana, and Matt Smith. "Ignoring West, Crimea Readies Vote on Joining Russia." CNN. March 12, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://edition.cnn.com/2014/03/11/world/europe/ukraine-crisis/>.

Maitra, Sumantra. "Realism in Russian Foreign Policy." July/August 2014. Accessed March 26, 2019. http://www.claws.in/images/journals_doc/267144158_SumantraMaitra.pdf.

"McCain Calls U.S. Military Support for Ukraine 'right and Decent'." CNN. March 15, 2014. Accessed December 22, 2018. <http://politicalticker.blogs.cnn.com/2014/03/15/mccain-calls-u-s-military-support-for-ukraine-right-and-decent/>.

McFaul, Michael, Stephen Sestanovich, and John J. Mearsheimer. "Faulty Powers." Foreign Affairs. Foreign Affairs Magazine, October 28, 2014. <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers>.

McMurry, Evan. "Here Are All the People Who Think Putin Has Straight Up Lost His Mind." Mediaite.com. March 04, 2014. Accessed March 18, 2019. <http://www.mediaite.com/tv/here-are-all-the-people-who-think-putin-has-straight-up-lost-his-mind/>.

Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault." Foreign Affairs. September/October 2014. Accessed March 18, 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.

"Meeting Of the Valdai International Discussion Club." President Of Russia. October 24, 2014. Accessed April 23, 2019. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860>.

"Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons." General Assembly of the United Nations. December 19, 1994. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765.

Mohammed, Arshad. "Kerry Urges Russia to Exercise Utmost Restraint in Ukraine's Crimea." Reuters. March 08, 2014. Accessed December 21, 2018. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-usa/kerry-urges-russia-to-exercise-utmost-restraint-in-ukraines-crimea-idUSBREA270OZ20140308>.

"More than Ten Killed and Dozens Injured in Surge of Violence in East Ukraine." The Telegraph. January 31, 2017. Accessed December 24, 2018.

<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/31/ten-killed-dozens-injured-surge-violence-east-ukraine/>.

Motyl, Alexander J. "Is Putin Rational?" *Foreign Affairs*. March 18, 2014. Accessed March 14, 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-03-18/putin-rational>.

Myers, Steven Lee. "Putin Backs Ukrainian Leader, Dismissing Call for New Runoff." *New York Times*. December 3, 2004. Accessed October 23, 2018. <https://www.nytimes.com/2004/12/03/world/europe/putin-backs-ukrainian-leader-dismissing-call-for-new-runoff.html>.

"National Security Concept of the Russian Federation." The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. January 10, 2000. Accessed February 16, 2019. http://www.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/589768.

NATO. "Ballistic Missile Defence." NATO. July 17, 2018. Accessed April 02, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm.

NATO. "Bucharest Summit Declaration - Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008." NATO. April 3, 2008. Accessed March 26, 2019. https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm.

NATO. "Collective Defence - Article 5." NATO. Accessed April 02, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm#.

NATO. "Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation Signed in Paris, France." NATO. Accessed April 16, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm.

NATO. "North Atlantic Cooperation Council (NACC) (Archived)." NATO. January 30, 2017. Accessed April 16, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm.

NATO. "Relations with Russia." NATO. February 4, 2019. Accessed April 16, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm.

"NATO Expansion: What Gorbachev Heard." National Security Archive. December 12, 2017. Accessed March 24, 2019. https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2017-12-12/nato-expansion-what-gorbachev-heard-western-leaders-early#_edn2.

Nichol, Jim. "Russia's December 2011 Legislative Election: Outcome and Implications." *CRS Report for Congress*, December 13, 2011. <https://fas.org/sgp/crs/row/R42118.pdf>.

Obama, Barack. "Remarks by the President to the White House Press Corps." National Archives and Records Administration. August 20, 2012. Accessed April 11, 2019. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps>.

———. "Statement by the President on Ukraine." National Archives and Records Administration. March 6, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/06/statement-president-ukraine>.

———. "Readout of the President's Calls with President Berzins of Latvia, Prime Minister Cameron of the United Kingdom, President Grybauskaite of Lithuania, President Hollande of France, President Ilves of Estonia, and Prime Minister Renzi of Italy." National Archives and Records Administration. March 8, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/08/readout-president-s-calls-president-berzins-latvia-prime-minister-camero>.

———. "Readout of the President's Call with President Putin." National Archives and Records Administration. March 16, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/16/readout-president-s-call-president-putin>.

———. "Statement by the President on Ukraine." National Archives and Records Administration. March 17, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/17/statement-president-ukraine>.

———. "Press Conference by the President, 4/17/14." National Archives and Records Administration. March 17, 2014. Accessed February 12, 2019. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/17/press-conference-president-41714>.

Olearchyk, Roman. "Yushchenko Stands Firm on Foreign Policy." Financial Times. September 4, 2008. Accessed December 17, 2018. <https://www.ft.com/content/e88c17ce-7aaf-11dd-adbe-000077b07658>.

Pifer, Steven. "The Senate Foreign Relations Committee Statement for the Record: Ukraine, Russia and the U.S. Policy Response." June 5, 2014. https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Pifer_Testimony.pdf.

Pifer, Steven, Robert Einhorn, and Oleksandr Zaytsev. "The Budapest Memorandum at 20: The United States, Ukraine, and Security Assurances." The Brookings Institution. December 9, 2014. https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2014/12/20141209_budapest_memorandum_transcript.pdf.

Pismennaya, Evgenia, Ilya Arkhipov, and Brad Cook. "Putin's Secret Gamble on Reserves Backfires Into Currency Crisis." Bloomberg.com. December 17, 2014. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-12-17/putin-s-secret-gamble-bet-on-ukraine-backfires-in-ruble-crisis>.

Putin, Vladimir. "Speech And the Following Discussion At the Munich Conference On Security Policy." President Of Russia. February 10, 2007. Accessed March 26, 2019. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.

———. "Press Statement And Answers To Journalists' Questions Following A Meeting Of the Russia-NATO Council." President Of Russia. April 04, 2008. Accessed March 26, 2019. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24903>.

———. "Address to the Federal Assembly." Official Site of the President of Russia. December 12, 2012. Accessed October 30, 2018. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/17118>.

———. "Address by President of the Russian Federation." Official Site of the President of Russia. March 18, 2014. Accessed January 25, 2019. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.

———. "Direct Line with Vladimir Putin." Official Site of the President of Russia. April 17, 2014. Accessed December 23, 2018. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>.

———. "Media Forum Of Independent Local And Regional Media." President Of Russia. April 24, 2014. Accessed December 24, 2018. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20858>.

"Putin Gets Govt Approval to Invade Ukraine." RTE.ie. March 03, 2014. Accessed December 21, 2018. <https://www.rte.ie/news/2014/0301/507567-president-obama-warns-russia-over-ukraine/>.

"Read And Listen: President Obama Turns To Congress On Syria." NPR. August 31, 2013. Accessed April 11, 2019. <https://www.npr.org/2013/08/31/217610904/transcript-president-obama-turns-to-congress-on-syria>.

Reisinger, Heidi, and Aleksandr Golts. "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence." *NATO Defense College*, November 1, 2014. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=732#>.

Rosenberg, Steve. "Russia Orders Exercises after Ukraine Moves on Separatists." BBC News. April 24, 2014. Accessed December 24, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-27138300>.

"Russia-Ukraine Black Sea Military Crisis: On The Brink Of War." Maps & Conflicts Database - SouthFront. November 26, 2018. Accessed December 23, 2018. <https://maps.southfront.org/russia-ukraine-black-sea-military-crisis/>.

Sanchez, Raf. "Ukraine Crisis: US Sends Fighter Jets to Baltic and Increases Pressure on Vladimir Putin." The Telegraph. March 06, 2014. Accessed December 21, 2018. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10682004/US-sends-fighter-jets-to-Baltic-and-boosts-pressure-on-Putin-over-Ukraine.html>.

"Second round of Ukrainian Election Failed to Address Election Irregularities and Lacked Transparency." Organization for Security and Cooperation in Europe. November 22, 2004. Accessed October 20, 2018. <https://www.osce.org/odihr/elections/56979>.

"Sevastopol and Crimean Parliament Vote to Join Russia, Referendum to Be Held in 10 Days." RT International. March 6, 2014. Accessed December 21, 2018. <https://www.rt.com/news/crimea-referendum-status-ukraine-154/>.

Smith, Matt, and Victoria Butenko. "Ukraine Says It Retakes Building Seized by Protesters." CNN. April 07, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://edition.cnn.com/2014/04/07/world/europe/ukraine-crisis/index.html>.

Smith-Spark, Laura, Marie-Louise Gumuchian, and Victoria Butenko. "Russia Warns of Civil War If Ukraine Uses Force over Eastern Revolts." CNN. April 09, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://edition.cnn.com/2014/04/08/world/europe/ukraine-crisis/>.

Snegovaya, Maria. "Ukraine's Crisis Is Not the West's Fault." The Moscow Times. September 15, 2014. Accessed April 11, 2019. <https://www.themoscowtimes.com/2014/09/15/ukraines-crisis-is-not-the-wests-fault-a39411>.

"South Ossetia Is Not Kosovo." The Economist. August 28, 2008. Accessed April 14, 2019. <https://www.economist.com/leaders/2008/08/28/south-ossetia-is-not-kosovo>.

Sputnik. "'Color Revolutions' Cause Apparent Damage to International Stability – Lavrov." Sputnik International. May 23, 2014. Accessed April 03, 2019. <https://sputniknews.com/world/20140523190067813-Color-Revolutions-Cause-Apparent-Damage-to-International/>.

———. "Federal State Is Only Solution for Ukraine – Lavrov." Sputnik International. March 20, 2014. Accessed April 19, 2019. <https://sputniknews.com/world/20140320188608397-Federal-State-Is-Only-Solution-for-Ukraine--Lavrov/>.

"Text - S.269 - 106th Congress (1999-2000): National Missile Defense Act of 1999." Congress.gov. January 22, 1999. Accessed April 02, 2019. <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/269/text>.

"The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by Vladimir Putin, President of the Russian Federation on June 28, 2000." Federation of American Scientists. Accessed February 16, 2019. <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

"The Ukraine Crisis Timeline." Center for Strategic and International Studies. <http://ukraine.csis.org/kyiv.htm#0>.

The President, European Council. "Joint Statement on Crimea by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission José Manuel Barroso." European Council. March 16, 2014. Accessed December 22, 2018. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141628.pdf.

"Ukraine Actions against Separatists Warranted: White House." Reuters. April 15, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-whitehouse/ukraine-actions-against-separatists-warranted-white-house-idUSBREA3E1FK20140415>.

"Ukraine Crisis: Another Police Building Seized in East." BBC News. April 13, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-27005783>.

"Ukraine Crisis: EU Signs Association Deal." BBC News. March 21, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-26680250>.

"Ukraine Crisis: Timeline." BBC News. November 13, 2014. Accessed December 20, 2018. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>.

"United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect." United Nations. <https://www.un.org/en/genocideprevention/ethnic-cleansing.shtml>.

"United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect." United Nations. <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml>.

"UN Documents for Kosovo." Security Council Report. Accessed December 22, 2018. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/kosovo/>.

"UN Documents for Ukraine." Security Council Report. Accessed December 22, 2018. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/ukraine/>.

US Department of State, and USAID. "Joint Strategic Plan FY 2014-2017." US Department of State. 2014. Accessed October 30, 2018. <https://www.state.gov/documents/organization/223997.pdf>.

"Vladimir Putin Answered Journalists' Questions On the situation In Ukraine." President Of Russia. March 04, 2014. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>.

"Vladimir Putin's First Paper as President: 'Russia at the Turn of the Millennium' - A Strategy for Russia's Revival." Sott.net. Accessed February 16, 2019. <https://www.sott.net/article/310072-Vladimir-Putins-first-paper-as-president-Russia-at-the-Turn-of-the-Millennium-A-Strategy-for-Russias-Revival#>.

"Vladimir Putin, Interview to the Italian Newspaper «Il Corriere Della Sera»." Corriere Della Sera. June 07, 2015. Accessed April 22, 2019. https://www.corriere.it/english/15_giugno_07/vladimir-putin-interview-to-the-italian-newspaper-corriere-sera-44c5a66c-0d12-11e5-8612-1eda5b996824.shtml?r.

"'Visa Bans, Asset Freezes Are Next': Europe Announces Three Step Sanctions against Russia." RT International. March 6, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.rt.com/news/europe-russia-visa-bans-246/>.

Walt, Stephen M. "No Contest." Foreign Policy. March 04, 2014. Accessed April 05, 2019. <https://foreignpolicy.com/2014/03/04/no-contest/>.

"What Is the G7? ... Its Purpose and History of Influence." International Relations EDU. Accessed April 06, 2019. <https://www.internationalrelationsedu.org/what-is-the-g7-its-purpose-and-history-of-influence/>.

Withnall, Adam. "Ukraine Issues Warning as Key City 'declares Independence from Kiev'." The Independent. April 07, 2014. Accessed December 23, 2018. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-crisis-officials-in-eastern-city-of-donetsk-proclaim-independence-from-kyiv-and-set-date-for-9243750.html>.

"Yanukovich Sent Letter to Putin Asking for Russian Military Presence in Ukraine." RT International. March 4, 2014. Accessed December 21, 2018. <https://www.rt.com/news/churkin-unsc-russia-ukraine-683/>.

"95.7% of Crimeans in Referendum Voted to Join Russia - Preliminary Results." RT International. March 17, 2014. Accessed December 22, 2018. <https://www.rt.com/news/crimea-vote-join-russia-210/>.